

פרק ד'

*זיכרונותיה של יהודית אצילי - שטמפר כפי
סופרו לפני מותה לבנה אברהם.*

**יהודית הייתה בתם הצעירה של אברהם שטמפר ודינה
לבית נייפלד.**

על יהודית ומשפחתה בפרק המוקדש לילדי אברהם ודינה

יהודית שטמפר-אצילי

אמא מספרת

א': לפני שאנחנו מתחילים, יש שאלה שתמיד רציתי לשאול ולא שאלתי, את כל ההיסטוריה המשפחתית, מאיפוא את יודעת? מי סיפר קצת? היה זה משהו אחד, או שזה התגלגל במשפחה ושמעת את זה מכמה אנשים?

אמא: הרבה בעיקר מאימא שלי, הסבתא דינה, שהיא היתה מספרת לי תמיד, בכל הזדמנות היא היתה מספרת לי, וגם בני משפחה אחרים, למשל, על אבא שלי, כל בני המשפחה, מספיק היה להזכיר את אברומלה, כולם אהבו אותו מאד וסיפרו עליו איך הוא היה מטפל בסבתא, באימא שלי, זה היה באמת משהו לא רגיל איך הוא היה מטפל בה ונחמד לה, למשל, להכין לחם, אז הרי היו אופים לחם בבית, לשים את הבצק ואחרי שזה היה טופח, מגלגלים ככה כמו כיכר לחם, קצת מנמיכים ואת זה שמים בתוך איך קראו לזה? היה לו שם מיוחד לכלי הזה, זה בעצם לא היה כלי אלא מן תבנית גדולה, בלינה, לפני

שהלכו למיטה, אז הוא ואימא היו לשים את הבצק ולמחרת בבוקר השכם, לפני שהלך לבית-הכנסת, כי הוא היה הולך לבית-כנסת "וותיקים" קראו לו, למניין הראשון, כי הוא לא הלך לבית-הכנסת של השכונה, הוא תמיד היה אומר ש"פה מדברים על פוליטיקה" ואת זה אני לא אוהב, כשאני בא להתפלל אני עושה את דברי כלפי שמיים.

א': זה היה בית-כנסת של מתנגדים?

אמא: לא, המתנגדים דווקא היו בשכונה, היו גם של מתנגדים וגם של חסידים, אבל הוא לא הלך לשניהם, הוא היה הולך למאה שערים לאחד השטיבלאך, כמו שקראו לזה, הוא היה הולך לאחד השטיבלאך, גומר את התפילה שלו, אומר שלום לכולם והולך לעבודתו, הוא הרי בעיקר עבד אצל "זינגר" - מכוונות תפירה, הוא היה הולך לעבודתו, אבל כשחזר מבית-הכנסת, הלחם היה כבר אפוי, בעיקר פיתה גדולה עם חורים כאלה כדי שיהיה טעים, את זה הוא היה מביא, לאימא, עוד לפני שהלך לשטיבל, היה מביא לה צפחת מים עם קערה ליטול ידים והיה מביא לה כוס קפה ובמטבח כבר היתה מוכנה דייסה בשביל הסבתא.

א': באיזה תנור היו אופים את הלחם, בתנור של המאפייה או בבית?
אמא: לא, לא בבית, בדיק מול המדדגות היתה המאפייה, אצלו היו שמים את זה, הוא היה מכניס לתנור וכשאבא היה חוזר מהתפילה זה כבר היה מוכן והוא היה מביא את זה, קודם כל לאימא, אח"כ היה נותן לילדות, אחרי רחצת שיניים קודם כל, והוא היה כבר גם כן שותה, גם הילדות שתו ואכלו דייסה והסנדוויץ' לבית-הספר כבר היה מוכן בתוך שקית קטנה, לרחל ולי, הלא רק שתינו למדנו בביה"ס, הבנות הגדולות למדו בבית.

א': מי לימד אותן בבית?

2
אמא: היו שני מורים שהיו באים בלינה. כדי שאף אחד בשכונה לא יראה. אחד לימד אותן עברית וחשבון ואחד לימד אותן אנגלית. אלה היו הלימודים של שתי הבנות. ואיך אני ידעתי כל כך יפה אנגלית? אני הייתי יושבת על-ידן ומקשיבה והמורה הזה השתגע ממני.

א': מי היו שתי הבנות שלמדו בבית?

אמא: אסתר ואיקה.

א': והגדולים יותר לא למדו בכלל?

אמא: הבנים למדו בחדד ובישיבה והבנות הגדולות. היתה רק חנקה הלא. היא היתה משואה. כבר היו לה ילדים. הנכדים של ההורים שלי.

א': עכשיו. אם נחזור אחורה. עד כמה אחורה ידענה לך ההיסטוריה של המשפחה. עד הסבא שלך. או עוד לפני זה?

אמא: על הסבא שלי היה ידוע לי דרכו. שהוא היה מספר לי איך הוא הגיע ארצה.

א': אם כך. בעצם הזיכרון המשפחתי הרחוק ביותר שישנו הוא על הגעתו ארצה של הסבא שלך.

אמא: בו. בו.

א': אז איך באמת הוא הגיע?

3
אמא: הוא היה בן יחיד. הוריו היו מאד נשירים. ברוסיה. אינני יודעת באיזו עיירה. אבל זה היה ברוסיה. הם מאד פחדו שלא יחספו אותו. זה היה בתקופת החסופים. שהצבא הרוסי היה חוסף את הילדים היהודיים ומגדלים אותם להיות חיילים. אז הוריו מאד חששו מזה ווודעו להם על איזו משפחה ענייה מאד שהיה להם בן יחיד והבן נפטר. הם הגיעו אל המשפחה הזאת וביקשו מהם שיתנו להם את תעודת המוות של בנם זה יהיה ע"ש הסבא שלי. הם קיבלו הרבה כסף. היתה משפחה שכנה של הוריו של סבא. זוג זקנים. שהם נסעו ארצה למות בא"י. הם הציעו להורים שלו שיתנו להם את הילד. הם התחייבו לגדל אותו בירושלים וכך תהיה גם להורי הילד מצווה. ההורים הסכימו לכך ונתנו להם הרבה מאד כסף. לדוג הזקנים הזה. אני אפילו זוכרת את שמם של שני הזקנים האלה. קראו להם ליבע ויידע. בנו ארגז גדול בגודל של הילד. שמו את הארגז בכיכרה של איכרים. את הילד השכיבו בארגז הגדול הזה וכיסו אותו. על הארגז שמו הרבה שחת. הם אמרו שהם נוסעים לדומיניה. לשפת הים השחור. כשהם הגיעו לשם. נתנו גם שם הרבה כסף והוציאו את הילד ואז עלו לאוניה. הלא אז רק באוניות באו ארצה. הם לקחו אותו באוניה כאילו שהוא נכד שלהם ובאו לירושלים. בירושלים כבר גרה אז האימא של אימי. הסבתא שלי. גם היא לא היתה ילידת ירושלים. הם באו מיאסי בבסרביה. קראו להם ע"ש המקום ממנו באו. שמה של הסבתא שלי היה חיה. אז קראו לה "חיה די יאסערקעי". בדרך כלל קראו לפי שם המקום או לפי מקצוע. ליבע ויידע גרו לא רחוק מבית הסבתא הזו ...

א': בן כמה היה הסבא שלך כשבא לארץ?

4
אמא: בן 12. הוא. מאד מצאה חן בעיניו עבודתו של שכן שלהם. הוא היה ספרדי והיה רוקע כל מיני עבודות מתכת והוא ביקש מליבע ויידע שיכתבו להוריו וישאלו אם מותר לו ללמוד את המקצוע הזה. כי

**דינה שטמפר עם בנותיה רחל, רבקה ויהודית ליד הכניסה לדירה בבתי
אונגרן**

רחל, אסתר ויהודית

זה מאד מוצא חן בעיניו חו עבודה עדינה. לא משהו כמו א שוסטער או משהו כזה. הודיו כמוכן הסכימו ונתנו ליהודי הספרדי הזה גם כן הרבה כסף והוא באמת לימד אותנו את המקצוע הזה - צורפות. מאד התחילו לקרוא לו. שם המשפחה שלו היה באמת נייפלד. אבל עפ"י המקצוע שלו התחילו לקרוא לו עקיבא גולדשמידט. שם היתה לו חנות קטנה. מול החנות של הסבתא. הסבתא היתה מוכרת פנינים והיתה מוכרת גם ביצים לערבים. ענבים מחברון. היא היתה אישה מאד פקחית. היא ידעה חשבון בע"פ. הכל בע"פ היא עשתה. יום אחד הסבא ראה אותה. היא היתה אישה יפיפיה. אני עוד זוכרת אותה כאישה יפה כשהיא היתה מאד זקנה. אמחנו תמיד היינו הולכים. ביום חמישי אחה"צ. למשל. סבא. אחרי שכבר נישא לה. לחיה זאת. אז ביום שישי אחה"צ היה בא אלינו לבתי האונגרים והיה לוקח את שתי הבנות. או את השתיים הגדולות - חנה ואיקה. או את השתיים הקטנות והיה לוקח אותנו לבית שלהם בדחוב חב"ד בעיר העתיקה. אני אפילו עוד זוכרת את הבית.

א': ומתי אתם יצאתם מהעיר העתיקה? את נולדת כבר במאה שערים?

אמא: אני נולדתי כבר במאה שערים. בעצם לא במאה שערים. אלא בבתי האונגרים.

א': ומתי ההודים שלך עזבו את העיר העתיקה?

אמא: אני לא זוכרת בדיוק את השנה. אבל זה היה כאשר התחילו לבנות שכונות יהודיות מחוץ לעיר העתיקה. אז כבר היה בירושלים. מול מאה שערים. היו בתי האונגרים. שהכספים בשביל לבנות את זה. היה הדוד שלי. אחי אבי. יהושע שטמפפר. כבר היה בחו"ל ואסף כסף בשביל לבנות את השכונה הזאת.

א': זה הלך דרך הכולל של יהודי הונגריה?

אמא: רצו שהדוד יסע להביא כסף בשביל לבנות את השכונה. הוא אמר: "אני אסע. אבל אני רוצה לבנות מושבה שנקראת על תורה ועבודה. זאת היתה פתח-תקווה. בהתחלה הם לא הסכימו. אבל בסוף הם ראו שהוא מתעקש שרק בדרך זו הוא יסע להביא כספים והם הסכימו וראמת כוו את פתח-תקווה. אבא שלי היה אחד השומרים הראשונים על הגדר. לילה אחד התקיפו אותם ערבים ואבא קיבל כדור למטה בשוק. בימים ההם לעשות ניתוח היה משהו כמעט בלתי אפשרי. צריך היה ליסוע לוינה. אבא שלי סיפר לי לא פעם. הוא נפטר עם הכדור ברגל. לא הצליחו להוציא את זה.

א': נחזור לסבא שלך לעיר העתיקה. הם עוד לא התחתנו. אבל אולי לפני זה. אני רוצה לשאול. הוא

למד מקצוע. מה עם לימוד תורה?

אמא: הוא למד גם בישיבה. הוא היה בחדר מאד שנון. הוא למד גם בישיבה וגם למד מקצוע. מול הבית של הסבתא היתה חנות קטנה. הוא שכר את החנות הזו לעבודה שלו ואז הוא ראה את הסבתא והיא מאד מצאה חן בעיניו ושלחו שדכן. כמוכן. אבל הסבתא היתה כל כך חכמה ושנונה והיא אמרה שהיא צריכה קודם כל להכיר אותו. אח"כ היא תראה אם היא תסכים להינשא לו או לא.

א': זה דבר מאד לא מקובל.

אמא: לא מקובל. אבל ההורים שלה. שגם כן גרו באותו בית ברחוב חב"ד. ההורים שלה היו אנשים מאד נבונים והם אמרו: "אם חייהלה אומרת. כך צריך לעשות". הוא היה אז כבר בחור בן 18 והיא היתה צעירות. היא היתה כשהם נישאו. בת 13.

א': אז סוחרת היא נעשתה רק אח"כ.

אמא: לא. א סוחר היא כבר היתה אז.

א': בגיל 13?

אמא: כן. היא מכרה פנינים תענובים וכל מיני דברים לערבים שגרו בסביבה שם. היא היתה בת 13. כשהיתה בת 14 היא כבר ילדה את הפעטער יוסל. הלא היה משהו מצחיק עם יוסי שלנו כשנולד. כשיוסי נולד. אבא אז עבד ברפית. בבסיסים של הבריטים. הוא בא הביתה ואימא אמרה לו: "ארצ'יק. איכפת לך שנקרא לילד ע"ש האב שלי שנפטר. יוסל"? הוא אמר: "לא. למה שיהיה איכפת לך? אם יהודית רוצה. אז גם אני מסכים". כשהוא הלך לאבא שלו. שהיה גר אצלנו. הוא אמר לו: "החלטנו לקרוא לילד יוסל. האם אתה מסכים"? הוא אמר: "ע"ש אחי? בוודאי שאני מסכים". אצלו היה מקובל שזה ע"ש אחיו ואצל אימא. שזה ע"ש אחיה. אנחנו כמובן קראנו לו יוסי.

א': אז יוסל היה הבן הראשון של הסבתא הזאת.

אמא: כן. הוא היה חבר טוב. ממש חברים טובים טובים עם בן-צבי. תמיד היו נפגשים שניהם ובקלות היו יוצאים לטייל. בלי פחד מהערבים. אפילו אני. כשאבא עבד ברפיח ואני עבדתי אז ב"הכשרת היישוב". הייתי באה הביתה ולארוחת ערב הייתי נשארת כבר אצל אימא. אח"כ הייתי יורדת לדירה. היתה לנו דירה בת חדר אחד עם מטבחון קטן וחדר אמבטיה גדול. הייתי יורדת לבד בליקה. באחת עשרה בליקה ולא הייתי פוחדת. הייתי פוגשת ערבים והם היו מבוכים אותי "מסא אל חיר יא סית" ואני הייתי עונה להם. לא ידענו שום פחד.

א': איך אבא שלך בא למשפחה?

אמא: אבא היה הבן הכי צעיר במשפחה שלו וכשהם באו ארצה מהונגריה הוא היה בן 12.

א': והאימא שלך. הסבתא דינה?

אמא: הסבתא דינה היתה ביתם של עקיבא גולדשמידט וחיה.

א': בת כמה היא היתה כשנישאה לאבא שלך? אני מבין שהמשפחה של אבא שלך גם כן הגיעה מהונגריה.

אמא: כן. כן. הם אח"כ עברו למאה שערים ומשם לבתי האונגרים. כי בינתיים. איזה ידיד טוב של הסבא שלי שלך הרבה כסף לבנות דירה בשביל הסבא ושהדירה הזו תעבור בירושה לילדיו. ככה באמת היה. חנקה גרה אח"כ בדירה הזו. אנחנו גרנו שם.

א': הדוד יהושע בא לבד?

אמא: הוא בא ברגל מהונגריה לירושלים.

א': חה היה לפני שהמשפחה באה?

נישואי רחל שטמפפר ואריה שומכר

**יושבים בשורה השניה מימין לשמאל אסתר שטרן, יהודית אצילי, אריה ורחל
שומכר, דינה שטמפפר, חנה פרל .**

**עומד ראשון מימין בנימין פרל, חמישי מימין יוסף חיים פרל, שישי, מאיר
שטמפפר.**

אמא: לפני. לפני. כי אבא שלו לא הסכים שהוא יסע לבד לירושלים. אז הוא אמר: "לא תיתנו לי ליסוע. אני אלק". והוא הלך ברגל מהונגריה. דרך צ'כוסלובקיה. רומניה ודרך תורכיה ברגל. את כל הדרך הוא נעשה ברגל.

א': אז אם כך, ההתחברות שלו למייסדים האחרים של פתח-תקווה התרחשה כבר בארץ. אמא: כן. זה כבר התרחש בארץ. היה הוא והיה גוטמן ורחם ברנט ויואל משה סלומון. כל מה שמספרים על אלה שלא נשארו ללון בלידה באמלבס. פתח-תקווה הישנה. זה לא נכון. מי שנשאר שם בלידה היה הדוד שלי. יהושע שטמפפר. הוא אמר שהוא לא חז מהמקום עד שישמען ציפצוף ציפודים. בבוקר השכם הוא באמת שמען ציפצוף ציפודים ואמר: "זה באמת מקום שאנשים יגורו בו". ואז פנו לערבים האלה שפתח-תקווה היתה שייכת להם. אבו-קישק זהו.

א': מחזור עכשיו לירושלים. את נולדת כבר בבתי האונגרים. אמא: כן. בבתי האונגרים.

א': עוד לא דיברנו על הנישואין בין האבא והאימא שלך. אמא: טוב. אבא ממש התאהב בה. היא היתה יפיפיה. הסבתא היתה מאד יפה והסבא ממש התאהב בה ואז ההורים שלו כבר היו בארץ. הם שלחו שזכך. כמוכן ועשו את השידוך והם התחתנו. א': בת כמה היא היתה?

אמא: בנישואין היא היתה בת 13 בערך והוא היה בן 17 וככה זה הלך מדור לדור. א': סיפרת לי פעם איזה סיפור שהיא בעצם המשיכה לשחק עם הילדות. אמא: כשהסבא חזר מבית הכנסת. זה היה בראש השנה הראשון לנישואיהם. הוא כמוכן רצה להיכנס. לעשות קידוש. לאכול קוגל. איפוא דינה'לה? דינה'לה לא בבית. איפוא היא? הוא מסתכל. היא יושבת על החקודה ומשחקת עם הילדות בחמש אבנים. אבל אז עוד לא שיחקו עם אבנים אלא עם עצמות קטנות כאלה. בעיקר של עיזים. הוא אמר לעצמו שאין טעם לקרוא לה כשהיא משחקת עם הילדות החברות שלה. הוא נכנס אל אימא שלה וסיפר לה. היא אמרה לו: "אברומה'לה אל תדאג. מהיום והלאה אתה תאכל אצלנו קענסס. כך קראו לזה. אני כבר אלמד אותה ואל תדאג. היא תדע". מאז היא דאגה באמת כל פעם לקרוא לה הביתה ולהעמיד על-ידה. כמו שאני עשיתי אח"כ עם הבת שלי. עם איקלה. היא גם כן היתה עומדת על-ידי על שרפרף ומסתכלת איך אני מבשלת. נו. אז נולדו ילדים. היתה במשפחה בת אחת שקראו לה חנה חה היה מאד מעניין. היא ילדה יחד עם אימא שלי וזה נולדו חמישה בנים ובת אחת ולאמא שלי נולדו חמש בנות ושני בנים - שלמה ומאיר.

א': אז הייתם משפחה של שבעה ילדים? אמא: שבעה ילדים. כן.

א': אני מבין שבעיר העתיקה גרו בשכונת קרובה יהודים ספרדים ואשכנזים... אמא: כן.

א': אבל בבתי אונגרים כבר לא.

אמא: לא. לא. בבתי אונגרים זה היה בעיקר יוצאי הונגריה. אח"כ התווספו כבד מבני הארץ גם כן. אבל ממשפחות הונגריות. אני למדתי הרבה מילים בהונגרית מהשכנים.

א': ואת הלדינו מאיפוא את יודעת? זה מהשכנים של הסבא והסבתא שלך?
אמא: כן. כן. כן.

א': והערבית. זה מהשכנים?

אמא: כן. ערבית מהשכנים. אני הלא אח"כ. כשכבר הייתי נשואה וכבר היו לי ילדים וגרנו ברוממה. בסביבה ערבית והבן הגדול שלי. אתה. היית משחק עם הילדים הערבים בשדה שם. ואיסקלה. כל דבר היתה זרקת דרך החלון והערבים האלה היו אוספים. אצלים היה א גרויסער קרן. תגל אחת.

א': עכשיו. כל התקופה הראשונה הזאת שאנחנו מדברים עליה. זו תקופת שילטון התורכים.
אמא: כן. עד 1917 נדמה לי.

א': מה את זוכרת באמת מתקופת המלחמה?

אמא: או. אני זוכרת הרבה.

א': בת כמה היית אז?

אמא: הייתי קטנטונת. אבל זכרתי. כשאבא שלי נפטר ב- 1920 הייתי בת 11. את זה אני זוכרת מצויין.

א': אם כך, ב- 1920 כשאנגלים ניכנסו. היית צריכה להיות בת 8.

אמא: כן. כן. כן. אני זוכרת שאז לא היו הרבה אנשים שדיברו אנגלית. אבא היה אחד מהם.
א': מאיפוא הוא ידע אנגלית?

אמא: אבא היה 3 שנים באוסטרליה. הוא נסע לחפש גליקן.

א': הוא השאיר את המשפחה ונסע לאוסטרליה?

אמא: כן. הוא היה שם 3 שנים. אבל הוא ראה שזה לא עניין בשבילו כי מוכרחים לעבוד בשבת והוא החליט לחזור. אבל בכל זאת. קצת לפני זה הוא כתב שנצטלם כולנו. זו התמונה הזאת. באמצע. אני שם ילדה בת 4. הוא ביקש שנצטלם ונשלח את התמונה. אולי בכך זאת הוא יביא אותנו לשם. אבל זה כבר לא התבצע. בינתיים התורכים לא נתנו לצאת. להפך. אם הם היו תופסים תושבים אנגלי. למשל. אז הם היו מגלים אותם לדמשק. כל כך הרבה אנשים מסכנים נפטרו שם ובדרך לדמשק. אנחנו בנס לא הגלו אותנו. אנחנו נשארנו בירושלים.

א': מה היתה האזרחות שלכם?

אמא: האזרחות שלנו היתה הונגרית. לכן היה לנו טוב. כי התורכים היו ביחסים טובים עם ההונגרים. ההונגרים היו שולחים מזון. לנו לא חסר מזון.

א': יש באמת סיפורים נוראים על הרעב בתקופת המלחמה. אז אתם הייתם מקבלים מההונגרים?
אמא: כן. כן.

א': איך הייתם מקבלים. דרך הקונסוליה שלהם?

אמא: כן. דרך הקונסוליה ודרך הצבא. היינו מקבלים אוהר, קמח, סולת. מה לא? הכל קיבלנו מהם. אוכל לא חסר לנו בכלל.

א': מתי אבא חזר?

אמא: אבא חזר ממש לפני פרוץ המלחמה. הוא חזר ואז קיבל עבודה אצל "זינגר" - מכוונות-תפירה. עכשיו כשהצבא הבריטי, אלנבי, נכנסו לעיר, הם נכנסו דרך רוממה. שמה יש הלא גם אמדטה לגרל אלנבי, כשהם נכנסו. חיפשו אנשים שידעו אנגלית כדי לקבל את הצבא ואבא היה אחד מאלה. ישנה שכונה בירושלים שמקראת שכונת אבו-בצל, למה אבו-בצל? - אבי הבצלים. שם היתה חנות גדולה מאד. ריקה. לשם הכניסו חביות גדולות מאד של יין ובנות העיר. זה היה בחנוכה כשהם נכנסו. אז הן אפו לביבות חנוכה. אני זוכרת שאמחנו. רחל ואני. גם כבר ידענו אז אנגלית והיינו עומדות וצוחקות איך הנשים היו מכריזות: צווי מיסטר צווי פיאסטער. נו. אמחנו עמדנו לאבא כשנכנס הצבא. כולם עברו דרכנו, דרך החנות הזו. אמחנו נתנו להם יין ולאטקעס - לביבות חנוכה והם קיבלו אותנו. זה היה ממש. הם היו כל כך אדיבים. הם נתנו לנו שוקוד, ביסקוויטים, כל מיני דברים טובים הם נתנו לנו.

א': הסבא והסבתא עוד חיו אז. כשהאנגלים נכנסו

אמא: כן. זה היה דבר מעניין. הסבתא, לא הסבתא כבר לא היתה בחיים. היא נפטרה. היתה אז מגיפה של כוודה ואז היא נפטרה במחלה. אני זוכרת שהייתי יושבת ליד המיטה שלה. כתינוקת, ושמה לה סמרטוטים עם מים קרים על הידיים. הייתי מנגבת לה את הפרצוף עם מים קרים ואחי הגדול שהיה רוקח לא ידע לומר לי איך להיזהר ולא נדבקתי.

היא נפטרה וכשהאנגלים נכנסו הסבא ביקש מאבא שיקח אותו. הוא רוצה לפחות לדאות פרצוף של אנגלי. הוא היה פטריוט גדול של האנגלים. הוא ביקש מאבא שיקח אותו ליד הקישלה. אבא לקח אותו באמת והוא ניגש. היו שם שני חיילים אוסטריים והוא ניגש אליהם באמת ודיבר איתם אנגלית והסביר להם שהסבא הוא פטריוט גדול של הבריטים והוא מאד רוצה לפחות לדאות פרצוף של חייל בריטי. הם באמת ניגשו אליו. לקחו את ידו ונישקו אותו.

אחרי זה אבא לקח אותו הביתה ואחרי שבועיים הוא נפטר. הסבא. איזה יהודי נחמד זה היה. זה היה תענוג לדבר איתו. לשוחח איתו.

א': הוא היה מדבר איתכם הרבה? מספר לכם סיפורים?

אמא: כן. הוא סיפר לנו על רוסיה ובאיזה אופן הוא הגיע ארצה.

א': עד איזה גיל הוא עוד עבד במקצוע שלו?

אמא: הוא עבד גיל 84.

א': הוא עוד עבד כצורף? את עוד ראית אותו עובד?

אמא: בטח. אני הייתי באה אליו והייתי עובדת עם המפוח ועודת לו. ודאי. הייתי קטנטונת אבל מאד אהבנו אותו. כולם. הוא אהב אותנו. הוא היה תמיד בא לקחת אותנו לשבת.

א': סיפרת לי פעם על כל מיני עבודות שהוא עשה...

אמא: כן. איך זה קרה בכלל? כשהוא התחיל לעבוד בצורפות. פעם בא אליו קצין מהתמורת התורכית. היתה להם תמורת נהדרת. שכל יום שישי לפנות ערב הם היו מנגנים במגרש הרוסים. היתה שם רוטונדה כזו ששמה היו מסודרים התמורת והיו מנגנים. יום אחד בא אליו קצין תורכי ואמר לו: "שמע. אתה יודע לתקן בצורפות איזה כלי נגינה? אז סבא אמר: "אני לא רוצה לשקר. האמת היא שאינני יודע. אבל אם תביא לי את הכלי. אני אנסה".

א': זו היתה חצוצרה?

אמא: לא. זה היה קלדי'נס. הוא הביא לו את הקלדי'נס. סבא ניסה חה הלך. אחרי זה הוא הביא לו חצוצרה והוא ניסה חה הלך. באופן כזה סבא למד לנגן על כל מיני כלים. הוא לימד את הבנים שלו. אבל הם לא תפסו את זה. לדקוד הם ידעו יפה. היה בן משפחה ידוע שקראו לו חצקל הוא היה רוקד - משהו. במוצאי-שבת היו כולם מתאספים בבית הסבא וסבא היה עושה הבדלה וכולם שותים קצת יין. אחרי היינו שותים ממש יין כי הם היו עושים לבד יין מענבים. בעיקר ענבים שחודים מחברון. אמחנו היינו כל כך רגילים לשתות יין שבמקום מים היינו שותים יין.

א': איזה עוד עבודות הוא עשה חוץ מכלי הנגינה?

אמא: א. כן. כדאי. הוא עשה כתר תורה. ממש פלא באיזו צורה הוא עשה את זה וגם חושן. הדברים האלה. כשהבן שלי. יוסי. סיים את התיכון בעין-החורש ובא עם החברים שלו לבקר בהר-ציון ושם למטה אמרו שהיה הקבר של דוד המלך. הוא הלך עם החברים שלו וראה שיהודי אחד יושב מרחוק וכל הזמן מסתכל עליו. לבסוף הוא ניגש אליו ושאל: "ינגעלע. דו פארשטייסט יידיש?" אז יוסי אמר: "א ביסעלע". "מאיפוא?" אז הוא אמר: "מהסבתא שלי". אז הוא אמר: "מהסבתא שלך? לא היתה הסבתא דינה. דינה גולדשמידט?" אז יוסי אמר: "יש הרבה דינות". והוא אמר: "לא. לא. ר' עקיבא גולדשמידט. צודף הזהב". יוסי אמר: "כן". ואז הוא אמר: "בוא עם החברים שלך ואני אראה לכם עבודות של הסבא רבא שלך". ואז הוא ירד איתם למטה באמת והראה להם את העבודות של הסבא. את החושן ואת כתר התורה. כל הדברים האלה.

א': יש איזו מתנה שהוא פעם עשה לאיזה שליט שביקר בירושלים ואני לא זוכר אם זה היה פרנץ יחף או הקייזר וילהלם.

אמא: שניים. שניים. גם פרנץ יחף וגם הקייזר וילהלם. כשהם באו ארצה. פתחו קיר שלם כשנכנסים לתוך העיר העתיקה ליד שער יפו. כשהם נכנסו. כמובן שכנגד מלך או קיסר הולכים עם ספר תורה. כשהם ראו את כתר התורה והחושן הם שאלו: "מי הידיים המבורכות שעשו את העבודה הזאת?" אז הביאו את הסבא והראו להם - הנה זהו היהודי שעשה את העבודות האלה. הם נישקו את ידיו והם אמרו שזה הפלא ופלא. העיקר. הסבא שאל אותם מה הם רוצים שהוא יעשה להם. אולי נדן לחרב? - "לא. לא רוצים כלי מלחמה!" שהוא יגיד מה הוא מציע לעשות להם. אז הוא הציע לעשות להם נרתיק למכתבים ששולחים ממלך למלך. או לאנשי גדולה. אז הם אמרו שכן. זה רצוי. אז הוא נרתיק גם לווילהלם קייזר כשהוא בא וגם לפרנץ יחף כשהוא בא.

היה דבר מאד מעניין כשפנעם אבא שלי נסע להונגריה כדי לחדש את האזרחות. היה שם דוד אחד שלי. חיים זלמן. והוא אמר: "אברומה'לה. אתה רוצה לדאות משהוא יפה?" ואז הוא לקח אותנו למחיאון בבודפשט ושם הראה לו את הספרייה שהסבא עשה בשביל הקיסר פרנץ יחף. זה היה משהו ממש פלא. מאד יפה. אח"כ הוא נסע איתם לווינה ושם הראה לו את הספרייה שהסבא עשה לוילהלם קיסר. א': עכשיו. האנגלים בארץ. את זוכרת משהו מהימים של פירסום הצהרת בלפור?

אמא: בטח שאני זוכרת. נסעו איתנו להר הצופים. שם דיברו על בלפור ועל ההצהרה שלו ואותנו התלמידים לקחו שאנחנו נשמעו.

א': באיזה בית-ספר למדת אז?

אמא: אז למדתי בבית-ספר לנדאו. בית-ספר אנגלי זה היה. בעצם יהודי. היא. המנהלת היתה יהודיה. היא ידעה עברית מצויין. אבל היא היתה כזו ממזרה. לא רצתה לדבר עברית. רק אנגלית היא דיברה. א': ושפת הלימוד בבית הספר היתה אנגלית?

אמא: כן. אנגלית.

א': זה היה בית הספר הראשון בו למדתי?

אמא: לא. זה היה כבר בית הספר השלישי. הראשון היה בית-ספר "עמרא". זאת היתה חברה מגרמניה שפתחה שלושה בתי-ספר לילדים יהודים. אחד בירושלים. אחד ביפו. עוד לא ת"א ואחד בחיפה. א': אז בת כמה היית כשלמדת שם? שם לימדו בגרמנית?

אמא: הכל בגרמנית. בבית-ספר "עמרא" הייתי. אני חושבת. בת 3 או 4.

א': כמה זמן?

אמא: ב"עמרא" למדתי שלוש או ארבע שנים. אני חושבת.

א': והגרמנית שאת יודעת היום. בעצם. הבסיס הוא עוד מאז?

אמא: עוד מאז. אני מדברת גרמנית חופשי.

א': ואחרי זה?

אמא: אחרי זה הלכתי לבית-ספר. אז כבר היתה תקופה של המתנגדים. היו אלה שרצו שהלימודים בבית הספר יהיו רק בעברית.

א': מלחמת השפות.

אמא: מלחמת השפות. כן. אז עברנו. אבא עוד היה בחיים והוא אמר: "יש בית-ספר עברי והילדות שלנו תלמדנה בבית-ספר עברי!" העבירו אותנו לבי"ס "למל". זה נקרא. זו היתה חברה מגרמניה שהחזיקה את בית הספר הזה ושם למדו הכל בעברית. אבל אנגלית היתה שפה. אני זוכרת שהיתה לנו מורה. מיסס קורבאן. אפילו את שמה אני זוכרת. אבא מכר לה מכונת תפירה והוא ביקש ממנה שהיא תשים לב שהילדות תדברנה אנגלית נכונה.

א': כמו שדיברנו בפעם הקודמת. נדבר קצת היום על דמויות.

אמא: כמו?

א': כמו. למשל. קודם כל על הדוד שלך. יהושע שממפפר. אנחנו מכירים אותו מהסיפורים. מספרי ההיסטוריה ואני רוצה לשאול אם את הספקת ממש להכיר אותו כדוד. כחבר במשפחה. בבית.

אמא: אני הייתי ילדה קטנה. קטנטונת כשהוא נפטר ואני רק שמעתי את כל הסיפורים שאבא היה מספר לי. בייחוד אבא. הוא מאד אהב אותו. הם היו קשורים. יהושע היה האח הגדול ואבא היה הכי צעיר. יהושע הגיע ארצה לפני אבא. הרי הוא בא רגלי ארצה. האבא שלהם לא הסכים. אבל ליהושע כבר היו קשרים עם הרצל. הוא כבר היה אצל הרצל בוינה. שוחח איתו ואמר לו שהוא חושב לעזוב את הבית. כי אביו בשום אופן לא מסכים שהוא יסע לא"י. אבל הוא החליט שהוא מוכרח. הוא חייב. כסף. כמוזן סבא לא רצה לתת. לסבא היה. אבל הוא התנגד. אז הוא. קודם כל. בן-דוד אחד שהיה אצלם בבית. כבודפשט. הם כבר גרו אז. אז הוא אמר לו: "יהושע. אל תתנוכח. בוא אלי. תלמד את הכנים שלי ואני אשלם לך". אז הוא באמת נסע אליו. זה היה גם כן בבודפשט והתחיל ללמד את הבנים שלו ובכסף הזה שהיה לו בכיס הוא יצא בדרך לא"י. הוא התחיל ללכת ברגל. כמוזן. הוא התחיל דרך תורכיה ומתורכיה הוא המשיך והגיע לסוריה. מסוריה הוא הלך בחרון או בבשן. בעצמי אינני יודעת בדיוק איך הוא הגיע. בכל אופן הוא הגיע לצפת. משם לסבריה ומשם לירוש/לים. הכל ברגל. כשהוא הגיע לירושלים. ההונגרים. היהודים מהונגריה תפסו אותו כמו אינני יודעת מה. הם ידעו שהוא יודע שפות חשבו שהוא יכול להשיג כספים. הוא היה אדם מאד מוכשר. גייסו כדי שייסע לחז"ל לאסוף כסף כדי לבנות את השכונה להונגרים. ליהודים שבאו מהונגריה. מעניין שכולם היו מדברים הונגרית ביניהם. זה היה עוד לפני שבנו את בתי-האונגרים?

כשהתחילו כבר. כשרק התחילו. הוא נסע פעם אחת ובאמת הביא הרבה כסף והשכונה התחילה לעלות ולצמוח והוא נפגש שם עם יהודי אחד שהיה ידיד טוב מאד של הסבא שלי. שמו היה שטאדלר. אני אפילו את השם זוכרת. הוא נתן לו כסף שיבנה דירה בשביל סבא. בשביל האבא שלו. טוב. את זה הוא עוד לקח. בית אחד ניבנה ע"ש הסבא. הוא עצמו היה כבר אז בפתח-תקווה ושם הוא אמר ככה: "אם תלכו לפי דברי. לבנות את המושבה על תורה ועבודה. אני אסע שוב. אני אביא עוד כספים". האנשים שמה נתפסו בזה והוא באמת נסע שוב. הוא נפגש עם גוטמן. עם יואל משה סלומון חדח ברנט והם רכבו על סוסים לדאות את האדמה שאבו-קישק הציע להם. זאת היתה אדמה על-יד ראש העין. הם הגיעו לשם ולא שמעו ציפצוף ציפורים ולא כלום. היה איתם גם רופא יווני ששמו היה מזדקי. מכיוון שהם לא שמעו ציפורים והגליה התקרב. הם החליטו לחזור ליפו. מעניין שישנו השיר על יואל משה סלומון. במשפחה אנחנו יודעים שזה היה הדוד יהושע שהחליט שהוא נשאר. הוא לא חזר. הוא נשאר וכשהתעורר בבוקר ושמע את ציפצוף הציפורים. אז הוא אמר: "פה תקום מושבה יהודית".

א': אם אני זוכר נכון. אז עם החבורה הזאת היה לו קשר עוד בירושלים כשהם חשבו על התיישבות איפוא שהוא באיזור יריחו. באדמות הג'יפסליק.

אמא: יכול להיות.

א': כי הרי השם "פתח-תקווה" בא מן הפסוק "מעמק עבוד לפתח-תקווה" ועמק עבוד זה שם לחמה. ע"י יריחו. הם ניסו שם זה לא הלך ואז הם עברו לפתח-תקווה. עכשיו רציתי לשאול: כשאבא שלך בא לארץ, זה היה כבר אחרי הקמת פתח-תקווה?
אמא: בודאי, אבל הם גרו במאה שערים.

א': והדירה הזאת שניבנתה בבתי אונגרים, זו הדירה של המשפחה? זו הדירה שסבתא גרה?
אמא: הסבתא לא, הדודה חנקה גרה שם. כי אנחנו קיבלנו, בהגרלות הלא היו עושים ואנחנו קיבלנו בהגרלה, מה שאני זוכרת עוד, בבית-ישראל, משם, מבית-ישראל, שוב בהגרלה, קיבלנו דירה בשכונת אחווה, משכונת אחווה, אבא היה מאד מאושר כי הוא היה גם כן חבר לאנשים שחתגורדו שם באחוה. אבא סיפר לנו דבר מאד מעניין ואני לא זוכרת אם סיפרתי לך את זה פעם, על ברק, הוא היה הולך כל יום שישי לפנות ערב, היה הולך למלא את הכוסיות עם שמן בבית-הכנסת, מדליק אותן והיה מנגב את החלונות ומשתדל שהכל יהיה מסודר, שכשהאנשים יבואו לתפילה הכל יהיה נקי ומסודר, הוא היה אדם מאד מאד נקי, מאד אהב ניקיון, זה היה בחורף ופיתאוס התחילו רעמים וברקים וברק חדר דרך החלון, הסתובב מסביב לרגלים שלו ויצא דרך הדלת, הוא בא הביתה והיה חיוור נורא ואמא שואלת:
"אברומה'לה, מה קרה, למה אתה כל כך חיוור?" אז הוא אמר: "קודם תני לי לשבת", הוא ישב והיא כבר הבינה שמהו קרה והכינה לו כוס תה, התישבה ואז הוא סיפר לה, הסיפור הזה עבר מאחד לשני, כולנו שמענו את זה.

א': עכשיו אני מכר ששמעתי אותו פעם כילד.

אמא: כן, כילד ודאי שמעת אותו ואחותי, איקה, מאז היא פחדה מאד כשהיו ברקים ורעמים, מאד מאד היתה נבהלת, היא מסכנה, בשנותיה האחרונות, הלא היא חיתה לבד, אני, כשהיו מתחילים ברקים ורעמים, תמיד הייתי חושבת עליה, מסכנה איקה, לבדה.

א': דרך הדוד שלך יהושע, אף פעם לא תפסתי בדיוק את הקשרים בין המשפחות שהיו קשורות במשפחת שטמפפר בפתח-תקווה ובין המשפחה בירושלים.

אמא: היו, מה שאני זוכרת, היה עוד אח, הפעטער ממזם יהודה.

א': עוד אח של אבא שלך?

אמא: כן, עוד אח, אבל הוא היה מכוּגֵר יותר.

א': והוא הצטרף לפתח-תקווה?

אמא: כן, הוא היה הגזבר של בית המדקחת, היה בית-מדקחת אחד והוא היה שם הגזבר, הוא גם היה זה, אני מוכרחה לציין את זה, כשהבן הראשון שלי נולד, אתה, כשנולדת, אנחנו אז היינו במצב טוב מאד מבחינה כספית, אני עבדתי ב"הכשרת-היישוב", אבא עבד בבניין, בעיקר אצל האנגלים הוא עבד, אנחנו יכולנו להרשות לעצמנו שאני אלד אותך בבית-חולים פרטי וכאשר היתה צריכה להיות הבית...
א': איזה בית-חולים זה היה?

אמא: אני לא זוכרת את שם בית החולים. אני רק זוכרת בדיוק איפוא הוא נמצא. הוא נמצא במקום שהיום יש שם. זה חלק של הרדיו והטלביזיה ברחוב הלנה. שביל צר שהיה מבדיל בין הבניין הזה. בניין גדול מאד ובין בניין הדאר. צד ימין היה הבית הזה וצד שמאל היתה גדר גבוהה עם חוט תיל ששם היה בית הסוהר במגרש הרוסים. אז כשאתה נולדת הודיעו לך והודיעו לך שהברית תהיה ביום שישי. אמחנו רצינו שהוא יהיה הסנדק. אז הוא אמר: "לא. אני אגיד לכם מה ארצ'יק יסע אל הרב קוק ויזמין אותנו שהוא יהיה הסנדק והמוהל יהיה דר' ואלאך". הוא היה הרופא המפורסם ביותר בכל הסביבה. ערבים עשירים היו באים אליו. אני. כשהייתי ילדה קטנה. בת ארבע נדמה לי אז. חליתי בדלקת כליות. אז שמו אותי אצלו בבית החולים. אני אז כבר ידעתי לקרוא גרמנית כי אבא לימד אותי. אבא לימד גרמנית. אבא לימד אותי אנגלית. אז כשהייתי שם הוא שאל אותי אם אני רוצה איזה ספר לקרוא ואני שאלתי אם יש לו משהוא בגרמנית. אז הוא שאל: "Was, sprechen Sie Deutsch?" ואני אמרתי: "Ja, auch".
Deutsch. הוא התחיל להביא לי ספרים קטנים בגרמנית ותמיד היה. כשהרגשתי קצת יותר טוב. היה לוקח אותי על הידים והיה מסתובב איתי במסדרון הארוך ואומר:

"Das ist mein Wunderkind, das ist mein Wunderkind."

כשהפעטער מנחם יהודה הציע את זה. אבא תיכף הסכים. בשבילו זאת לא היתה בעייה. אמנם חשבנו לתת את הכבוד הזה למנהל שלי מ"הכשרת-היישוב". ליעקב טהון. אבל הפעטער מנחם יהודה אמר: "נמצא גם בשבילו כבוד". מצאו אפילו כבוד אחד בשביל יהודי אחד שהיה תמיד בא לסוכנות ול"הכשרת-היישוב" לקנות אדמות בשבילו. קראו לו מיסטר פירט. הוא ראה את כל התכונה במשרד ושאל מה קרה? (הוא תמיד היה מבקש ממני שאדפיס לו מכתבים על המכונה והייתי עושה לו את זה ואף פעם לא רציתי לקבל ממנו כסף. תמיד הוא היה מציע לי כסף ואני אף פעם לא רציתי לקבל.) כשהוא שמע שאני ילדתי בן. אז הוא פנה אל חברה שלי. שרה המבורגר. נתן לה כסף ואמר לה: "כמה שיעלה. את כבחורה תדעי מה לקנות ליהודית". אז היא ירדה העירה וקנתה עגלת-תינוק עם כל הזדוש לעגלה. ככה שכשאני חזרתי אחי"כ מהברית הביתה. שבת עוד נשארתי בבית החולים ובשבת בא דר' ואלאך לבקר אותי. הוא היה נוהג תמיד. אחרי שהוא היה מוהל. הוא היה בא יום או יומיים אחרי זה. היה בא לבדוק את התינוק. הוא בא ברגל מבית החולים של ואלאך עד לשם. ביום ראשון כבר חזרתי הביתה.

א': והרב קוק באמת היה הסנדק?

אמא: הרב קוק היה הסנדק.

א': לא ידעתי שהיה לי כבוד כזה.

אמא: אוי. אתה לא זוכר?

א': טוב. אני לא יכול לזכור מאז.

אמא: לא. לא מאז. פעם הירצה אצלנו איזה יהודי דתי. כשהייתי עוד בויקים. במועדון הוא הירצה. נידמה לי שזה היה על המשוגעים האלה שהיו גם בבתי האונגרים. הנסודי-קרתא.

א': עוד על הקשרים עם משפחת שטמפפר בפתח-תקווה.

אמא: היו גם קשרים עם משפחת בן-נח.

א': קשרי חיתון?

אמא: כן. קשרי חיתון.

א': מי התחתן שם עם מי?

אמא: אני לא יודעת בדיוק מי עם מי. אבל אני יודעת שהיו קשרים איתם. היה שם יהודי אחד שתמיד

מעניין שגם יהודית אצילי לא הבינה מה היו הקשרים המשפחתיים המדויקים עם משפחת ראב כך גם בני המשפחה לא היו אלה קשרי חיתון. אלעזר ראב וחנה אשת בנימין שטמפפר היו אחים

היה בא אלנינו לירושלים והוא תמיד היה הולך עם אקדח. אני לא זוכרת את שמו. הוא היה בא אלי ואחיכ בכילה היה הולך ממני לדאות את איקה אצל רחל. הוא היה מראה על הצד. הוציא את האקדח ואמר: "אני לא מפחד מאיש. רק מאלוהים אני מפחד. אבל מבני-אדם. אני לא מפחד מאיש".

א': נכשיו שלמה שטמפפר שאני זוכר אותו...

אמא: שלמה היה בנו של יהושע.

א': והוא היה נשוי למי?

אמא: הוא היה נשוי לבת של יהודי אחד. אני לא זוכרת מה היה שמו. יצחק אני זוכרת. אבל עוד שם היה לו. הם גרו בבתי-מחסה בירושלים. שמה היה זכה. היה לה שם נוסף - לאה. אז יש שקראו לה זכה לאה. אני עוד קוראת לה זכה'לה. לפי מה שאני עוד זוכרת מהבית. היא היתה נכדה של יהושע שטמפפר.

א': ד"א שקשרי המשפחה נמשכו במקביל - ירושלים-פ"ת גם אחיכ במשפחה.

אמא: כן. כן. על המוסר קאסאבער סיפרתי לך?

א': לא. סיכמנו בפעם הקודמת שדבר על דמויות. אז באמת רציתי לשמוע על הנושא הזה.

אמא: היה יהודי אחד שהמשפחה שלו כנראה באה מעיירה בשם קאסאב ולכן קראו לו קאסאבער. הוא היה מוסר. מה זאת אומרת מוסר? הוא היה מלשין על יהודים. הוא היה מנוול גדול.

א': על איזה עניין הוא היה חלשין עליהם?

אמא: על יהודים שגרו בירושלים והם היו בני אנשים שגרו במקומות אחרים. אבל הם הסתתרו בירושלים. כמו אצלנו במשפחה למשל. היה בן של שלמה שטמפפר. אלי דוד שטמפפר. שהוא למד בישיבת המשתלמים. קראו לזה. זה היה כמו אוניברסיטה אז בירושלים. הוא למד שם ומאיר אחי היה בפתח-תקווה ועבד שם בפרדסים. לילה אחד בא הקאסאבער הזה עם קצין גבוה של התורכים. הוא בא אלנינו הביתה. הוא מחפש את הבן של שלמה שטמפפר.

א': הבעייה היתה גיוס לצבא התורכי בזמן המלחמה?

אמא: כן. כן. הוא מחפש את הבן של שלמה שטמפפר. הוא יודע שהוא נמצא אצלנו. אבא אמר שאין אצלנו בכלל בנים אחרים. יש אצלנו רק אלי דוד. הבן שלי. שהוא לא יש/אצלי אלא בדירה של הבת שלי והאידיים שלי והוא ישן אצלנו.

א': מה היתה הבעייה האם האזרחות של שלמה שטמפפר היתה עותמנית והאזרחות שלכם הונגרית?

אמא: כן. ההונגרים היו בטוחים והיו פטורים מצבא ומהכל. להיפך. סיפרתי לך שהיינו מקבלים מזון דרך הצבא ההונגרי. שהיה יחד עם הצבא התורכי. היינו מקבלים דרכם מזון הרבה. לנו לא חסר כשהיה רעב. היהודי הזה התעקש שלא. זה לא הבן שלך אלא הבן של שלמה שטמפפר. הקצין הזה משך לאבא בשרווח תעשה לאבא תנועה שלא יציע לו כסף. כל העניין היה שהיו מציעים לו כסף.

א': אז הוא היה מרוויח כסף משני הצדדים. קודם מאלה שהיו מציעים לו כסף כדי שישתוק ואח"כ מהתורכים כשהוא היה מסגיר.

אמא: כן.

א': הוא היה משהו בקהילה? לאיזה כולל בכלל הוא היה שייך? הוא גם היה מההונגרים?
אמא: לא. הוא היה שייך לכולל ווהלין.

א': זה מהפולנים.

אמא: היה עוד עניין עם הקצין הזה. אבל את זה כבר סיפרתי לך.

א': והקאסאבער הזה היה בעל תפקיד בבית הכנסת. איש מכובד בקהילה וכולם ידעו
אמא: כן. כולם ידעו.

א': וכשנגמרה המלחמה לא עשו איתו חשבון?

אמא: זה אני כבר לא יודעת.

א': זו בכל אופן דמות מפורסמת. מאיר שליו כותב עליו ברומן שלו "עשיר".

אמא: כן. קראתי את עשיר.

א': ישנה עוד דמות שרציתי לשאול אותך עליה. זה הרבי ר' מוטלה.

אמא: הרבי ר' מוטלה היה מאחת העיירות. נדמה לי שגם כן מיאסי בדומיניה. הוא בא ארצה ותאר לך שהטבחית אצלו בבית היתה גרה. מי זאת היתה? זאת היתה סבתא של יהודית פרל.

א': בת דודתך?

אמא: כן. הבת-דודה שלי. מוטל. הפעטער מוטל היה האידיש של זו שדהיתה טבחית אצלו. בדרך כלל הגרות היו מאד מאד דתיות. היו שומרות מאד על הדת והרבי ר' מוטלה זה. כל מוצ'יש. החסידיים שלו. שגם הגיס שלי. יוסף חיים פרל היה ביניהם. והוא... אבל איך בא פרל? הלא זה גם כן לא היה השם שלהם. הוא נתן להם את הפספורט שלו בשם פרל כדי שלא ידעו שהם בין אלה שגורשו.

א': גורשו וחדרו עם פספורט מזוייף?

אמא: מזוייף. כן. עוד היום הזה הם נקראים פרל.

א': ומה היה שמם לפני זה?

אמא: אני לא זוכרת את שם משפחתם לפני זה. היו שני בנים. היה הבעל של יהודית והיה עוד אחד.

הבעל של בת של הפעטער יוסל. אז היו הלא משפחות מתחתנות אחת עם השניה.

א': מה היה המיוחד בדמות הזאת של הרבי ר' מוטלה? שמעתי עליו מפה ומשם ו...

אמא: המיוחד בו היה. שהוא היה אדם כשר ומאד מאד מסודר לדת. לא היתה לו אישה. היתה רק הגרה הזו שעבדה אצלו.

א': סיפרתי לך את הסיפור שפעם שמעתי עליו?

אמא: לא.

א': בחורי הישיבה רצו לעשות צחוק ממנו. את זה שמעתי משמואל ספראי. בחורי הישיבה רצו לעשות ממנו צחוק ובשבת בבוקר נעמדו מתחת לחלון שלו והתחילו לצעוק "משיח איז געקומען! משיח איז געקומען!"

הוא פתח את החלון, הוציא את הראש ימינה ושאלה. ריחרח באוויר ואמר: "עס שמעקט נישט מיט משיחן".

אמא: הוא היה אדם מאד נחמד. מאד. היה עושה הרבה צדקה.

א': אם יוסף-חיים היה מהקהילה שלו, אז הוא היה צריך להיות מתנגד.

אמא: בטח. הוא לא היה חסיד.

א': לפי הדמות היה מתאים לו להיות חסיד.

אמא: הוא היה מתנגד. כן. יוסף-חיים. כל מוצאי שבת היה לוקח את הילדים שלו והולכים לרבי ר' מוסלה ושרים את כל השירים שהם למדו בערב שבת מהתמורת התורכית. הם כולם היו בעלי קולות נהדרים.

א': את השירה אצלם בבית אני עוד זוכר.

אמא: איזה קול היה לעדינק'ה, מסכנה. איך היא הלכה. אני לא ידעתי. אתה ידע? לא סיפרו לי. מה עוד?

א': תראי. יש קטע אחד שעליו עוד לא דיברנו. את הזכרת היום את השנים כשאני נולדתי. דיברת על מצב כלכלי קשה. אני רוצה לבקש ממך שתנסי לתת איזו הערכה כללית. מה זה היה להיות משפחה של פועלים אז בירושלים. הרי זה מה שהיינו. אני לא זוכר שהיה מקור חוץ מהעבודה של אבא. אמא: ושלי...

א': עבודה שלך אחיכ בבית. אבל אני לא זוכר אותך עובדת בחוץ.

אמא: בהכשרת היישוב?

א': לא. אני לא זוכר.

אמא: לא. לא. כשילדתי אותך הפסקתי לעבוד שם.

א': זהו. אבל אני זוכר אותך עובדת בבית. נותנת שיעורים וכו'. אני זוכר שהיו עליות ומורדות במצב. אז תנסי לתת הערכה. מה זה היה לחיות אז על משכורת של פועל-בניין. איפוא אבא עבד ודברים כאלה. אמא: אבא עובד ב"סולג-בונה". אבל לא בתור קבוע. הוא לא רצה להיות קבוע. הוא תמיד היה עצמאי. הוא עבד בשביל הצבא הבריטי.

א': אבל זה היה כבר בזמן המלחמה.

אמא: כן. אז הוא עבד ברפיח בשכילים ואז ההכנסה למחיה היתה באה רק מההכנסה הזאת של אבא מהבריטים. המעניין היה שיהודים שעבדו יחד איתו היו גונבים חומרים. ביחוד עצים לבניין. היו גונבים זמוציאים את זה ברכב של האנגלים ואח"כ היו מזכרים. תמיד הם היו אומרים לאבא: "למה אתה לא עושה את זה? הלא אתה אחראי על כל זה?" הוא היה אחראי על העצים ועל החומרים. הוא בשום אופן לא רצה לגעת בה. "יש לי משכורת. משכורת טובה. אני מצליח לפרנס את ביתי במשכורת הזאת ואני לא רוצה לגנוב". זו היתה התשובה שלו תמיד. הוא לא רצה. אח"כ היתה תקופה שהוא עבד ע"י יריחו, בקליה. הוא עבד בקליה כמה זמן. אבל הוא תמיד השתדל רק ביושר. והמעניין, שעד הרגע האחרון שלו כשהוא חלה והיה מאד, הוא נסה כבר למות. אז הוא אמר לדופא מזיקים: "אני חייתי חמישים ושלוש שנה נישואין. אני יהודית והבאנו שלושה ילדים לעולם. אנו חיינו חיי אושר ויושר ואני מקווה מאד שגם ילדי ימשיכו בדרכי זו". אלו היו המילים האחרונות שלו.

א': מתי שהוא באמצע המלחמה הוא עבד לעבוד בקיבוצים בעמק-יזרעאל. או שזה היה בסוף המלחמה? אמא: זה היה קרוב לסוף והוא עבד הרבה מאד בעמק-יזרעאל כי התחילו שם לבנות הרבה. אז הוא התחיל לעבוד בקיבוצים והיה שם קיבוץ אחד דתי...
א': סירת-צבי.

אמא: סירת-צבי. הם כל כך רצו שהוא יבוא ויביא אותי עם הילדים לשם. "אנחנו יודעים שאתה לא דתי, אבל אתה אדם כל כך ישר שזה מכסה את הכל. בואו תגורו אצלנו".
א': זה היה בדיוק בשביל אבא.

אמא: כן. בסחור הוא לא יכול היה לשקר לעצמו.

א': מתי הוא עבר להתחיל לבנות בשיש?

אמא: זה היה כשגרנו בגבעתיים.

א': לא לפני זה? לא בגלל זה עברנו לתל-אביב מירושלים?

אמא: לא בשיש. זה היה בבלסטות. עברנו ב-46 מירושלים לדמת-יצחק ואז הוא התחיל. אחרי כמה זמן. הוא התחיל לעבוד בשביל אותו בית-חרושת בשיש ואז באמת המצב היה מצויין כשהוא עבד בשיש. הוא הרוויח יפה מאד.

א': אני זוכר עוד כילד בירושלים שהיינו מחזיקים בבית. קראנו לזה "אגירה". ליום סגריר. היו באמת תקופות כאלה שלא היתה עבודה ולא היה ממה להתפרנס?

אמא: היו. היו תקופות כאלה. אבל הוא, בד"כ, כמעט לא סבל מתקופות כאלה. הוא גם אף פעם לא הלך לשכנת העבודה. אף פעם, הלא אנשים היו הולכים לקבל דמי אבטלה.

א': מי היה משלם את זה. ההסתדרות?

אמא: כן. הוא אף פעם לא ושאלו אותו החברים הפועלים "למה אתה לא בא לקבל גם כן?"

- "אני, כל עוד כוחי במתני אני אתפרנס בלחץ אבל ביושר" והוא לא הלך.

א': בשנים האלה, מי היו החברים שלכם, מבחינת החוג, המילייה. מי זה היו?

אמא: היה אריה ורחל...

א': חוץ מהמשפחה. חברים.

אמא: אז היה הרשלה אחד.

א': השמות לא אומרים לי שום דבר. איזה סוג אנשים היו אלה? מה הם עשו?

אמא: אחד היה בעל חנות מכולת ולאחד היתה חנות לצרכי בנייה. לי היו החברים שלי עוד מהצופים.
כל החברים שלי.

א': אבל אני זוכר דווקא את הפועלים שבנייהם. היו כמה.

אמא: כן. היו כמה.

א': לבנוני...

אמא: נכון. אתה זוכר את לבנוני?

א': אני זוכר אחד משה...

אמא: משה ואשתו. הם גם היו מרצפים.

א': אשתו גם היתה רצפית?

אמא: כן. כן.

א': הם גרו במחלאות. אני זוכר אפילו את המקום. זאת אומרת בס"ה אנשים מאותו סוג.

אמא: כן. כן. מאותו סוג. אותו חוג. אותן העבודות.

א': אני זוכר מהנערות. מהתקופה שכבר יכולתי לחשוב חשיבה פוליטית. אני זוכר את האווירה בבית.
אבל מתי זה התחיל? מתי קיבלתם כיוון פוליטי כזה כמו שהיה לכם?

אמא: זה אני הייתי אשמה. אני רציתי לקבל עיתון ופניתי לדדאר היום והיה. רגע. מה היה שם העיתון
של ההסתדרות?

א': דבר.

אמא: נכון. דבר. אז פניתי לדבר והם אמרו "מצטערים מאד. אין לנו מספיק עכשיר". כשהם אמרו את זה
אז פניתי ל"משמר".

א': משמר היה העיתון של הליגה הסוציאליסטית או של מפלגת השומר-הצעיר?

אמא: כן. פניתי אליהם ותיכף ומייד שלחו לי עיתון ומאז. החברה שלי מלכה. היינו ביחד משלמות חצי
חצי בעד העיתון ואני הייתי גומרת לקרוא ואז הייתי מעבירה את העיתון אליה.

א': טוב. בעניין הזה המסודת של אבא בוחאי גם שיחקה משהו. הוא הרי היה חבר השומר-הצעיר.

אמא: כן. כן. נכון.

א': עכשיו. אני. את התקופה של המלחמה ברוממה. אני כבר זוכר. מה שאני לא זוכר. ד"א אני לא יודע
איך. אני זוכר שהיית עושה התכתבויות בשביל המוכס. אבל אני לא יודע מאיפוא זה בא. מאיפוא הוא

ידע שאת יודעת אנגלית. איך זה התחיל כל היחסים עם הערבים שם?

אמא: זה התחיל מזה שהשכן שלי עוסמאן.

א': בעל החנות?

אמא: כן. בעל החנות.

א': היו שם שתי חנויות. אחת של עוסמאן ואחת של עלי עוואד.

אמא: נכון. נכון. אז הוא. עוסמאן. עשה לי היכרות עם המוכתר. בוקר אחד אני נכנסתי אליו לקנות דיתים ובדיוק נכנס המוכתר. אז הוא אומר לי "בואי תכירי את המוכתר. אתם תוכלו לדבר ביניכם כי הוא מבין אנגלית". אז התחילה ההיכרות עם המוכתר והגיע הזמן. כשהגרמנים היו באג-עלמייך. הוא בא אלי והציע לי שאני (אבא אז עבד בחברון אצל קבלן ערבי) הוא בא אלי והציע לי שאני והילדים נעבוד אליו וכשיכנסו הגרמנים הוא יגיד שאני אשתו ואלה ילדיו. כי דם לו היו שני ילדים בלונדים. העיקר. אני אמרתי: "חווג'ה מוסה עיסה". היה שמו. "אמחנו עוד נראה מי יהיה זקוק לעמדה כזו. אני אלק עם כל היהודים יחד ואני מאד מקווה שהגרמנים לא יזכו להיכנס לירושלים ובכלל לארץ". היה לו בן יפיהפה והוא היה אנטישמי גדול. הבן הזה. היו לנו צרות עם מים. מחסור במים היה. אני יום אחד נכנסתי. היתה עוד חנות קצת יותר רחוק שבה היתה גם מסעדה של אחיו של המוכתר.

א': זה בית הקפה הזה. אני זוכר אותו.

אמא: כן. כן. אבל הוא לא עבד שם. אחיו. היה שם אחד. ערבי זקן. אדם מאד נחמד שעבד שם ותמיד הוא היה נותן לי מים. כשחסרו לי מים. אני נכנסתי עם איזה קומקום גדול לקחת מים. הוא מילא לי את זה במים והבן של המוכתר אומר לו בערבית. הוא לא ידע שאני מבינה ערבית. "מא תתיש מויה לליהוד. חליהוא מות".

אז אמרתי לו. לקחתי. היו לי בכיס שני גרוש. לקחתי את השני גרוש. זרקתי לו את זה על השולחן ואמרתי לו: "חוד מנשאן אל מויה. בדוא נשוף אש בטאוזה אל יהוד ואש אנתי בטאוזה". זרקתי לו את השני גרוש. אז הוא אמר לי. לקח את השני גרוש. זרק שוב אלי ואומר לי: "רוח אשתרי חבל מנשאנאכ" לתלות את עצמך.

אמרתי לו: "חכה. עוד נראה מי יהיה זקוק לזה" ושפכתי את המים. לא לקחתי אצלו והלכתי אל בעל החנות שהיתה על-ידו ואח"כ המשכנו לקנות אצלו. אני לא זוכרת את שמו...

א': דג'אני.

אמא: דג'אני. נכון. הלכתי אל דג'אני. הייתי נורא חיוורת ודג'אני שואל אותי: "שו צאר"? סיפרתי לו והוא אמר: "אף פעם שלא תלכי אליו. תצטרכי מים או מה שתצטרכי תקבלי ממני. את צריכה כסף? אפילו 100 לירות אני נותן לך. כמה שמחוף לך. אני יודע שבעלך עובד. הוא בא לשבת הביתה. תקבלי כסף ואת תחזירי לי".

אני כשבאתי הביתה. הלכתי אל החברה שלי. מלכה וסיפרתי לה. למלכה כבר היו אז צרות עם הבעל שלה. סיפרתי לה מה שדג'אני אמר לי והיא אומרת: "טוב מאד מה שעשית. הוא אדם נהדר. דג'אני". זה היה קרוב לנטיעה שלנו. זה היה קרוב להתפוצצות ב"המלך דוד". בשבוע ההוא היה הפיצוץ והבריטים...

א': זה לא יכול להיות. זה מוכרח להיות בתקופה שבה הגרמנים היו באל-עלמייין. הפיצוץ במלך דוד היה באמת לפני שנחבנו את ירושלים ב-1946.

אמא: כן. נכון. דג'אני זה בא אל האוטו. אנחנו שכרנו אוטו משא כמובן. בשביל העביר את הרהיטים. את הכל. כבד היתה לנו אז הדירה השכורה בדמת-יצחק. הוא בא והוא העלה באורגים. לא סתם. בארגזים. סבון. סבון כביסה. סבון טואלט. אורז. שעתית. מה עוד? המון דברים הוא העלה בארגזים. אבא יצא והוציא כסף. היה לו כסף מוכן. לשלם לו. אז הוא אמר: "מה? אתה לא מתבייש? אני מעט הרווחתי מכם בשנים האלה שהייתם קונים אצלי? זו בושה שתשלם לי כסף". הוא לא רצה לקבל מיד אחד. אנחנו הגענו לדמת-יצחק באמת מלאים בכל טוב ואז אבא עבד בשביל בית חרושת לבלסות. היו לך למעשה גם קשרים עם הכפריים שם. הרי גרנו בעצם על גבול כפר. על גבול שיך באדר.

אני לימדתי אותן. את הנשים. איך להיזהר. איך לרוץ למקלט אם תהיינה הפצצות. הערביצת שידעתי. זה הספיק לי לדבר איתן. אני הסברתי לנשים. גם אלה מליפתא פוק. לנשים מליפתא גם כן. היינו מתאספים אצל ימח שמו. המוכתר. אצל אישתו היינו מתאספות. אישתו היתה יפיפיה בלונדית. שמה הייתי יושבת והייתי מלמדת אותן איך להיזהר ואיך למלא את הבונקרים שהם סידרו לעצמם. מזון ושתייה במיקרה שיהיה משהו. הם מאד אהבו אותי. הערביות. הן השתגעו אחרי.

אני זוכר במיוחד אחת שהיתה באה בבקרים.

אה. זו היתה באה. "יודית". הייתי שומעת אותה. עפיפה. היה שמה. כשהייתי פותחת את הדלת היתה מבקשת שאשים את ידי על הסחורה שלה לשוק. ידי. כך אמרה. מביאות לה מזל טוב בשוק. הייתי שמה את ידי על הביצים שלקחה לשוק והיה לה מזל טוב.

א': אותה אני זוכר. את עפיפה. דווקא מהתקופה הזאת יש לי הרבה זיכרונות.

אמא: כן. אתה שיחקת שם עם הילדים של הערבים. אתה זוכר את העניין עם איקלה עם הנעל? בוודאי. אני זוכר שבקיץ. בתקופת הקציר. היינו מסתובבים על הגורן של עלי עוואד עם המורג.

כן. היו ימים נעימים מאד אז. למרות הכל.

א': אני זוכר את המצעדים שלהם. בסימטה שעלתה מכיוון הכפר שיך באדר לדחוב יפו. אני זוכר את המצעדים של האירגונים הסמי-צבאיים שלהם. הנג'אדה והפותווה. זה לא היה הכי נעים.

אמא: לא. לא נעים. הם באמת התכוונו. התכוונו לעשות שפטים בנו. אבל הם לא זכו. האצ"ל או הלח"י עלו על שיך באדר. הם חיסלו שם.

א': שמעתי אחרי המלחמה. שהבן של המוכתר. שעבד בשביל ה-C.I.D. אותו חיסלו. את זה דוד סיפר לי. אותו הלח"י חיסלו בבית.

אמא: זה היה אחיו של המוכתר.

א': אני חושב שהבן הגדול שלו.

אמא: לא. אחיו. הוא היה מרגל כפול. הוא ריגל בשבילנו וריגל בשבילם.

א': כל כך מעניין מה קרה להם. לכל החברה האלה. לאן הם התגלגלו.

רחל – מימין, ויהודית

אמא: הציענו למוכתר שיעבירו אותו לאן שהוא רוצה. לדמאללה. ליריחו. הוא לא רצה. אבל בסוף אני לא יודעת מה קרה איתו. רק על הבן הצעיר אני יודעת. שהוא שכב תחת המיטה והוציא אקדח.

טזב.

אני חושבת שנעברנו על כל התקופה הזאת.

פרק ה'

פנינה שטמפר - כראון

נולדה 29.12.1911-נפטרה כ"ב טבת תש"ן

א. ילדות מוקדמת בירושלים העתיקה

פנינה לא ספרה הרבה על ילדותה בירושלים מבחינתה הייתה זו תקופה מודחקת .

יחד עם זאת היו לה חברות מהתקופה ההיא שכל חייה התייחסה אליהן כאל אחיות

כנראה שמצוקות הילדות המשותפות קרבה מאד את החברות האחת אל השנייה.

דבורה ארליכמן - מלר ומשפחתה.

דבורה הייתה חברתה מילדות של פנינה והייתה קשורה אליה מאד כמו גם ליתר אחיותיה

לגיטל מלר ובנותיה דבורה, ואחיותיה - אסתר רוז וציפורה אפשטיין, חשה פנינה קרבה של אחות ממש.

כמו כן הרגישה קרבה רבה גם לחברות נוספות מילדות כמו חוה כהן-וינקלר ומשפחת פרנקל-השכנים מהרובע היהודי-

(האם באשקה והבנות –ובמיוחד קוליה ומתילדה).

הולדת פנינה

שלמה , אביה של פנינה, בנם הגדול של דינה ואברהם שטמפפר, נשלח בגיל צעיר לעבוד על מנת לסייע בפרנסה.

עזרתו הייתה נדרשת מאד לאור מצבו הלא קל של אביו.

אחד המקומות הראשונים בו עבד שלמה היה בית המרקחת של מוטקה לוי (אפטייקר) שם עבד והתלמד על מנת להפוך ולהיות רוקח.

אחיה של חיה-

שטמפפר

מוטקה אפטייקר-

גיסו של שלמה

בבית המרקחת שלו בעיר העתיקה עבד שלמה שטמפפר מספר שנים.

בית המרקחת שכן ליד בית הכנסת החורבה בין השנים 1905-1920.

ב-1920 העביר מוטקה את בית המרקחת לרחוב אררט. אז עבר שלמה לחדרה.

מהשיחות עם אסתר שרף, בתו של מוטקה, ניתן היה ללמוד כי שלוימקה הצעיר היה אהוב מאד על מוטקה ועל בני משפחתו.

מעבר לעבודה בבית המרקחת היה מסייע גם ליהודית, אשתו של מוטקה.

ילדי מוטקה הקטנים אהבו אותו מאד. היו קשורים מאד ל"שלוימקה" (כך הוא נקרא בפיהן) והוא אליהם.

מרים עם אחיותיה פנינה (מימין) ואסתר (משמאל)

שלוש מבנותיו של מוטקה בנות דודה של פנינה

לא ברור לנו אם שלמה החל לעבוד אצל מוטקה לאחר שנישא לחיה -אחותו הצעירה - או שמא אולי נעשה השידוך לאחר שהכירו אותו ואת עבודתו והגיעו למסקנה כי בחור שכמוהו יתאים לאחותם היפה והאהובה.

בכל מקרה -שלמה וחיה נישאו בשנת 1910 לערך. שלמה היה בן 19 וחיה בגיל דומה.

חיה ושלמה לאחר נישואיהם- 1910

שלמה המשיך לעבוד אצל מוטקה עוד שנים לא מעטות עד שמוטקה סגר את בית המרקחת שלו. בשנים אילו הצליח להתמחות בעבודה והפך להיות רוקח בפני עצמו.

בתקופת נישואיהם הראשונה התגוררו בני הזוג בבניין בו שכן בית הכנסת של האר"י הקדוש. שהיום שוכן בו "מוזיאון חצר הישוב הישן". המוזיאון הוקם לאחר מלחמת ששת הימים במהלך שיקום הרובע היהודי, על ידי רבקה ויינגרטן, בתו של הרב אברהם מרדכי ויינגרטן, "מוכתר" הרובע היהודי עד מלחמת העצמאות, בניסיון להציג את אורח החיים שהיה ברובע לפני נפילת הרובע היהודי במלחמת העצמאות.

במתחם המוזיאון מצוי בית כנסת האר"י הספרדי ובקומתו השנייה, בחלק אחר, בקומה השנייה, מצוי בית הכנסת "אור החיים".

בית כנסת האר"י

בית הכנסת נוסד בתקופה העות'מאנית בארץ ישראל

במקום בו לפי המסורת נולד רבי יצחק לוריא (האר"י) ונקרא על שמו. שימש כבית כנסת לעדת הספרדים, תחילה באופן מוסווה ומאז המחצית השנייה של המאה ה-19 באופן גלוי. היה פעיל עד פרוץ מאורעות **1936**.

דמות מוכרת שהתגוררה בבית האר"י היה מוכר הקפה יעקב שפרה'ס -

כתב עליו המבורגר בספרו "שלשה עולמות".

(העלינו בשעתו ההשערה שיצחק אחדותי (שפרה'ס) עליו כתבנו באתר זה- היה קרוב משפחתו).

חיה הייתה חולת סוכרת מחלה משפחתית שתקפה עוד בני משפחה.

המחלה הפכה את הריונותיה לקשים ביותר וגרמה למותם של רוב ילדיה מיד עם לידתם.

על פי פנינה נפטרו חמישה ילדים לאחר לידתם.

פנינה כילדה הייתה נוכחת בלידתו של אחד הילדים היא ספרה בכאב על התינוק הגדול והיפה אשר נפטר זמן קצר לאחר לידתו.

מכל ילדיהם של שלמה וחיה נותרו בחיים רק פנינה שנולדה בשנת 1911 ויששכר שנולד ב-1915.

כבר בתמונה שבה מצולמים בני הזוג עם בתם הגדולה פנינה שנולדה בסוף שנת 1911 נראית חיה שונה לחלוטין ממה שנראתה שנה קודם.

שלמה וחיה עם בתם התינוקת פנינה-1912

מצבה הבריאותי של חיה ופטירת התינוקות השפיעו על חיה קשות ושברו את רוחה .

פנינה נולדה כאשר הוריה התגוררו עדיין בבניין בו שוכן היום "מוזיאון חצר הישוב הישן". ונקראה על שם אביה של חיה -יששכר בר הלוי(סגל) בר=ברל=פרל=פנינה גם אחיה יששכר נקרא על שמו.

חצר בבתי מחסה כאן גרה חיה אמה של פנינה עד לנפילת הרובע - היהודי

החצרות העתיקות בירושלים.

(ב. א.)

חצר בית האר"י בירושלים.

אחת ההצרות העתיקות בירושלים שישנן עליהן מסורות קדומות מפי זקני שער, היא חצר "בית האר"י ז"ל" הקרובה לחצר "אור החיים" מול חצר ר' ישעיה, קבלה היא בידם מפי "מגידי אמת" שבאחד הבתים בהחצר הזאת, מימין לכניסה למטרה בהמדרגות, נולד בו האר"י ז"ל. הרב חיד"א מביא גם דווא דבר הקבלה הזאת ואומר: ומפי זקני שער נודע הבית שנולד בו (דזאר"י) וזכירי לדאורי. בעל "חבת ירושלים" מזכיר גם הוא ארץ הקבלה הזאת ואומר: רז"ל זכיתי לראותה (את החצר) וקרובה היא להמדרש אור החיים זיע"א. איש ואשתו לא ידורו בבית הנזכר, — זכורני כר הוינא טליא למדתי התחלת חומש בחצר הזאת אצל אחד המלמדים הפרטים שהיה גר באחד הברזים של החצר הזאת. ובאותו הבית שנולד בו האר"י ז"ל היה גר שנים רבות ר' יעקב טוהן-קהוה הוא וביתו ובני ביתו, ואך זה כרבע יובל שנים דחננדב יהודי מערבי ר' מרדכי אברהם וישכור ארץ הבירז מידי בעליו (ישמעאלי) והקדישו לתורה ולתעודה בתפלה ולמודים שונים, בנגלדה ובנסתר. גם ישיבת שערי שמים קבעה למודיה בבית הזה עד שרכשה לה חצר הקדש עולמית. מענין: הישמעאלים גם הם יודעים דבר המסורה הזאת ואחד מהם חפץ לבוא לגור בו, אך ירא היה מפני קדושת המקום. — מלפני שנים אחדות בקר את "הבית הזה" אחד מאחינו דזאמריקאים ויתנדב לתת שלש מאות ליט"ש לקניית החצר הזאת. אבל בעליו דרש לא פחות וכלא יותר מאלף ליט"ש. ישנן דוגדות שונות על החצר הזאת כמו על החצר "שליה" ועל החצר האור החיים, ועוד נשוב לדבר בדון. —

« עין מגזי ירושלים » חוברת ד.

"מגזי ירושלים" - גרייבסקי

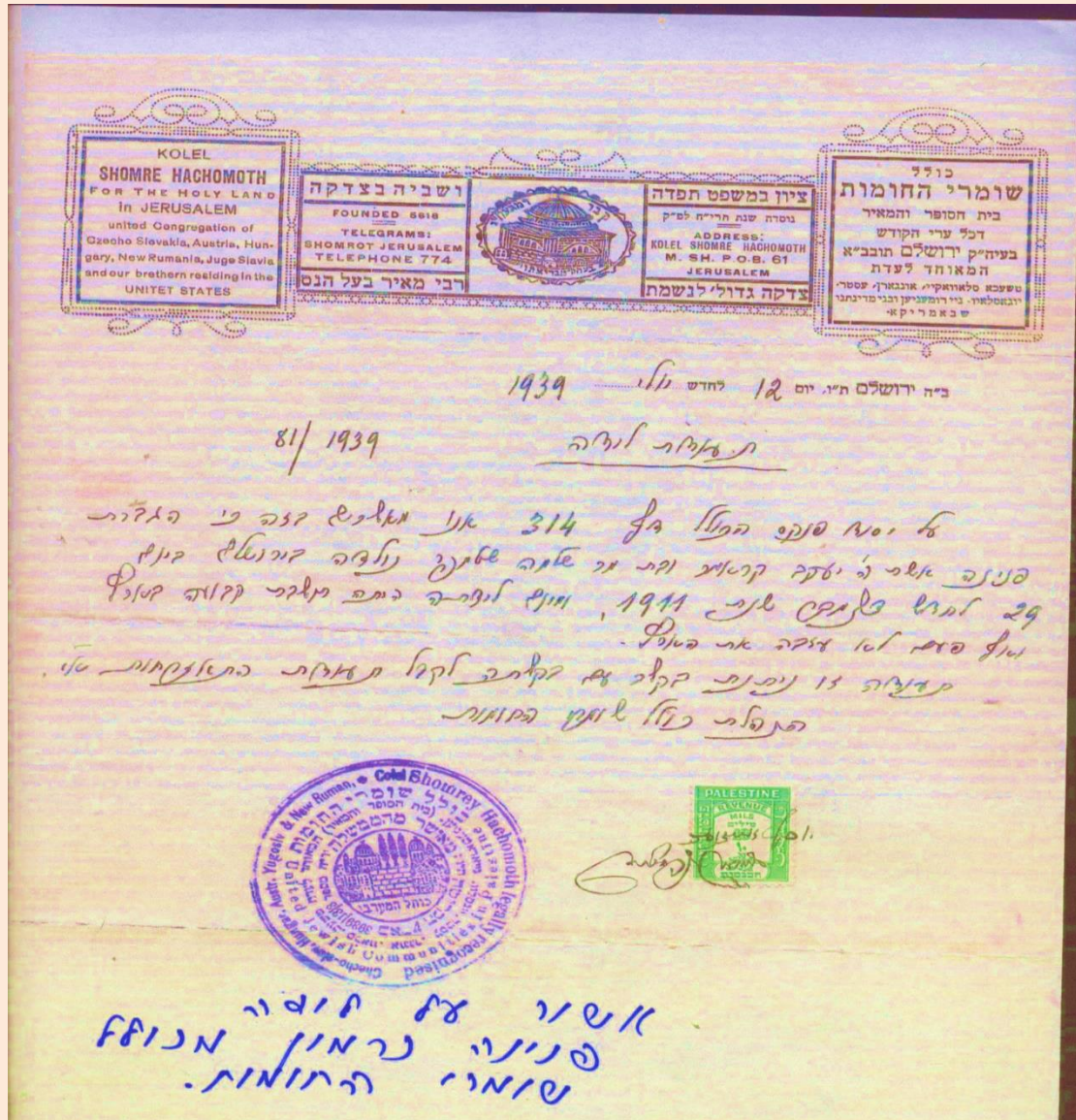
באותה התקופה התאלמן אחיה פישקה מאשתו מרים לבית זיו.

מרים נפטרה בגיל 26 והשאירה אחריה חמישה ילדים בתוכם שלישיה ותינוק שזה עתה נולד.

אמה מריל (בתמונה) שהייתה אלמנה קבלה על עצמה לטפל בתינוק שנותר יתום מאמו, מלאכה לא קלה לאשה בגילה כך שלא יכולה הייתה לסייע גם לבתה, חיה.

אישור כולל "שומרי החומות" על לידתה של פנינה ביום 29 לדצמבר 1911

זיכרונותיה של פנינה מתקופת ילדותה המוקדמת שבעיר העתיקה היו קשים. זכרונות של עוני, מחסור, מחנק, רפש והרבה סודות אפלים של המשפחות מסביב.

בתחילת שנות השבעים הלכנו עמה לטיול בעיר העתיקה אני הייתי מוקסמת מכל בית ומכל סמטה פנינה חזרה ואמרה בהחלטיות שבעד כל הון שבעולם לא

תסכים לחזור ולגור שם. היא זכרה בתיעוב את ריחות הטחב והעובש שעלו מכל דירה ואת הרפש שמילא את הרחובות.

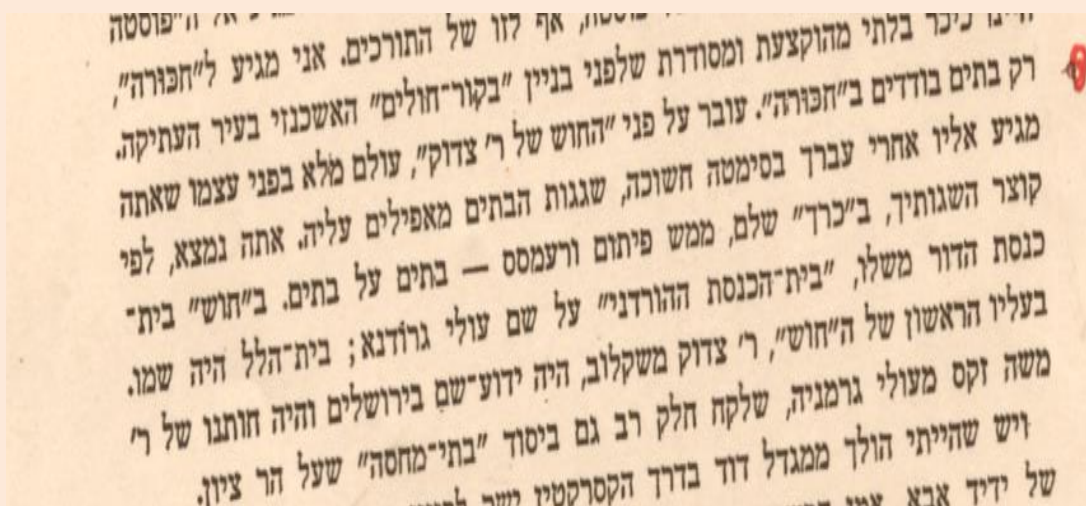
יש לזכור כי בשנות השבעים היה זה חלומה הרטוב של כל אזרחי ישראל לגור בעיר העתיקה-אך לא פנינה.

כמו רוב הילדים חלתה גם פנינה בקדחת היא הייתה ילדה חלושה בגופה אך חזקה באופייה.

מגיל צעיר הבינה פנינה כי אחריות רבה מוטלת עליה, הבינה, אך לא הסכימה. והייתה מלאת תרעומת על מה שנגזל ממנה.

מבית האר"י עברו ככל הנראה בני המשפחה להתגורר ב"חוש של רבי צדוק."

יוסף יואל ריבלין מתאר מקום זה כ"פיתום ורעמסס" כרך שלם, בתים על גבי בתים.

צדוק הלוי שבנה את המקום, היה יהודי אמיד, שעלה לארץ-ישראל מרוסיה בראשות המאה ה-19. מכיוון שבשנות ה-30 כבש מוחמד עלי שליט מצרים את ארץ-ישראל, וביטל רבים מהחוקים המגבילים רכישת נכסים על ידי יהודים, הזדרז ר' צדוק הלוי לנצל שעת כושר זו ורכש חצר בעיר העתיקה. מספרים כי החצר נרכשה בעבור שק אורז אחד! החצר הייתה מעין שכונה בזעיר אנפין והתנהלה בה חיי קהילה ענפים. בחדרים הצפופים התגוררו משפחות מרובות ילדים ומרבית הפעילות התנהלה בחצר המשותפת. בחצרות ניתן היה למצוא בנוסף לבתי הכנסת גם מקוואות, ישיבות, תנורים משותפים ובורות מים.

ומסביר חיים המבורגר, שגר בחוש בילדותו, בספרו "שלשה עולמות":
"החש הכיל שטח גדול עם חצרות ובתים רבים על גבי החצרות, תחתונים,

עליונים ועליונים שבעליונים.... אולם כל אלו החצרות שהיו נפרדות זו מזו מצד אחד, היו מאוחדות על ידי מעלות ומורדות ומעברות של גשרי עצים על ברזלים מחצר לחצר, ובשעת התקפה מבחוץ או הזעקה להציל חולה וכדומה יכלו כל הדיירים להימצא תיכף זה אצל זה."

חיים המבורגר מרחיב את האינפורמציה על החוש:
"החש הזה עומד בקרן זוית. מארבעה רחובות יכולים לבוא אל תוכו: מרחוב היהודים- דרך רחוב חב"ד, מרחוב הצבעים, מרחוב הארמנים ומרחוב ביקור חולים.... מכל רחוב צריכים לעבור סמטאות חשכות עד שמגיעים לסמטת החש. אצל סמטת החוש, חצר בתים שערביים גרו שם. הכניסה לחש הייתה דרך סמטה ארוכה חשכה ואפלה שבסוף הסמטה עומד כותל גבוה מאד – מבוי שאינו מפולש – בשני צידי הסמטה היו אבנים זבל ועפר שהשכנים הערבים היו משליכים לתוכה..... כשעברו את סמטת הכניסה המקורה והחשכה, נכנסו לסמטה ארוכה וצרה בלתי מקורה, שהייתה משמשת כעין פרוזדור לחצרי החש, וממנה התפצלו סמטאות רבות קטנות שמהם הגיעו לחצרות הבתים."

שנות הלימודים הראשונות עברו על פנינה בבית הספר לבנות ב' שבעיר העתיקה.

בית ספר דתי אך בפירוש לא חרדי ששכן בתוך הרובע.

פנינה הייתה תלמידה טובה ולמרות שלא אהבה לדבר על כך ברור לנו שאהבה ללמוד ולא הפסיקה לקרוא ולהתעניין בכל עד יומה האחרון.

מורתה של פנינה בעיר העתיקה-ברכה אפרתי

בית-הספר לבנות ב'
בירושלים

תעודה

לתלמידה *פנינה ששון*

במחלקה *א*

שנת התרע"ט.

דפוס רפאל חיים הכהן.

בית הספר

הנחה	: <i>ש"ס</i>
שקידה	: <i>ש"ס</i>
סדר ונקיון	: <i>ש"ס</i>
המקצועות	
תניך	: _____
עברית	קריאה : <i>ש"ס</i>
	כתיבה : <i>ש"ס</i>
הסתכלות	: <i>ש"ס</i>
החסירה	יום <i>42</i>
אחר	פעם <i>8</i>

ירושלים ב

מחנך המחלקה : *א. א. א.*

חתימת ההורים :

תעודה מכיתה א' של בית הספר לבנות בעיר העתיקה.

בית ספר דתי אך לא חרדי.

המחנכת של פנינה היא ברכה אפרתי.

זוהי התעודה היחידה שנשארה מתקופה זו.

פנינה התגוררה עם משפחתה בעיר העתיקה עד גיל עשר בערך עד המעבר

לחדרה

**יש להדגיש כי המשפחה הקטנה הייתה מוקפת בבני משפחה חמים ואוהבים
מה שסייע במידה מסוימת למשפחה.**

מחוץ לשני אחיה של חיה היו לחיה דודים ובני דודים .

**לדודה אלקה שהייתה אחותה של מריל היו בני המשפחה קשורים מאד וכן
לילדיה ועימם שמרה פנינה על קשרים הדוקים כל השנים.**

אחת מבנותיה של אלקה- אלטה התעוורה אף היא עקב מחלת הסוכרת.

נכדיה של אלקה - אחותה של מריל

מריל הייתה סבתה של פנינה מצד אימה.

**מריל ואלקה היו נינותיו של גבריאל משקלוב שעלה ארצה עם תלמידי הגאון
מווילנה**

עליו ועל משפחתו כתבנו באתר המשפחתי carmonia.net

ב. פנינה שטמפפר בחדרה 1926-1920

על אביה שלמה ועל עבודתו בחדרה - בפרק העוסק בילדי אברהם ודינה שטמפפר

דברים שכתבה רחל סקיבין חברתה מילדות של פנינה בשנת 1998 על ילדותה בחדרה

מצבך אהבה לך חן
 שאלנו את תמי אהבה ימים הלוי,
 ריבוי לדנו ומצבנו אשה לרבות עלינו
 ק רובי ימים, ע-ל-כן ח'א'ת את מצבנו נתנו
 ת לתמי שמש קווצות אל- נצדנו צהלו
 נצדנו הבינו לפי כחם- יום את סופנו שמה
 וצחוקם הלוי את רצונו הסתירו
 ק כל שם וכל חודש את ימי ושלמינו ככה
 סוף אהבתנו על רוב שמותי העלי ולצנה שמה
 תמי הילדות, אהבת הלוי אשה לצנה לוי תשכח
 ר חן, שמה יום את נחם אלו כדמי לא תלקח!
 לה חתמי הילוי ואלו ככה כן
 תמי אהבתנו ולא תבנה ודקדק חתמי לוי קן
 רוב חס כי ישו אל
 קול כי יצרה משה- על חתמי כי יום, הו-
 אהבה שמי, את קשילי כחילי תלמי
 ה סוף האהבה היא אשה דה תדרכו!
 חתמי חתמי חתמי חתמי חתמי
 חתמי חתמי חתמי חתמי חתמי

**זכרון שכתבה פנינה לחברתה הטובה מחדרה-שלמדה עמה אחר כך גם
 בסמינר למורים- רחל סקיבין
 אקרוסטיכון: אהבתנו בסתר נתרקמה**

חדרה

בשנים 1880-1882, בעקבות פרעות הדמים ברוסיה "סופות בנגב", התארגנה תנועת "חובבי ציון" במטרה לרכוש אדמות להתיישבות בארץ ישראל. אדמות חדרה נקנו עבור נציגי אגודות "חובבי ציון" מליטא משלחת של חמישה שליחים

מטעם אגודות אלה, שיצאו לקנות אדמות בארץ ישראל, קנו בהמלצתו ובתיווכו של יהושע חנקין את אדמות חדרה בשנת 1890, מהאפנדי סלים ח'ורי שהקרקע הייתה בבעלותו. היקף הרכישה היה 30,000 דונם. זוהי רכישת הקרקע הגדולה ביותר להתיישבות בארץ עד אז.

בט"ו בשבט ה'תרנ"א (1891) עלו התושבים לקרקע, היו אלה עולים מהערים ריגה, וילנה וקובנה. המתיישבים גרו תחילה ב"חאן" שהיה בשטח היישוב וקיים עד היום בשטח העיר כאתר מורשת היסטורית של ההתיישבות במקום. המתיישבים סבלו תחילה מתנאים קשים של ביצות וקדחת - בעקבות זאת עזבו רוב התושבים את המושבה וצ'רקסים מהסביבה השתלטו על האדמות.

עם חזרת היהודים סירבו הצ'רקסים להשיב את האדמות לאיכרי חדרה ומריבות פרצו באופן תדיר בין איכרי חדרה והצ'רקסים סביב סכסוך האדמות. בשנת 1910 התנהלה בוררות בין הצ'רקסים ואיכרי המושבה ונקבע שהאדמות יוחזרו למעט חלק קטן מהם עליהם כבר בנו הצ'רקסים בתים. בעזרת כספי הברון רוטשילד נטעו במערב המושבה עצי אקליפטוס במחשבה שאלה ייבשו את הביצות בזכות צריכת המים הגבוהה שלהם. מאוחר יותר גילו שהאקליפטוסים שולחים את שורשיהם אל עומק האדמה ולכן לא עזרו בייבוש הביצות. אקליפטוסים אלה מהווים כיום את אחד מיערות האקליפטוסים הגדולים בארץ ישראל. הפתרון שנמצא לבעיית הביצות היה חפירת תעלות שניקזו את המים לים. שריד לביצות חדרה ניתן לראות היום בבריכת עטא בפארק השרון. בשל הקדחת נאלצו המתיישבים לעבור לאזור גבעת אולגה של היום אך חזרו לאחר ייבוש הביצות.

עם השנים גדלה המושבה וסופחו אליה היישובים חפציבה, כפר ברנדייס ונווה חיים, וכן נבנו שכונות חדשות כמו בית אליעזר, שכונת ויצמן בשנת 1952 הוכרזה חדרה כעיר.

פנינה בחדרה

לאחר עבודה ממושכת כמתלמד אצל מוטיקה אפטייקר בבית המרקחת שלו שבעיר - העתיקה - החליט שלמה-אביה של פנינה - לצאת לחיים עצמאיים.

באותה התקופה החליט גם מוטיקה לנסות כוון חדש ובעזרת משפחת דודתו אלקה שמשפחתה עמדה בקשרים עם הקהילה היהודית בדרום אפריקה חשב גם הוא לנסות ולנסוע לשם והוא אכן נסע מאוחר יותר בשנת 1922 אך לא הסתדר שם.

שלמה שאף לצאת מן המחנק שבירושלים. בחדרה התגוררה אחותו הבכירה חנה ובעלה יוסף חיים פרל ואף אחיו הצעיר מאיר שעסק בעבודות חקלאיות.

כשהם חסרי כל עברו פנינה ומשפחתה למושבה ושלמה הפך לרוקח וחובש .
פנינה נשמה לרווחה.

האוויר הפתוח, הצמחיה, האווירה החופשית יותר, המורים, הטיולים בחיק
הטבע, המוסיקה - כל אלה שינו את חייה.

כשם שלא דברה ולא ספרה מעולם על לימודיה בירושלים כך דברה בלי סוף על
חדרה.

היא המשיכה להתגעגע למושבה כל ימיה.

פעם אחת הלכתי עימה ועם הילדים מביתנו בקטמון למושבה - הגרמנית
ופתאום אמרה: "כמה נעים כאן איזה ריח נעים יש כאן" לא הבנתי על מה היא
מדברת והסתכלתי סביבי ואז הבחנתי שאנו עומדים ליד עצי אקליפטוסים
גבוהים והבנתי הכל.

ריחם של האקליפטוסים לא הזכיר לי דבר אך לפנינה הוא הזכיר את ילדותה
בחדרה.

פנינה בסוף כתיבת בחדרה

**פנינה (עומדת, שורה אחרונה, רביעית משמאל) עם ילדי בית הספר בחדרה
והמורה – מר מדליה**

בית הספר של המושבה חדרה,

בית - הספר נחנך בשנת 1922 ברוב-עם על ידי הנציב העליון הבריטי סר הרברט סמואל. בחדרה. לו קדמו לו ה"חדר" בח'אן, שבו למדו ילדי המשפחות הראשונות וכיתות הלימוד בבית ראשונים, בית נחמן שלמה בוטוקובסקי שניצב ממול. חזית הבית המקורית שנקרא במקור "בית הספר העממי", פנתה לרחוב אחד העם. היו בו שלושה חדרי כיתה וחדר רופא ואחות בית הספר. במהלך השנים שונתה חזית בית הספר ומספר אלמנטים היסטוריים בוטלו. הבניין קיים והוכרז לשימור בתכנית האב של חדרה

בני גילים שונים למדו בבית הספר באותן כיתות בו-זמנית

השנים הראשונות בחדרה היו עדיין אופטימיות, שלמה קווה כי יצליח להתבסס במקום.

בחדרה גרו גם אחותו הבכורה והאהובה חנה פרל וגיסו יוסף-חיים וילדיו פרחו.

על פנינה מצא מיכה תמונות ורשימות במוזיאון- ארכיון "החאן" בחדרה .

גם ביומנה של יוכבד לפידות ז"ל, חברת ילדות של פנינה, אשר בתה, נינה רודין, היא המנהלת ב"חאן" כיום – מצא קטעים מעניינים הנוגעים לה.

בחדרה ערך אף ראיון עם הגב' פנינה סמסונוב בת המאה שספרה לו על אמו וסבו.

257 תעודת מדרגת השגה אשת תשרי-1930

החלק	א	ב	ג	ד	ה	ו
תנ"ך					4	5
זכרון				6	5	5
משנה				6	5	5
ביתוס					2/3	3/2
טעמים					1/0	2/0
מורה					1/0	1/0
כתיבה				5/6		
טקס					2	2
דברי					3	3
השגות והנפסקה					3	2
לימוד אורח					4	5
מורה					1	1
קטורה וקטור					1	1
מורה אורח					2/3	2/3
מורה אורח					1/0	1/0
מורה אורח					1/0	1/0
התחממות					1	2/1
אורחיות					1	2/1
					4	4

23 23 25/28 27/29 36/34 37/34 סה"כ 171 + 2 מקומות =

מספר השגה המספיק לטעמים, קטורה, זמן והתחממות - 9.
 יש לזכור א"כ - 164 טעמים (9-173).
 מספר טעמים המספיק לזמן והתחממות (אורחיות) - 144.
 מסכמת 20 טעמים.

קובץ, כ"ה באק חספי.
 ש. קליס

הצעה למערכת שעות בבית הספר - תרפ"ט - חתום המנהל ברלס.
 ההצעה מאפשרת לנו להציץ לעולם הלימודים בחדרה

אגודת פועלי העיר

33/15
48/3

אנחנו הפועלים והפועלות
 בעיר ובעברתה אנחנו המעבידים
 חברים. אנחנו נשבעים לך, אנו
 נשבעים: הנה אנחנו נשבעים לך, אנחנו
 נשבעים לך, אנחנו נשבעים לך, אנחנו
 נשבעים לך, אנחנו נשבעים לך, אנחנו
 נשבעים לך, אנחנו נשבעים לך, אנחנו
 נשבעים לך, אנחנו נשבעים לך, אנחנו
 נשבעים לך, אנחנו נשבעים לך, אנחנו

הוא זה שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין
 בזה ענין שיש לנו בזה ענין

הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין
 הענין שיש לנו בזה ענין

שנת - 1924, שלמה שטמפפר משתתף באסיפת ועד ההורים של בית הספר.

שלמה שלמפר
ואחיו " אחיו
עסקו בקיבוצים
בעגלה של
למנוע

434

מודעה

עומדת להסביר בחדרה
קונצסיה של שרות אוטומוביל-גוסעים ומרכבה
בין תחנת הרכבת והמושבה.
הצעות מתקלות עד כ' אדר ע. ז.
ברכר פרטים נא לפנות לוועד המושבה.
ה ע ר ה: המרכבה היא בשביל ימות-הגשמים.
ועד המושבה חדרת.

שלמה שטמפפר ואחיו הצעיר מאיר - עסקו אף הם בהובלת משאות מתחנת

**הרכבת למושבה בעגלה רתומה לשני סוסים
(התמונה מאד מטושטשת)**

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 15 אוק' 1923 עמוד: 4

הדרה

(שרות כתבות ה"טול"ל)

א' השון תרפ"ד

בחוג הפועלים

למרות הרבר שבכל שנה בחדשי אלול תשרי והשון מועטת העבודה מאד, בכל זאת מורגשת בשנה זו תנועת העבודה גם בחדשים הללו. ניספר ידוע של הפועלים התעסק במשך שני חדשים שלמים בכבוש החציר. מספר הגון עלוק גם כן כל הזמן ביער, ומלבד זה עובדים עוד הרכה אנשים בבנינים. אפשר למצוא עכשיו בחדרה כמאתים וחמשים בעלי ט"אכה ופועלים. הנגרים המקומיים שעברו עד עכשיו בכבוצות מיוחדות. התאחדו וסדרו להם שתופיה אחת מסודרת. ועובדים כלם יחד. הודות לתנועת הכנינים הנמשכת עדיין יש להם די עבודה.

נפתח כאן בחדש שעבר. מטבח כללי בבית הפועלים. המטבח נוסד לע"ע בתנאים מצומצמים אבל בהתמסרות מצד המשתתפים יכול הוא להתקיים ולהשתכלל. המחירים בער האכל הם בינונים וכראי לראג להמצאת האפשרות כדי שהאכל יעלה לפועל יותר בזול. על ידי זה קיומו של הפועל בחדרה הוא יותר בטוח.

בבנינים החדשים

נמרו כבר כהחלט עשרת הכתים בש"כונת התימנים. ואעפ"י שעדיין לא נמסרו למתישבים החדשים הם עומדים מוכנים לקבל את דיריתם החדשים.

● בונים גם כן בית עבורי הרש — בית מרקחת. הכנין הוא בסרכו המושבה וזה זמן רב שמחכים לבנין זה כי המקום שבו נמצא בית המרקחת ער עכשיו. איננו מתאים לו כלל וכלל. מלבד זה, עסוקים בנאים אחרים בהתחלת בנין בתים פרטים אחרים ולפי הנראה תמשך עבודת הבנאות גם בכל ימות החרא.

ע"י הנחלה החדשה ששלחה למושבה לתכלית זו.

ע"י הכחות החדשים וההון החדש שהשקיעו. הצילו את המצב של הנטיעות הללו ואם הדיבר ימשך ככה גם להבא. אפשר להגיד שיצא פה ההפסד בשכר העבודה. על ידי הסרור החדש שמסרו. אפשר היה להשקות את הפרדסים בכמות המים הדרושה. כמו כן, אספו כמות גדולה מאד של זבל מכל הסביבה וזבלו בזה את כל הפרדסים. כמו כן סרו ספול מיוחד בעצים שהיה מונח עד עכשיו לנמרי. על ידי עבודה אינטנסיבית כזו אפשר לקנות שבמשך שנים מועטות (2-3) תוחורנה הנטיעות הללו למצבן הרגיל והפרי יבסה את הוצאות העבודה ואולי גם חלק החוב.

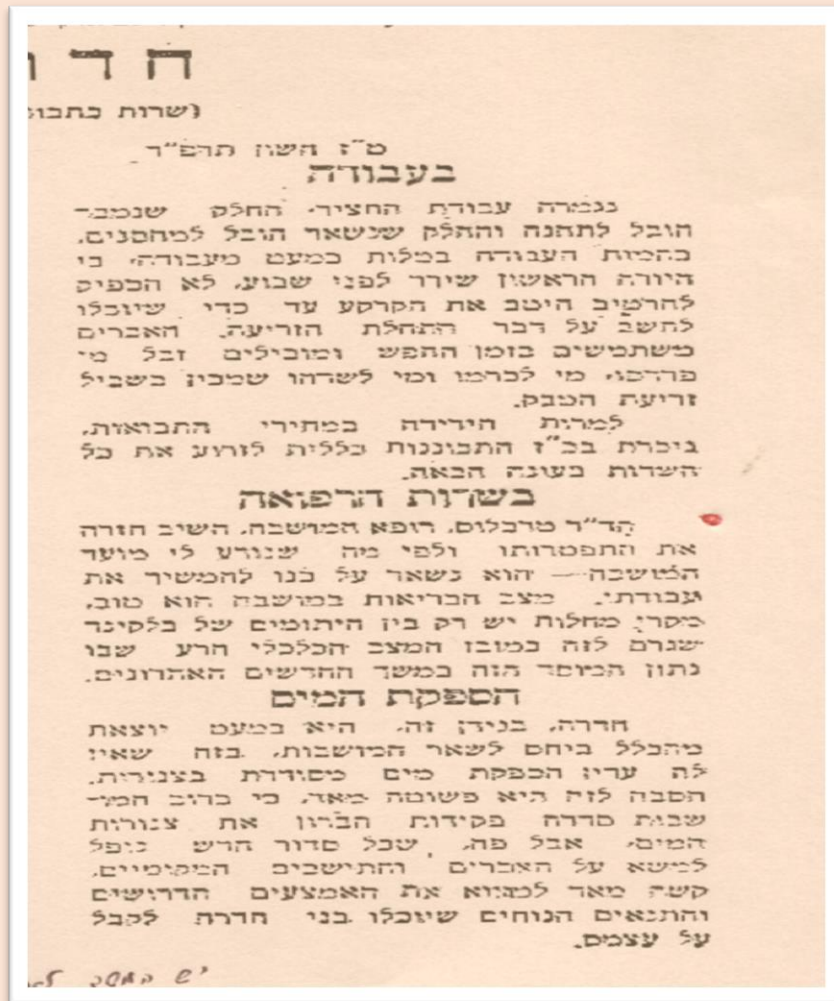
כדאי היה שהנחלה החדשה של הני טיעות הללו. תדאג לכך שעובדים תמידים יעברו בפרדסים והכרמים האלו. העובדים צריכים להיות בעלי משפחה שיקבלו מנרש קטן ובית במושבה ויתעסקו בעבוד הנטיעות הללו. התועלת מזה תהיה כפולה. מעשר עד עשרים משפחות יכולות למצוא לחן ע"י זה את מהיתן. וסכום הכסף הנרול המוצא לעבודה ישאר במושבה והנטיעות תקבלנה ספול יותר רציני ויותר מסור על ידי זה שחעובדים יהיו תמידים.

אחוזת ליברפול

„אחזה" זאה. כמו יתר האחוזות כארץ. באה בתכניות גדולות ונומרת כתכנית פער טה. „אחזה" זאת היא כח 10 חברים מליברפול שקנו על יד חירה 600 דונם אדמה בתכנית קבועה לטעת את כל השטח הכושפר לכך ולקנות במושבה 10 בתים עם משקים מסודרים.

כאיכה החברה הנ"ל נטע בשנה שעברה ככאת וחמשים דונם. שרק השליש מהם הצליח. ובנת בית קטן אחד עם אורות. הוא הצליח להתחמם רוח ולא להוציא לפועל את

1923- בונים בית מרקחת חדש הרוקח אז- שלמה שטמפפר

1924- מצב הבריאות בחדרה הוא טוב-גם הרוקח המסור שלמה שטמפר שותף לשיפור

מספר זלמן אשבל :

משפחתנו הייתה אחת המשפחות האומללות ששכלה מספר רב של נפשות. אשתי שכלה בשך
9 שנים את אביה ואמה ואת חמש אחיותיה, וכך שכלנו שנינו את ארבעת ילדינו בגיל
4-5-8-10. אחת עשרה נפשות במשך 10 שנים. קרה שלא עברו שלושים יום מימי אבל
למות אחד וכבר היינו צריכים לשבת "שבעה" למות השני. ד"ר יפה אמר לי פעם שמכל
המשפחה שלנו אוכלי רק אני לבדי להשאיר בחיים, היות והדס הנוזל בעורקי נוח
להיפגע בקדחת יותר מכולם ולכן אין לי ברירה אלא לעזוב את המקום. אך אני ככל
יתר שהרבו גם הם לשכל את נפשות יקיריהם לא רצו החילה אף לשמוע על עזיבת חדרה
אבשלום בני בן החמש, כשתקפה אותו הקדחת שלושה ימים פרפר בין החיים והמוות
לבסוף הובלתיו לזכרון יעקב ושם מח ואף נקבר, אך כאשר חלתה שושנה הקטנה בת השש
הקרוב הטהור הרביעי של משפחתי, לא יכולתי להבליג עוד ועל גופה המפרפר והגוסס
נשבעתי כי אציל את משפחתי ואעזוב את המקום.

ואמנם בלב שבור וברוח נכאה עזבתו לבסוף את חדרה ועברתי לגור למסחה היא
כפר חבור, שם עשיתי הרבה שנים אך כעבור שמונה עשרה שנה חזרתי לחדרה.

זלמן אשבל מספר כיצד הכתה הקדחת בתושבי חדרה.

מאליו מובנת החשיבות הגדולה למעקב ולטיפול הרפואי.

עיתון: ??? - Doar Hayom תאריך: 10 אפר' 1921 עמוד: 2
הברון והברונות נ'מם המשילד ב'הרה
(מסופרנו המיוחד)

אחסול בצהרים הניקו אלינו האורחים הנעלים.
בחתנת הרבנות הכו להם כבר הכרי ועד המושבה ועשרים פרשים מצעירי מושבתנו הפרשים
רכבו על סוסים טובים ודוקרים, כלם היו בהלבשה אחת וזרי פרחים על צווארי הסוסים.
על ההתנה נמצאו שלש מכונות שבאו מחוץ והיה הזנחן ומרנלית קלורסקי.
בצהרים באו הברון, הברונות, ה' פדק והמכר של הברון ברבנות פיזורה להתנת הרה.
פה ברנו אותם הכרי ועד המושבה והפרשים. האורחים ישבו במכונות ובלות הפרשים
המצוינים נכנסו אל המושבה.

על המגרש היותר גבוה העמידו שער כבוד גדול מקושט בירק, כפרחם, כנולים וכפרות,
פה עמדו כל הושבי המושבה ומשחי שורות ארוכות — ילדי בית הספר, ילדי הגן
וילדי הלמד-התורה של החימונים. הילדים היו מלובשים כנדים לבנים וזרי פרחים על ראשיהם
והותם. האורחים עמדו אצל הילדים וקבלו זר פרחים ופה שיגישו להם.

הם עברו על פני שורות הילדים לקבל תמיד הלואי "על הרה" ועמדו אצל שער הכבוד.
פה ברך אותם בשם המושבה הוקן פר שניאירסקי. בשם הכתרתה התקלאי הרה ברין ובשם כל
התושבים הרה טרבלום, רופא המושבה. בשם הלכו עד לבית הזעה. אצל הבית באו כל השיטים
של השבטים הברואים השכנים וברכו את הברון. הם שלחו מצדם גם בן חוכמים אחרים לקבל את
האורחים. הברון לחץ אז ידו והרה להם על הפנישה.

אחרי זה נכנסו האורחים לבית שניאירסקי ששם הכינו להם ארוחת הצהרים.
השלחן היה ערוך בטוב טעם, הודות להחממתו של גישי האכרים, וכמאלים שונים, כלם
מתוצרת המושבה. כל המטעמים נעשו לתך והפיקו רצון האורחים, בפרט הוציאת המלכה המצטינת
ככל המובנים בוצא מכלל.

סעדו אתם גם אחרים מהאכרים. במשך הסעודה שוחחו על עניני השוב בכלל ועל מצב
הרה בפרט.

הברונות היתה נקסמה מיופי המושבה והמכונות. הברון הביע את שביעה הצונו ממצב המושבה
בפרט בהתקדמות הגדולה שעשו בעניני ההקלאות וכן היה שמח מאד על השלום השורר בין
המושבה ובין השכנים הברואים.

אחרי השיחה הארוכה נסדרו הברון והברונות מבני המושבה בהכונות רבה, עברו את ההובות
המושבה ויצאו לדרכם זכונתה הצעירים הפרשים לוו אותם עד בורג, ששם נפגשו עם הרוכבים
של זכרון יעקב.

הברון העמיד את המכונות ישר, ניש אל צעירינו והרה להם על הכבוד הרב שהנתילו לו,
ויאמר שאפשר להתנאה בהם. ככה נסדר הברון מצעירינו כדורות רבה ופני האורחים מועדות צמונה.

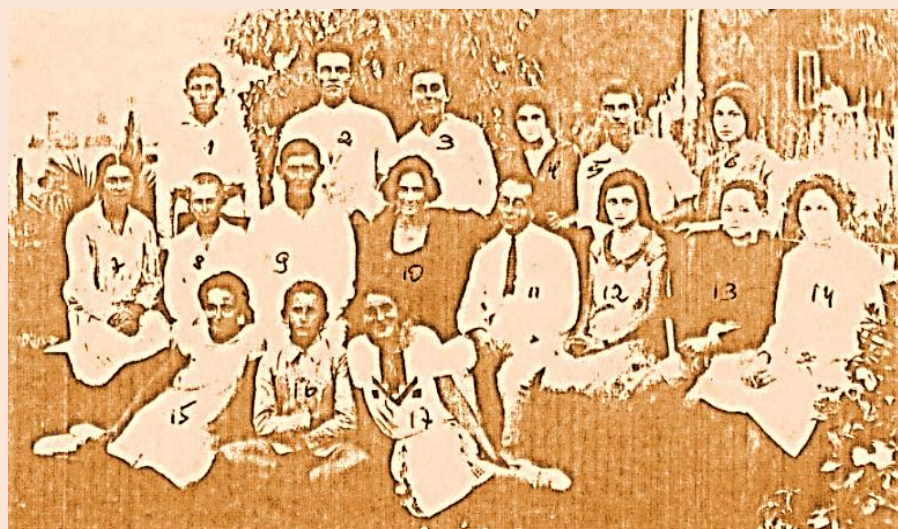
שומרוני

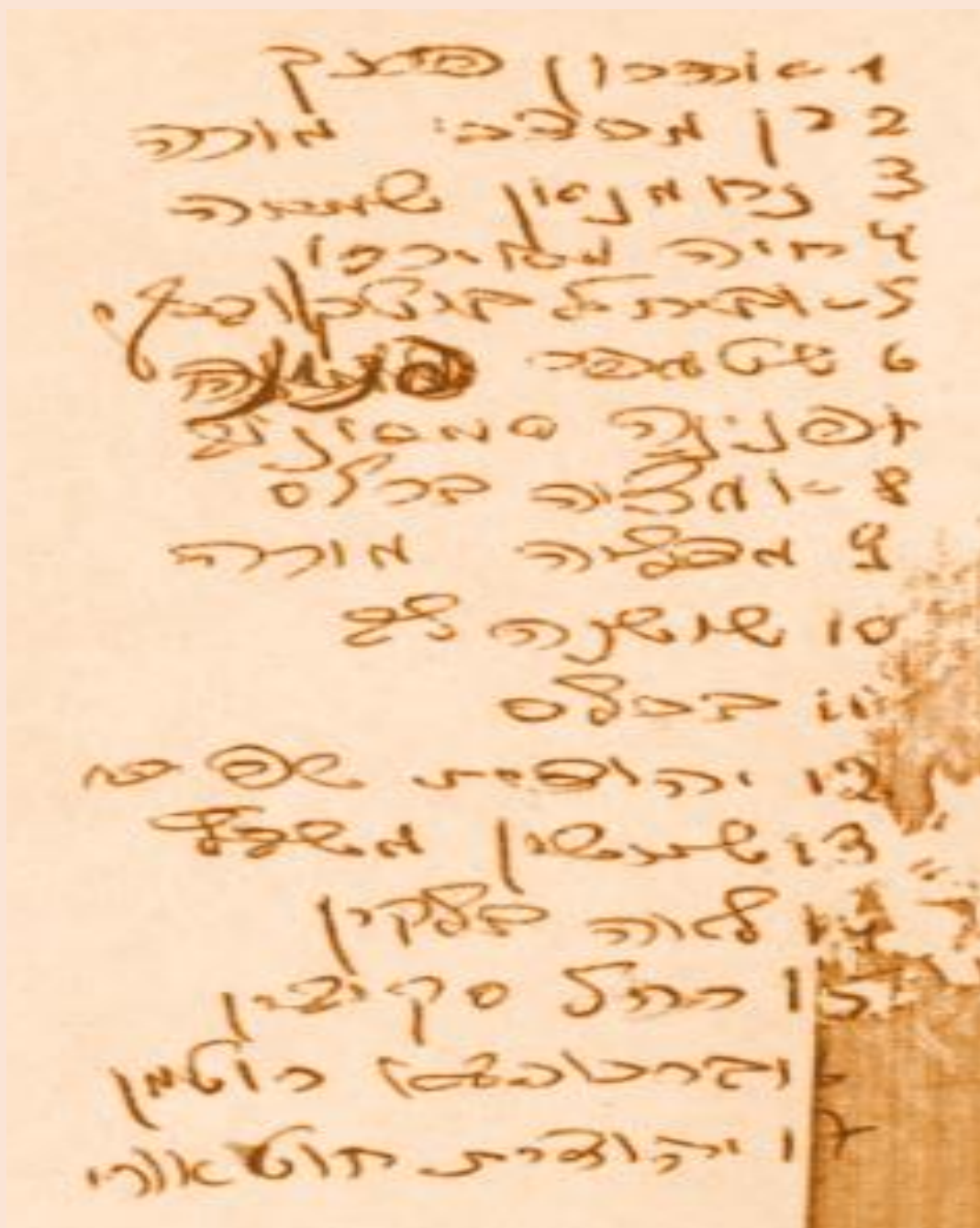
הברון עורך ביקור אצל הרופא, שלמה שטמפפר ישב עימו 1921

1925-פנינה עומדת ראשונה מימין. בהמשך- מסומנים התלמידים והמורים המופיעים בתמונה.

שימו לב למספרים בהם מסומן כל אחד מהתלמידים והמורים המופיעים בתמונה ומספרו של כל אחד.

אהרון פרנק, המורה בן מרדכי, נחמנסון שמחה, חיה מאירסון, אביחיל
בוטקובסקי, שטמפר פנינה, פנינה סמסונוב, אמציה ברלס, המורה
מדליה, שושנה לב, המורה ברלס, יהודית שפירא, שמשון משבץ, לאה
בלקין, רחל סקיבין, בר כוכבא, רוטמן, יהודית חוט-אורי.

כ"ל כנאליוצו כיה"ס העמאני א'חוצ העק"י
1923

פנינה ויששכר למדו בשנת 1923 בבית הספר בחדרה- קשה לאתרם, יתכן ולא צולמו עקב מחלה

כמה מתעודותיה של פנינה מבית הספר בחדרה

בית הספר בחדרה

תעודה לפנינה שגמאל תלמידה המחלקה הששית

הקצוע	הציון	הערות	הקצוע	הציון	הערות
שפה	210	א.א.ג	סבב	210	א.א.ג
משנה ואגדה	210	א.א.פיק	זשיה	210	א.א.פיק
עברית	210	א.א.פיק	ציוה	210	א.א.פיק
חשבון והגיסה	210	א.א.פיק	חקלאות	210	א.א.פיק
כתיבת הארץ	210	א.א.פיק	התעסלות	210	א.א.פיק
דברי הימים	210	א.א.פיק			
הגנה	210	א.א.פיק	הסדרה	210	א.א.פיק
סדר ונקיון	210	א.א.פיק	הערה	210	א.א.פיק
שקידה והקשבה	210	א.א.פיק	אתר	210	א.א.פיק

התמטת המורים: חדרה, יום כ"ג לחוש. א.א. תרס"ג

התמטת המורים: ח. קקוס

בית הספר בחדרה

תעודה לפניו לטמרי תלמיד המחלקה השקייית

הקצוץ	הציון	הערות	הקצוץ	הציון	הערות
מכתב	100		מכתב	100	
זמיה	100		משנה ואגדה	100	
ציור	100		עברית	100	
חקלאות	100		חשבון והנרסה	100	
התעמלות	100		כתיבת הארץ	100	
			דברי הימים	100	
החסידים 34 ימים הערה צאה אמלקה ח' אהרה 11 פעם			הנהגה סדר ונקיון 100 שקידה והקשבה 100		

חתימת ההורים:

הורה יוסף להיש אק תרפ"ב

חתימת המורים:

ל. קקיס
 י. אמלקה

פנינה מטפלת בחצר ביתם של הדודים חנה ויוסף חיים פרל.

משקיף מהחלון, יוסף - חיים

דיש בחדרה -1922- הילדים הרבו להשתעשע באיזורים אלה

מיומנה של יוכבד לפידות בת כתתה של פנינה על חיי בית הספר בהמשך
היא מתארת גם את פנינה

שן הלאה גילוי הילוסת הוועדה...
הילוסת הוועדה...
כחול אמרת אתי...
בגלה אחת...
גורל שתי...
די שאינה...
קדמה...
בלעב...
אפקטיות...
פישור...
ואז...
פנק...
באמה...
בבלתי...
~~.....~~
ואתה...

השנים קל...
או...
פנתאטול...
ככס...
אצבי...
ואני...
אנברתי...
בשנים...
האומי...
בלקרה...
אפודי...
יפואני...
או...
הבול...
כסא...
אנברתי...
בית...
את...

מפיך אב ואלה פילגת אהיות ביתך עם ד. צ. נא. היא
ואנך לפניך שמת או לא אינני זוכרת
מה, אלא עד שפגשתי בזוגה לזו, היא אלוהית
שפאיתתם אהיות במקומות. אלא עד כעת שאני
מכונת אונס. היא לזו מתאימה אהיות
אכזרית. לקחי שמיא אצבעת לתקשם אצבעת
מניקולק ונא. יאה להתנסם אלא בדרך
באלו הילך יקום אלא חמור אצבעת.
בנותי דודי: קולותינים יקרא. ילדה פילגת
הוא את דפסקה העצמיית. קנאלס הכזה אפסלת
כפולותי אלא אצבעת גזולה. מתלבשת קלי סבי
שדולותי תמיד אינן אצבעות. הוא זעזעתי
שפולתי. בנתי ה' ו-א ביתה התלמידה הני
הילדה שבתה אלא ערשיו לזר. נמ. אצבע
הילד. הוא בע אלא. אפס סבלות אצבע אלא
מתקת. יק' נדתי. אצבעי אלהי דענין
זית. לוי נפוא גלהיל אפסלת שאני מתקופת
אבות. אלא אני נאמת אצבעת אלתה!

**יוכבד לפידות שהייתה אמה של נינה רודין המנהלת היום את מוזיאון חדרה
ניהלה יומן.**

בין היתר ספרה על כל אחד מתלמידי כתתה.

בעמוד השלישי היא כותבת על פנינה שטמפפר "בעלת עיניים יפות, ילדה
שיודעת טוב את השפה העברית, קראה הרבה ובעלת כשרונות, מתלבשת
בלי סדר שערותיה תמיד אינן מסודרות, היא בעלת כשרונות בכתה ה' וו'
הייתה התלמידה הכי חרוצה בכתה אבל עכשיו לא כך.

מצבם הכלכלי הוא רע מאד והיא סובלת מזה אבל שותקת רק לעיתים
תדבר איתי בעניין זה."

**משמאל-פנינה ויששכר בחדרה
מימין חברותיה לכתה של פנינה**

**שכנים תימנים (מש' שמן) של משפחת שטמפפר
בחדרה**

זכרונות מילדי הכתה לפנינה בגילאים שונים.

בגיל צעיר יותר הזכרונות פשוטים וילדותיים לאחר מכן עולה בבירור העצב הגדול על הפרידה

הצפוייה הילדים מעלים זכרונות מחוויות שונות בעבר וליבם נשבר.

כנראה יש גם זכרונות לאחר שפנינה כבר עזבה וזאת על פי התוכן.

ניתן לומר כי מחצית מן הזכרונות הן משנת 1925 ומחציתם משנת 1927.

בשנת 1927 משפחת שטמפפר כבר לא יושבה בחדרה.

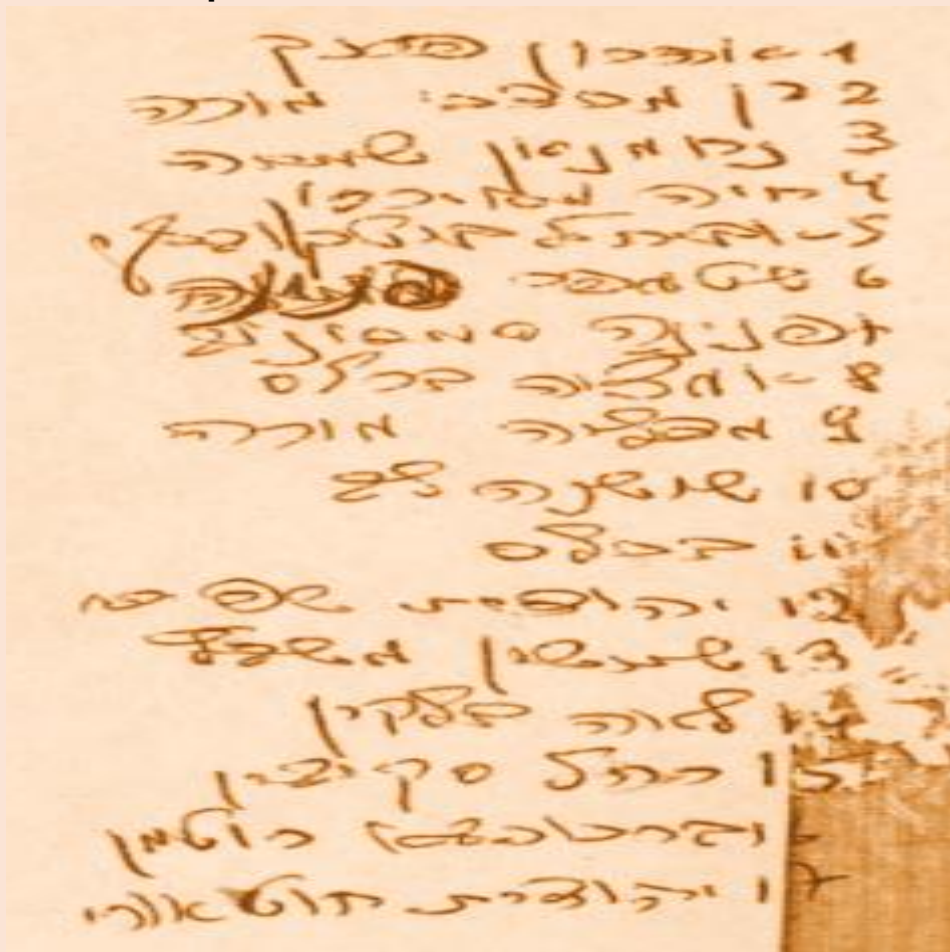
ככל הנראה מדובר בזכרונות מלאי געגועים שכתבו לה בני הכתה שנשארו בחדרה.

חברתה של פנינה –רחל סקיבין-עברה ללמוד בסמינר בירושלים בעוד

משפחתה התגוררה בחדרה .

יתכן והיא זו שהעבירה את דפי הזכרונות לפנינה

מילדי הכתה ששמותיהם מופיעים כאן

פתורה החובה!
 בעצרתך אל סוף ביה"ס אצטען - מקבלת
 יולד גמולת אלוים אחריות לרשמת לפרק
 יפרקם. ילני צילת בקלחתך ניצן. - גפתי
 לקבלתך אחריות אלה. אלו להחזיק את
 לי זמלק שנים כצוקא. - זמאל מרזת
 אלושין אצלי קמולת לי הינה קוית-כלת,
 הן בהתחלתך באמצותן לכן בהתחלתך
 הילתה. בעיני הילית יום יום זמל למחנת
 והתחלתך אלתה קנע רז,
 אכלם אלתה יוצד שולת מפניה גודת אלושין
 כן מפני את. תודה אן -
 וזכרת תלית אן:
 אצלי חן אחסד בעיני אלו מפניך כלם
 אלהות וזכיותך עז האן אתה, פיפק זחיים
 צלחה ואל מלך פסקת ההצלחה אל תלפתי אל
 גורק
 חלפתך גמולת

זכרון מרגש של המורה והמחנך מר מדליה לפנינה
"ועל מרום פסגת ההצלחה אל תשכחי את מורך אוהבך מדליה".
כמה תקוות תלו בה מוריה שהכירו בכשרונותיה הרבים.
פנינה לא ניצלה אותם כראוי.

נולד בגדרה, כ' סיון תרנ"ז (1897).

ספג במושבת הבלויים הקטנה את יפי הטבע ועדנת חיי האכר.

עם סיומו את ביה"ס העממי "עזרה", נשלח ללמוד בביהמ"ד למורים בירושלים.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה (18-1914) נקרא לצבא התורכי. הצליח להשתמט ("פאראר") ונשאר זמן מה בבאר-טוביה, במקום מגוריה של המשפחה.

בנובמבר 1917 נכבש דרום-הארץ ע"י צבאות בריטניה והוא חזר ללמודיו.. כשנתיים שרת בגדוד העברי. חלק מהזמן ניגן בתזמורת לכלי נשיפה אחרי שלוש שנות הוראה נשלח להורות בחדרה.

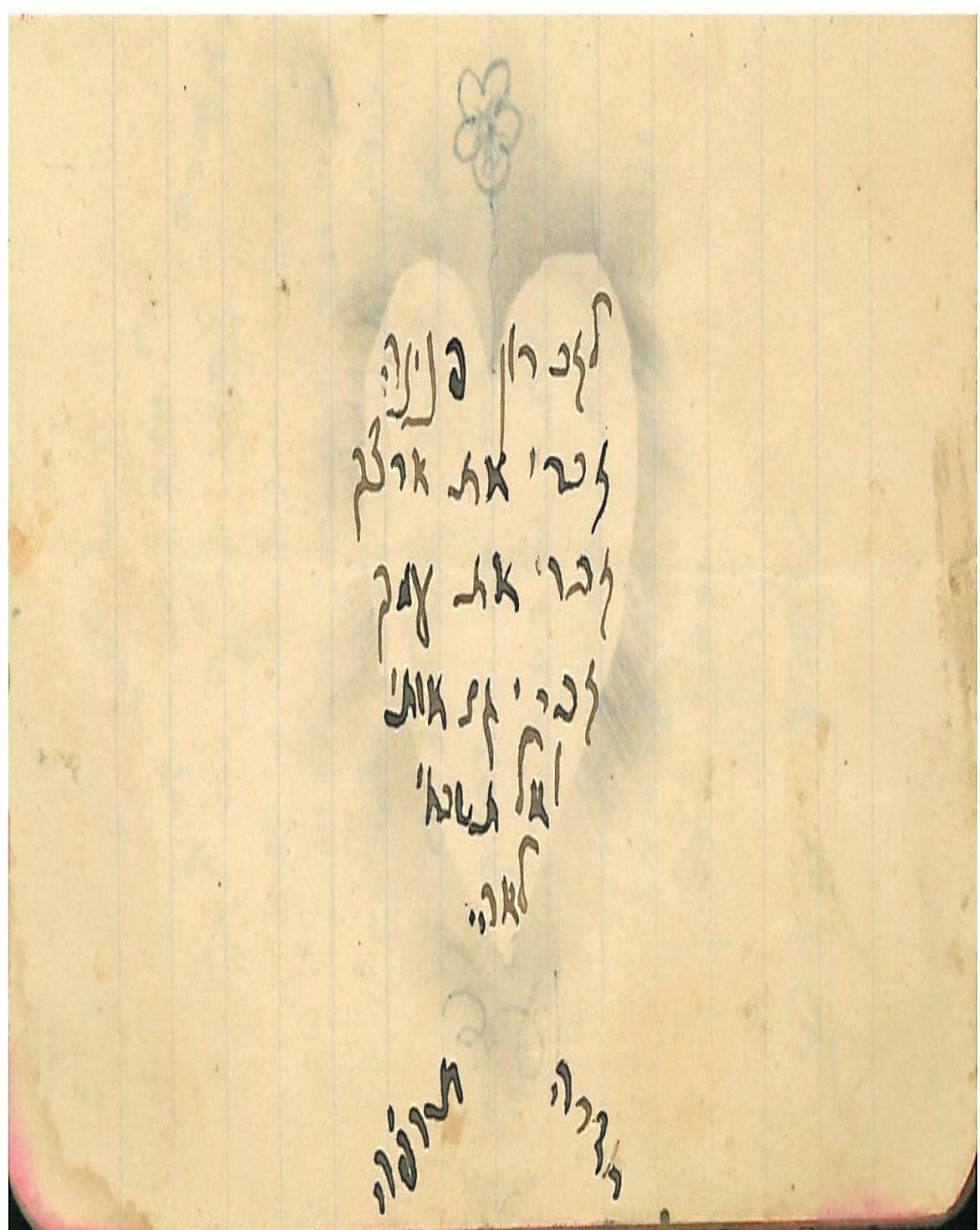
בתרפ"ג היתה חדרה מושבה קטנטנה ומספר תלמידי ביה"ס כלם לא עלה על שלשים ושנים. עם חברו המורה **שמואל**

ברלס, הורה בחדרה שבע שנים. נוסף על העבודה בביה"ס. שכללה גם עבודה חקלאית, כגון: טפול בעצי פרי. ירקות וצמחי-נוי, נצח כל אותן שנים על מקהלה בת ארבעה קולות בלווי פסנתר (ונגן ברביעית כנורות עם **אהרן סמסונוב ומנדל שניאורסון**

המלריה היתה עוד אז בחדרה בעצם תקפה. לרגלי הקדחת נאלצה המשפחה לצאת את המושבה.

המשך העבודה היה בכפר-הילדים שפיה. חמש שנים קשות ופוריות עבד כאן בהנהלת ביה"ס ובהדרכה מוסיקלית ענפה. תזמרת-המיתרים הגדולה שהצטיינה ערכה קונצרטים בסביבה ובתל-אביב. המשק, ואף בהוראת מוסיקה

זכרונות מ-1925

לאה בלקין

חברה יום ג' תמוז
 פנינה גפני זאליאני
 לבק במלכיות קדש א
 אמוני נדרד אר לנא.
 אמוני אבסק שמשון
 משקיף

שמשון משביץ

פנינה חברה
 מכל פרחי אור קדש
 נאה האן פנינה
 ומכל הקנות

נאה האן פנינה
 ממני חתא סקיראן

רחל סקיבין

חברה מאז למתח יהודי
 בין גרתי וק השכלתי
 לטה למה שיהי
 בין גלום ושלפדום
 לטה למה דפה לוחתה'ם
 ויתוך סירתו גילת
 יולג אנטי.
 וביט לתפוס היס. ודי עב
 בזצית זי זין לחדש
 דפס טפאר
 ונולח יפוי לתפס העין.
 וקמה קול קדאי.
 אלף תגף זי
 פו אפנינה בזצית
 גתלחך למתחמו

שמחה נחמנסון

חפס סין / זה פנינה שני
 הוקרה זרה
 ספאי כעצבים האלה זרה

ספאי * סין מומ. אורק
 ופביצוי את אורק
 כשמש הפצאת קומ
 קלדדדדדדדדדדדדדד
 רחל סקיראן

ל פלילה
 פלילה היא יקרה
 בסלילה בים
 ודין עם מתחנכים
 בק. פסחי אתה אלפצ
 ואת דלת
 והקלע, הקולו אנמיק והלחיק
 למנו תמיך
 שליקול אל גילק הק
 חברה התרסוף

**אביחיל בוטקובסקי בנו של ראש הוועד צבי נחמיה
 בוטקובסקי
 אחיו-שלמה-נישא להדסה בקר בת דודתה של אימי**

אל - לחיג
 יוז מזכרת
 חצירה לפני נה
 פנוע הגפולות ים
 בן תדי בליג אדם
 ואז עטות חיל גלמודים
 ופטיית חיל בהלוזים
 לבן לבני את אוצק
 וגם את מוזרתק
 את בית ספיק
 ואת בית פויק.
 מחנך חזק
 אנרון פיע

**אהרון פרנק - אחיינו של הרב הראשי צבי
 פסח פרנק**

או כרת אהבה אהבת פנינה
 את האזכרת שאר
 ואת אהבתך רחל זכור.
 אולי אהבתך רחל סקיבין
 גרסה

רחל סקיבין

זכור יום ג' יולי פינת'עם
 קינאות ים
 בין דגים וסכף
 למ פנינה עלמות
 זקזקות פיסא
 דוד אדור צינים.
 פנמי את פנינה
 אפקיקות באור זנב
 אביית אדור יאכאל.
 אמר ורניק
 אמר פה הרחם
 8

אמציה ברלס בנו של המורה שמואל ברלס אמציה נהרג במלחמת השחרור

פני צה!
 וצא, חברה. תרע"ג

יום זה אמתים הם בלתי-אמורים על, ואולי גם אמורים
 איש אמרנו יחד.

לא יודע נפיש מול כדו ואלק אצלו, לא אמת פורה
 אז צדו

חשאי, נפידה החקיקה!

גם את בפרכק תלמי, או יודד מה יודע יום, אולי תלמי
 בפרכק ואולי לא, וזה צאת התקנה זה לא אכשואי
 בפרכק מלכותי.

המפדה, אננת אז את על חכום.

חקיקה אלה קראים.

אמציה ברלס בן טובה ושמואל, נולד ביום י"ד בכסלו תרע"ד (13.12.1913) במושבה הקטנה בת שלמה וגדל בזכרון יעקב ובחדרה, שבהן שימש אביו כמורה וכמנהל בית-הספר. באהבה טבעית של בן כפר, התקשר לאדמה, לצומח ולחי ומנעוריו הצליח לחבבם גם על אחרים בכתיבתו - תחילה בעלוני התלמידים ואחר-כך ברשימות שפירסם בעיתונים לנוער ולמבוגרים. לאחר

שסיים את בית-הספר העממי בחדרה למד בבית-הספר הריאלי בחיפה, הצטיין וקיבל מלגה בטכניון והיה הראשון שגמר בו בהצטיינות את המחלקה למהנדסים-אדריכלים. מנעוריו היה חבר בתנועת "הצופים" ואחר-כך מדריך בתנועת "משוטטי הכרמל" בחיפה. הטיף נגד השתתפות חבריו הסטודנטים בריב מפלגות ובעד נאמנות לשפה העברית וליתר הערכים הלאומיים. בפעולתו כמדריך ה"עופרים" (החניכים הצעירים) בצופיות ראה ייעוד לאומי-אנושי, השפעה לטובה על עיצוב דמותו של אזרח העתיד. הוא חיבר את "ספר העופר", המשמש כספר הדרכה טוב למדריכים וכתב שורת מאמרים על "הנהלת משחקים". בכשרונותיו ובידיעותיו בספרות, ציור ונגינה, מדעי- הטבע, מתמטיקה ועוד, השתמש להעשרת רוח חניכיו בתנועת הצופים ונתחבב עליהם בהומור העדין שלו ובחברותו הטובה. תוך כך נתגלה לו ולאחרים שלמרות הצטיינותו בלימודי אדריכלות הרי הוא מורה ומחנך מלידה. הוא נתקבל כמורה למתמטיקה בבית- הספר התיכון החקלאי בפרדס חנה, חיבר ספרי-עזר וחוברות-תרגילים בחשבון, הנדסה, אלגברה וטריגונומטריה, שהוצאו על-ידי בית-הספר הריאלי בחיפה ונתקבלו בשאר בתי- הספר, וגם כאן לא הסתפק בהקניית ידיעות בלבד, אלא התמסר לעיצוב דמותם הרוחנית של תלמידיו כמדריך, מחנך וחבר כאחד. היה חבר "הגנה" ותיק.

לרגל מות אביו שוחרר מהצבא וחזר לעבודתו בבית-הספר בפרדס חנה בהוראת המדעים המדויקים ועברית ובניהול הפנימייה. כמדריך בצופים וכמחנך בבית-ספר נודע, למרות הקפדתו המרובה בענייני סדר וחובה, כחבר חביב ועליז כאחד. הוא עזר לחניכים בלימודיהם, בהכשרתם בציור ונגינה, בטיולים וחיי מחנה, ושקד להרחיב את ידיעותיהם ואופקם הרוחני בחוגים שניהל לפסיכולוגיה, לכלכלה מדינית ולתולדות האמנות. הוא כתב סיפורים ושירים לילדים ולמבוגרים, מאמרים ורשימות על ענייני טבע, טכניקה ומדע בצורה מאלפת ומשעשעת כאחת. תירגם מהשירה האנגלית והערבית ואת הספר "טרזן", כתב את הספר "שוכני הים", "רשימות מן הסוללה", זיכרונות ומאמרים בענייני חינוך, שרובם פורסמו בדפוס ומקצתם נשארו בכתב-יד.

עם הכרזת העצמאות התייצב לשירות, ובהתאם לניסיונו במלחמת-העולם הוצב בחיל- התותחנים ונתמנה בו לקצין תרבות וסעד והשתדל להגיש עזרה חומרית ורוחנית כמיטב יכולתו. בתקופת ההפוגה הראשונה, בערב בוא האונייה "אלטלנה" לארץ, השתתף בישיבת קציני מטה ביפו ובגלל המתיחות שבמצב נצטוו למהר ולחזור אל המחנה. הג'יפ שדהרו בו לפי הצו התהפך בדרך פתח תקווה והוא נפצע קשה, והועבר לבית-חולים. אחרי ניתוח ושלושה ימי מכאובים קשים מת ביום י"ח בסיוון תש"ח (25.6.1948) והובא למנוחת- עולמים בבית- הקברות בנחלת יצחק. אחרי מותו הועלה לדרגת סרן.

יחד משיקול בחי' מצא ושולח שוה' באת-ספר זמרי בן
 קלימ ומחילת סוף להשמצת ולכריק שאולת זמרת אל העדה
 יוק הנה כבר חסך והקור פון אכת הכליה בקפידה
 מונעו יצאת מהצדיות ומחילת אלת וכל נק מין חסך
 יכל פרק אלת כבר ממחר האבנה כבר יצאה ומאלה
 יולגו בדחוק בחילי הפא מולות שחקו שחקו יאביו
 עשיו זמכמ, כ' דב גרט וצ'ר העון ואתם
 ומקדו מילי ומנעו לאשיות את זמה טיבמו פלם

עשיו זמנעו שאלת ודל'צות -
 פנינה ממלתי מיועו ע'צ'אין קיפ'א זאכ' ככל צולת הוא
 יצ'ה'ק חרבה ס'מ, י'פ'חי' ב'ה' ואתח ס'ק קצונה לזה,
 וכן כפ'א ע'נן הולגו וזה וד'ס'ק ז'ת פלם ולכרת
 ז'מ ז'א'ל'ק'k'
 כולט-אל'כ'ר'

אברה ט"ז זמ'ז'ק הנה ס"ק

פנינה כבר אינה בחדרה 1927-8

אברהם, טאג אה תשס"ג

לעצמך
אברהם

אם הבהירות פשוטה
בגדי שנה תרגיש נשק
יד נאמן יחפש אהבה
אל קחי אהב אספריק
אבו תמצאי את אלה חושק אהבה

כא אפ שירה פיאים
!יצד אק ילד אלה
של פנאל אפחה שיהיים
אילו נקל הביקו של אלה בלי אה אה
אלא האל חוש אק את הכל
אלק ארד ע"י אה אה אה
אכן אהמו! ואז, ואז תצאיקי

ידידותך תמיד
חפשי אה אה

ח' חסון תפ"ו חברה

אפ"ש קמ"ה

הנה הוא היום האנני נבר בחוקות
אתה זמנה, אלא זכרי את המעשה
מבינתך בימי נאחיק.....

זכרי את היום..... אנני שתני יאשאת
בום אז את הערות אשר אז המין
אשמש נבר שקע אלפי השנים זמחיק אכרי
אחלוצות שתי המעשה.

פ"ש עכסו אז פני ביתכם אמאק עמית
שגם אצום אמאלת את פא זאת נקמה
געגאע' אליק.....

ובחלוצות את המעשים את שלפני ביתכם נזכרת
הילנות בהם בינו יאשאת שתני ואסיחאות.....
אעכסו את החוקה זמני זרי אלא.....

מחברתך אלהותך

חיה מאיר זללין

חברה, י"ב קאס חרסל

אפניק חלמיץ
כה דקדמי :

ה"י, כשהיית, חלוצה ושוקדה :
הספכ ביז לקראה ולמדה ...
המשיך הילד צעירה אנאנה
ואל דקס טאב ליעה נטנה -
אנכה וצ'אח בחווק
אטמח אב פארניק אמריק.

גורד מוקירק
ע. קאלי

אברהם
ז' מאה ג' ה'ת

אברהם -

קבלה אברהם מאנו מפורז אברהם, אויז אי אברהם זלם
אברהם כפי "אברהם", אברהם מושל זלם - אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם פורקת יתו זלם אברהם - יקרה אברהם אברהם, אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם
אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם אברהם

אברהם אברהם

אברהם אברהם

פנינה אהובה!

יש בדיוני אהבה לך גלים אהבה לך "זכרון"!
פנינה, הצברי בטולנין ביצור הגדול,

בשואלנין האנדול והנעוואל! האננה את

את גני הנליות שפנא אהאטנא, - את "סיק-אילון" האננה
שטוב של אלל צעום.

והיה בקולל הוואם בקהתק את הספרי הזה

נקראת בא, והתעצבו המאמם מפוק: מה זה האין אני
לפניו במדנה. הנה היצר הגדול שמאחורי הנעידוסים...

הן אני שאחזת ביד את הרטוב והמדיקה של העלמים
היבטים הנשכרים תחת פעמי נגל. - אהואק מציף

הסימ בצבע/ תאגת, הקאסר. ואנחנא שאננות את הכ

ואתפניות בונה וקפולות לנד הנקמ אכל את

נוצה אחטיקן ואסאנה....

בגני חברתק אוהבתק אננה אפיוואל

כפונה

זכרי שאת פכחיים
באלה קאולת'ה הגנת
בית - בספר.

י תיה

ב אלל תר - פז

חברה

לפנינו החיבה
 הנקראת את פסל דות-הספר
 נכנסת לתוך החיים - חובת החוש
 עם כל הקטן, הצרות, היסורים השמחות
 וסבאקו הנפלאים החיים הנק
 נאמרה, אצטרוז נאמרה קשה. ארכה
 קשה בדרך ארצות מפלאים, אך ישנם
 גם רגעי אור ואשר, לנגחם לא
 נמצאם אלה, מטיבם את הדרך
 הקשה קדימה, פס הנאמרים את הפח
 והאף כראשון האלה, להתעורר להתעורר
 להתעורר ואל הקטנים והנפלאים הרבים.
 אצטרוז האלה בקוה זקופה.
 קדמי אך נטרה, ואלה השמחות
 כפגיון דם מאצטרוז, כואמתין, שטחי
 הכחות צצוק, ה"י שנה

טיול לקיסריה-1927

עם צדוק ואם זלתיק, אפיו
תמוז דת טאמנה אצוק, אלאצוק
אכפתיק, אפי זכנה אקראג החוט
הצופים אפניק.
חזקי אלצו!
אברהם אבינו אפניק דת
אכרת עם אג אמתק - חסית
חזק אפניק
חברת. כח קולא תודעט.

אז כרת אלהי אחרתי פנינה
את האצות שמי
ואת אחרתי רחל זכרי.
חזק אחרתי רחל סקיל
גרפה

למרות רצונם העז להתיישב בחדרה דרך קבע לא עלה הדבר בידם.

כמתואר בסיפור חייו של שלמה שטמפפר בפרק העוסק בילדי אברהם-
עמדה לו למכשלה קשה עובדת היותו רוקח שאינו מוסמך.

גם עזרתו למעוטי יכולת במושבה ובמיוחד ילדי מוסד הילדים של בלקינד
והתימנים תושבי נחליאל לא נשאה חן בעיני ועד המושבה.

תון: ??? - Doar Hayom תאריך: 27 יו
ח ד ר ה
(שרות כתבות "הפולל")
כ' סיון תרפ"ד.
בריתת ילדים
בהגהשבוטות ברחו ממעוז-היתר-
זים הספרדי שבירושלים. הנתמך ע"י
ועד היתומים לא"י" — 14 ילדים מילדי
בלסינד. כידוע מסר מר בלסינד —
בשעת שמוסדו בחדרה הניט לידי משבר
— את מרבית ילדיו לידי "ועד היתומים
לא"י" (הג'וינס) את הילדים והילדות
שהגיל הכינני סדר הועד הזה בכלפוריה
ואת הסמנים במעוז הנ"ז. כל הילדים
הסתדרו יפה והחלו טופסים בתורה
ובעבודת. והנה לפתע פתאם אחרי
שהילדים הספיקו להתקדם בלמודיהם
ולשבר את רעבונם — ברחו 14 מהם
וחזרו שוב אל מר בלסינד. איז אצלי
כל ספק שלבריתה זו סדמה תעמולה
השאית דבר המוכח מהעובדות דלפמו:
(א) הילדים ברחו בהגהשבוטות.
השתמשו כאז בהודמנות שביום זה ניתו
לילדי המעוז הפש ובמכוניות אהדות
הסיעום ללוד ומשם כאז ברככת להדרה
בהנהלת איש צעיר אחד.
(ב) הילדים שכרהו הנם רבם ככלם.
ילדים סמנים בני שמנה ועשר. ואיז
לתאר שטשו את הצעד הזה על-דעת
לצמם. כמו כז לא היתה להם כל פרוסה-
ומניז הכסה למכוניות ולרככת ?
(ג) אחד הילדים התחרט על משיהו
ובקש לחזר ירושלימה וכשצעיר אחד
הסכים להחזירו ל"מעוז" ובא לכהתו
בכה הילד ואמר "הדוד בלסינד יכעם".
איז אני רוצה לדבר כאז על הסל-
כול המוסרני שיכולה בריחה זו להסב
לילדים. מוזבז לכל שטי"כ מתפתחת
בילדים איזו הכרה פנימית שהם הנם
"סהורה יסרה" שרבים הם הסופצים
עליות הכרה זו טושה את בטלה בלי כל
ספק. לטעלו ורשלו. לאדם הבטוח שיש
לו על מי להשען ואיז לו לדאג לעתידו.
אך לא אאריך ע"ז ואנש לטעם הטניז :
הילדים הכורחים (גם מבכלפוריה
ברחו כמה ילדים) נמצאים כבר אצל
בלסינד ובמסרה שהג'וינס לא יוכלם
שוב. היש למר בלסינד האמצעים להח-
זקתם ? זוהי השאלה חצריכה להשאל
כעת והדורשת מענה. כי אמנם הועד
הלאומי צריך להטנות להזמנת מר

מכתב גלוי לאכרי הדרה

—כשכל הצבור הגדול היה רק עד אלם לאספה החלטת לתת זכות בחירה אסמיבית לנמצא כמושבה לא פהות משנתים ופסיבית לנמצא — 8 שנים. בהחלטות אלה למרות כל ההסברות והנמסרים של בלתי ההחלטות הזכיר והובלט הרצון המפורש של חלק מאכרי הדרה להמשיך את פרשת חיי המושבה ט"ו דחית השתתפות צבור גדול פועלים ותושבים הנמצאים במי שבה והנשאים בעול מסיס ישרים ובלתי ישרים המכניעים את רצונם זה— לכתת גם עליהם את עול החובות והזר כויות בהנהלת המושבה. ולבסוף השתמשו אותם בלתי הדעה באספה ובחרו "ועדת תסצ"ב" — הכיבעת את חלוקת ההכנסות וההוצאות המוכעת, את עול המסיס וצורת הלוקטם — ולא נתנו בה מסום לא לכאיכה הפועלים (שהרשו 2 מסופית) ולא לכאיכה החימנים והתושבים. ובזה הננו באים להודיע לטיני הצבור העברי את המששים האלה ולפי נות לכל אכרי הדרה בהצעה ודרישות לחביו כי את מצכם המידיס מסכנים ט"ו פוליטיסה סצרת-ראות של דחית חלכים גדולים של הצבור העברי בהדרה בשום מקום בטולם — ואם בא"י — לא עלה אף פטם לעכב בעד המהלך הטכני של התפתחות החיים ולמנע בעד הר הכת הוגי הכותרים — ולא יעלה זה גם בידי אכרי הדרה. הננו מכריזים מכל עם כי לא ננוד עד שהמשות יתקמו והננו בטוחים כי נמצא את הדרכים השונות להנשים את רצוננו זה. האספה הכללית המרובה צריכה להעמיד לברור מחדש את החלטות הסודמות ולבטלנו — זוהי דרישתנו. בשם צבור הפועלים, בשם סהלי התימנים וחלק השונ של תושבי המר שבה הננו מוחים על החלטות האספה האחרונה ומודיעים שלא נחשיכם בתור החלטות חוקיות.

ט"ו ח :

מועצת פועלי הדרה
ועד המושבה נחליאל
התימנים. וחלק ממושבי הדרה

נתבקשנו לפרסם את המכתב הנא: כיום השבת אחר ליום ז' שבת התסימה אספה כללית של תושבי המושבה שבאת אחרי שורת אספות מסדמות לדון בהוקת מועצת הכפר שהודעה להדרה בהכנסה להתאחדות העיריות.

באספה זו בפעם הראשונה בדברי ימי הדרה השתתף צבור של יותר מכאתים איש המטוניז כולו כריכו בפתרון שאלות המדורים וצורות החיים של המושבה.

בשנים האחרונות גדל הצבור העברי בהדרה פי כמה — למספר האכריים נוסף מספר גדול תושבים העוסקים במשלוחיך לסוגיהם השונים נוספה שכונת תימנים חדשה על השכר נה הישנה ואחריו אחריו מספר הפועל לים העברים והולכים וכובשים את עמ' דות העבודה כמושבה הגיע ל-300 ומזו הראוי הוא כמסבל בכל מקום ישוב אחר שצבור גדול כזה צריך לכתת חלק בהנהלת חיי המושבה ולהשתתף מתוך רצון טוב והסכם בסביטת עול ההנהלה והמסיס.

אולם למעשה יש כנראה ביו אכרי הדרה שתושבים כי כל זה יכול להיות טוב אולם לא בשביל הדרה — חושבים הנם שאפשר גם כיום כמושבה המינה 1200 נפש בהרמת ידיים של 70 איש לדחית ולשלול זכות השתתפות בחיי המושבה מאת צבור הפועלים התימנים וחלק גדול של התושבים.

למרות כל יחסנו השלילי לכל הני בלות של זכות בחירה בכלל — הסכמנו והצטמצמו בתור צעדים ראשונים להכנסת שניים למוכה בהנהלת המר שבה — בהכנסת לחוקת מועצת הכפר את המטיפיים : זכות בחירה אסמיבית נתנת לכל תושב הנמצא בסביטות כמושבה לא פהות משנה. — זכות הכחירה הפסיבית לנמצא כמושבה לא פהות משנתים. — גם דרשנו סביטת מס מינימלי לנתנת זכות השתתפות בכחירות בס" 25 ג"מ לשנה לעומת זו באספה האחרונה שכפעס הראשונה השתתפו בה רוב אכרי הדרה (מרוך) פלשתים שליד הדרה" כנראה.) ט"ו סולות בלתי זכות ההצבעה הישנים

שלמה שטמפפר היה ספוג בעקרונות של חסד ושוויון, לא סתם היה אביו ממקימי ועד פועלי הדפוס וממקימי אגודת "אחיה".

שלמה נזף שוב ושוב (להלן דוגמאות) על סיועו לאוכלוסיות חלשות אילו

לכבוד מר שטמפפר, אנחנו מודיעים לכבודם שלא למסור למי שהוא רפואות של ועד המושבה על חשבון משכורתך עליך לקבל פקודה מאת הוועד.

שלמה שטמפפר מתבקש לא למכור תרופות לחייבים כסף לבית המרקחת עד שישלמו את חובותיהם. אחרת יאלץ הוועד לקבל רוקח אחר שכן המושבה לא תוכל ללא שירותי רוקח.

הוועד מודיע לשלמה שטמפפר כי עליו להשיג רשיון רוקחות אחרת תסגור
הממשלה את בית המרקחת. הוועד מבקש ששיגי רישיון.
תרפ"ב תר"פ

שלמה שטמפפר מתבקש לתאם עם הוועד קניות לבית המרקחת.

ט"ז טבת תרפ"ד

הוועד מתלונן כי שלמה שטמפפר נותן אשראי ללא גבול לקוני התרופות בבית
המרקחת. הוועד אוסר לתת תרופות בהקפה ומטיל את האחריות על שטמפפר.

יג אדר תרפ"ה

הוועד מודיע לרוקח שלמה שטמפפר כי בשל הדרישות הנמרצות והתכופות מצד
מח' הבריאות בדבר רוקח מדופלם בהתאם להחלטת הוועד נשאר לו רק חודש
ימים לשרת כרוקח בבית המרקחת בחדרה.

תקופת האושר נסתיימה.

המשפחה נאלצה לחזור לירושלים

ג. תקופת הלימודים בסמינר למורות 1928-1931

פנינה בתקופת לימודיה בסמינר

אחרי תקופת חדרה שבו בני המשפחה לירושלים.

יששכר התקבל ללימודים בבית הספר "תחכמוני" ופנינה החלה ללמוד בבית המדרש למורות ולגנות של "המזרחי" בירושלים, פנינה למדה בסמינר בין השנים 1928 ועד ל-1931.

מבחינת המשפחה הייתה זו תקופה קשה. שלמה האב ניסה למצוא עבודה קבועה ולא הצליח. זכור לי כי פנינה ספרה לי שעבד אז תקופה מסוימת בבית - מרקחת שליד ככר - ציון וסבל מאד.

אז התגבשה אצלו ההחלטה לצאת לאוסטרליה שם ישבו בני משפחה רחוקים ומכרים כנראה מצד משפחת נייפלד ומבני משפחת בעלה לשעבר של אחותו, רבקה.

בתחילה חשב כי יצליח לשכנע את בני משפחתו לצאת עימו – אך הדבר לא עלה בידו.

שלמה יצא לאוסטרליה בשנת 1930 פנינה הייתה אז עמוק בתוך לימודיה בסמינר.

הלימודים היו אהובים עליה וכך גם המורים היה בכך מידה של נחמה לקשיים הרבים שהיו בבית. את אהבתה ללימודים ושקדנותה מתארת בת דודתה שושנה צוריאל שמשפחתה התגוררה ב"כפר גנים" שליד פתח תקווה: "מתקופת ילדותי המוקדמת ספרו לי על פנינה בת דודי היא הגיעה אלינו לביקור כאשר התגוררנו בביתנו המבודד בין הפרדסים בכפר גנים, הייתה נוהגת להסתובב בשדה בשעות המוקדמות של הבוקר וספר בידה. אמא ספרה לי שהייתה מגיעה אלינו כדי להתכונן לבחינות הגמר בסמינר בו למדה היא טענה שהשקט הפסטורלי מסייע לכושר הריכוז שלה וקליטת החומר.

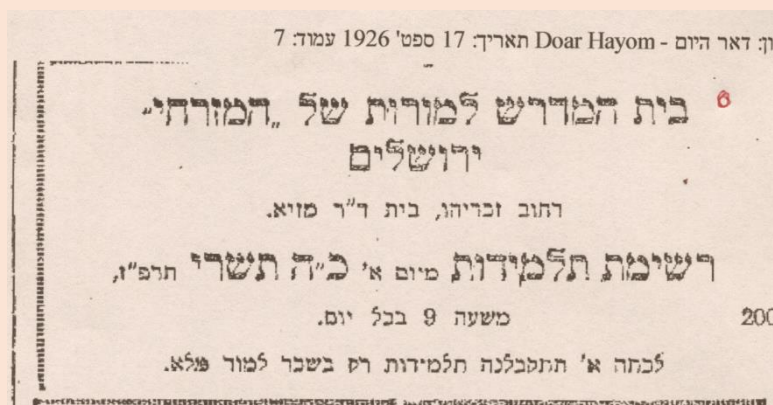
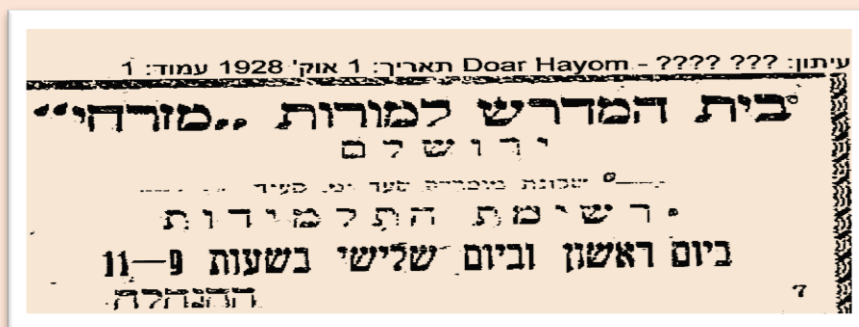
כאשר הייתי תלמידה בבית הספר זכרתי זאת ונהגתי ליישם את עצתה של פנינה"

הסמינר שכן בתחילת לימודיה בבית 'מזיא' הקרוב לבניין "מגדל העיר" ומ-1929 – שכן ברח' סנט פאול, רח' שבטי ישראל היום.

תלמידות בחצר הסמינר ברחוב שבטי ישראל

הודעות על פתיחת שנת הלימודים בסמינר בשנים שונות

פנינה סיימה את לימודיה כחוק אך לא עסקה בהוראה. גם תעודת הגמר נשארה בסמינר בשל חוב כספי. סמוך למותה ביקרה בביתה אחת מחברותיה – מבוגרות הסמינר- וסיפרה לה שראתה את תעודתה בתערוכה שהוצגה במכללת 'אפרתה' –הסמינר דהיום.

עוד באותו יום סר מיכה למכללה הסמוכה לביתנו והביא לה את התעודה המקורית נוסף לשמחתה הרבה, הביעה שאלת תדהמה: " ואת החוב לא דרשו?"

פנינה (מסומנת) עם חברותיה ללימודים בסמינר. במרכז המורה

פייבל מלצר

הציונים

לתעודת הגמר של מרת פנינה בת שארית שטאנברג

ט"א ז"א	תורה ומפרשים
ט"ב	נביאים וכתובים
ט"ג	משנה ואגדה
ט"ד	תפלה ודינים
ט"ה	תולדות ישראל
ט"ו	עברית
כ"א ט"א	תורת הנפש
כ"א ט"ב	תורת החנוך
ט"ו	תורת גן הילדים
כ"א ט"א	שערי הוראה
-	מבוא לפילוסופיה
ט"ו	חשבון ומתימטיקה
ט"ו	דברי ימי העמים
ט"ו	גיאוגרפיה
ט"ו	תורת הצמחים ותורת החי
ט"ו	פיסיקה וכימיה
ט"ו	תורת הבריאות
כ"א ט"א	אנגלית
-	ערבית
ט"ו	רשום
אס"ק	זמרה
ט"א ז"א	התעמלות
ט"א ז"א (1)	מלאכת יד
ט"א	משק בית (בשול)
-	עבודת האדמה

תעודת הסיום של הסמינר שנמסרה לידיה של פנינה כמעט חמישים שנה
לאחר סיום לימודיה

בית המדרש למורות "מזרחי" ב י ר ו ש ל ם

ת ע ו ד ה

לתלמידה פאניק שטיינ
בכחה ב
בשנת הלימודים תרפ"ח

ה צ י ו נ י ם :

ט"ו מאי	תורה ומפרשים	
ט"ז מאי	נ"ך	
ט"ח מאי	משנה	
ט"ט מאי	תפלה	
י' מאי	אגדה	
י"א מאי	דינים	
י"ב מאי	עברית	
י"ג מאי		דקדוק
י"ד מאי		ספרות
י"ה מאי	סגנון	
י"ו מאי	תולדות ישראל	
י"ז מאי	תורת הנפש	
י"ח מאי	תורת החנוך	
י"ט מאי	תולדות החנוך	
כ' מאי	שעורי תורה	
כ"א מאי	מבוא לפילוסופיה	
כ"ב מאי	חשבון	
כ"ג מאי	מתמטיקה (אלגברה)	
כ"ד מאי	הנדסה	
כ"ה מאי	דברי ימי העמים	
כ"ו מאי	גיאוגרפיה	
כ"ז מאי	תורת הצמחים	
כ"ח מאי	תורת החי	
כ"ט מאי	מסיקא	
ל' מאי	כימיה	
י"א יוני	תורת הבריאות	
י"ב יוני	אנגלית	
י"ג יוני	ערבית	
י"ד יוני	רשום	
י"ה יוני	זמרה	
י"ז יוני	התעמלות	
י"ח יוני	מלאכת-יד	
י"ט יוני	תורת המזון	
כ' יוני	משק בית	
כ"א יוני	הנהגה	
כ"ב יוני	חריצות	
כ"ג יוני	סדר	

המדרש למורות הוא מוסד תיכוני בן תות ואליו נכנסות תלמידות שגמרו ספר עממי בן שמונה שנות-לימוד.

סדר הציונים:

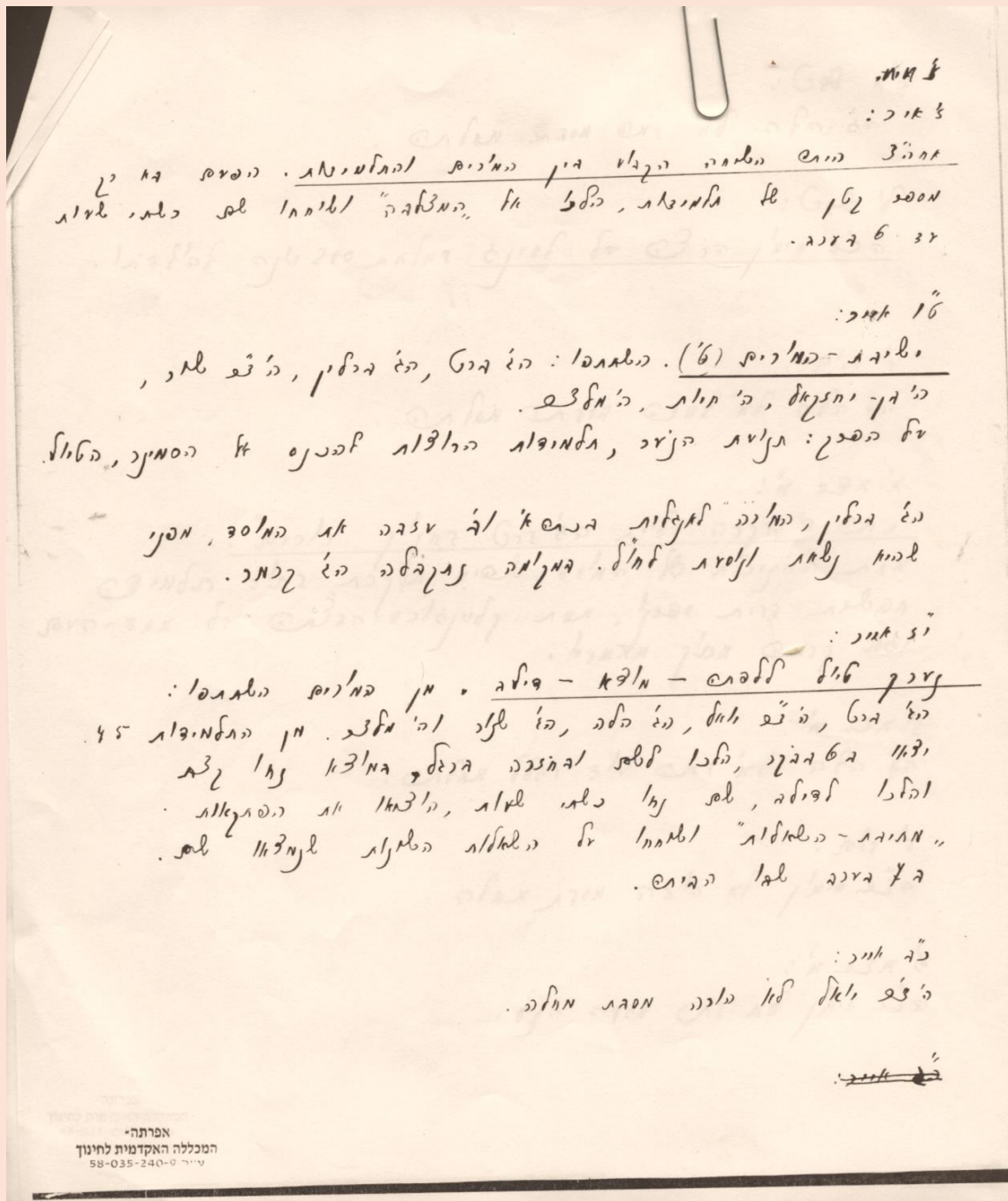
- 1 - מציון - טוב מאד
- 1-2 - טוב
- 2 - כמעט טוב
- 2-3 - מספיק
- 3 - מספיק בקשי
- 3-4 - בלתי מספיק
- 4 - בלתי מספיק

החסירה בקיץ 6 ימים אחרת 2
התלמידה תעלה לכתה
ירושלם
מחנך הכחה

תעודה משנת 1928

מנהלת סמינר 'המזרחי' באותם הימים הייתה הלני בארט. בארט מורה מצטיינת בקהילות גרמניה שהוזמנה כמורה ונבחרה לנהלו.

בארט הנהיגה מדיניות דינאמית, שביטוייה היו: סיורים, טיולים, בקורים בקונצרטים... היא ניהלה שיעורים בטבע והדגישה את החינוך המכיר באופי המיוחד של האישה. אחרי ימי הסמינר פעלה הגב' בארט בתחום 'המועצה למען הילד חסר החינוך' ובמשרד החינוך הקימה את 'המדור לחינוך מיוחד'.

פרוטוקול ישיבת מורים בין היתר מצויין טיול למוצא

בנות הסמינר בעת טיול

על הלני בארט, ניתן למצוא תעודות ותמונות בארכיון עיריית ירושלים ובסמינר 'אפרתה'.

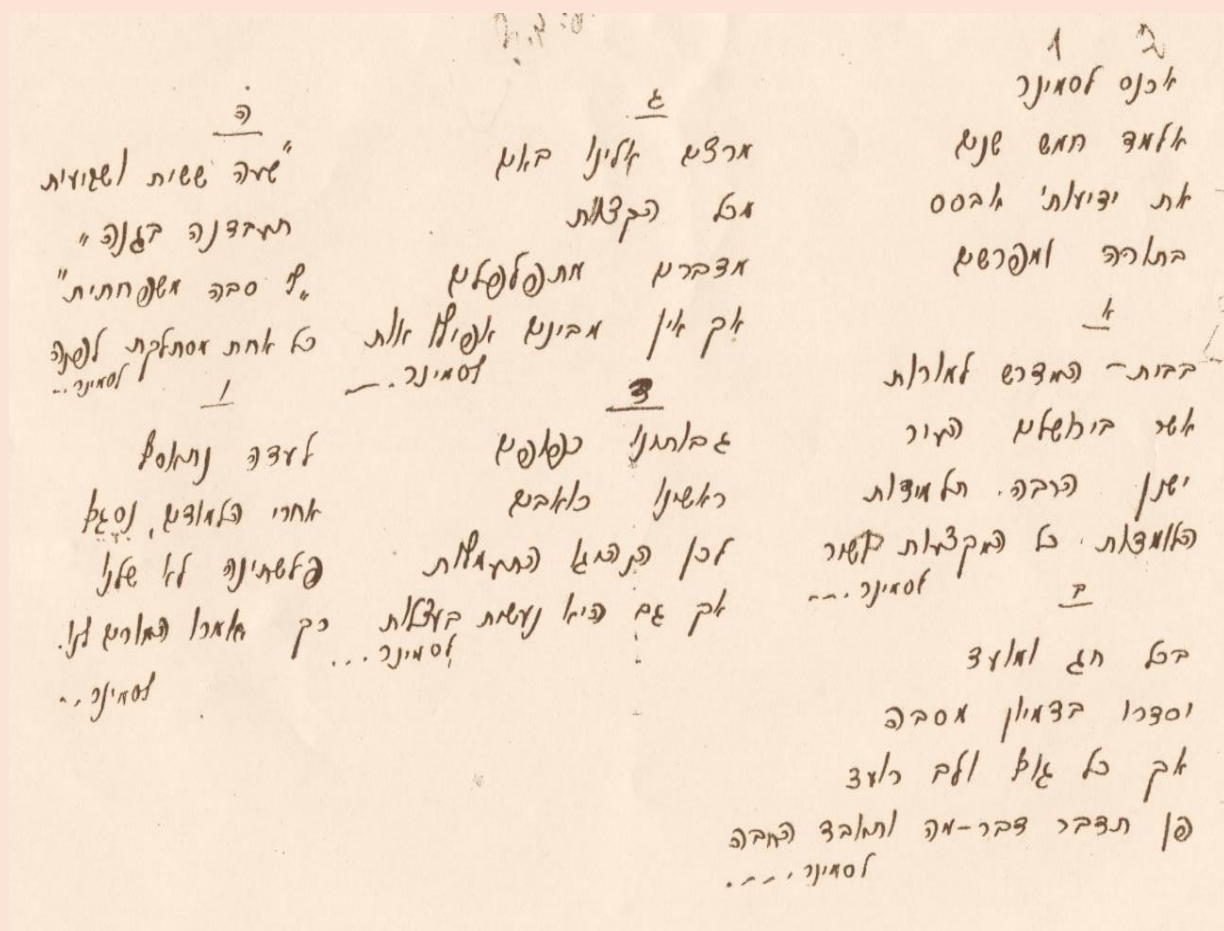
בין המורים בסמינר היו גם בעלי השכלה יהודית ואירופית רחבה ובהם טוני הלה -שלימים הקימה את בית הספר 'תיכון חדש' בתל אביב וניהלה אותו עד מותה.

לוחית זיכרון בכניסה לביתה של טוני הלה ברחוב דב הוז 20 בתל אביב

הוקמה ב-2011 על ידי כמה מתלמידיה ב"תיכון חדש" וביניהם: דורית בייניש, יריב בן אליעזר, אלכס אנסקי, עדה יונת, יורם קניוק, דני קרוון ועוד היו גם בין המורים עקיבא ארנסט סימון- הפילוסוף וחוקר חינוך, מאנשי " ברית שלום" וגם חתן 'פרס ישראל בחינוך'.

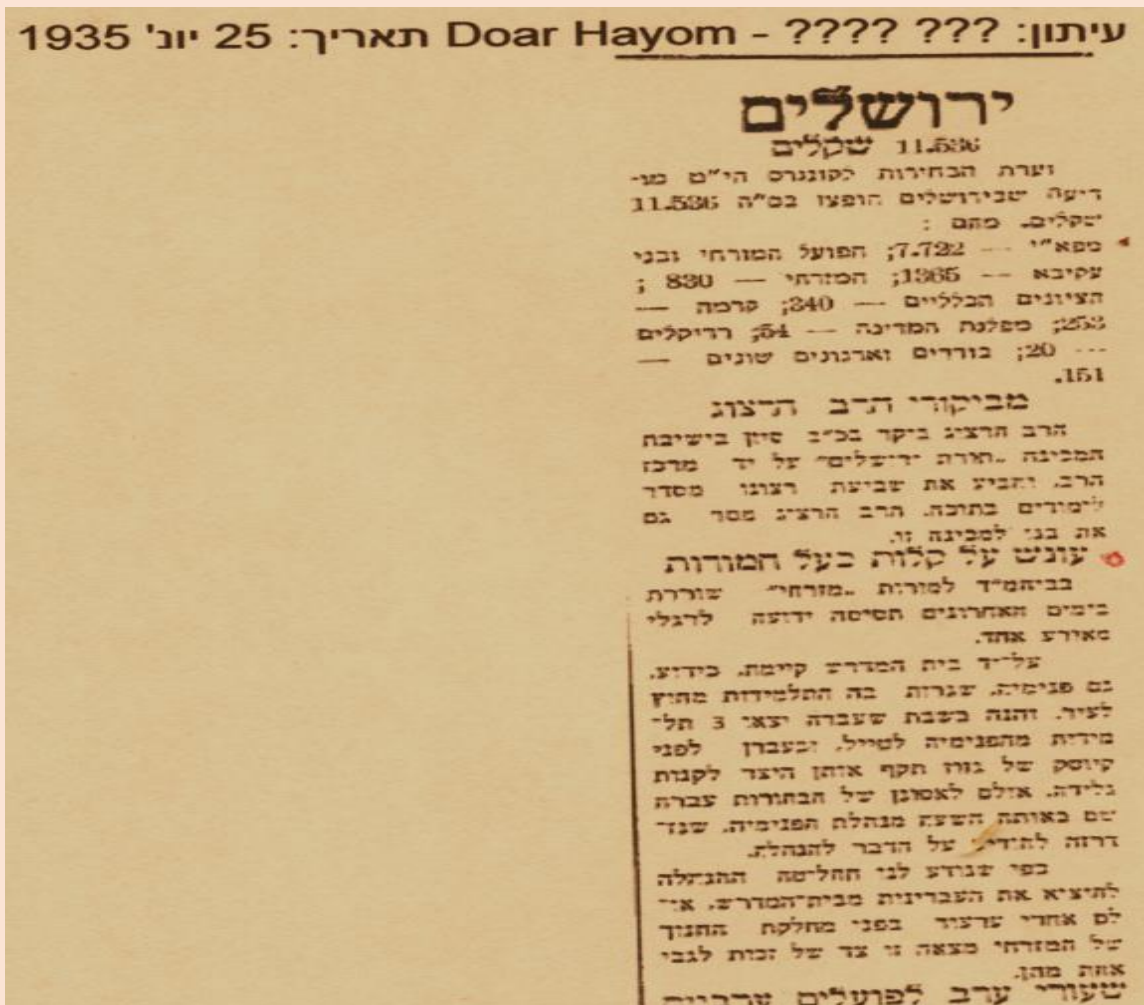
ופייבל מלצר, - המורה האהוב והאהוד על פנינה ועל תלמידות הסמינר. מלצר היה המורה לספרות ותנ"ך, איש חינוך, מנהל ביה"ס "רוחמה" בירושלים. לימים פרשן מקרא בפירוש: 'דעת מקרא', הוא גם העביר שיחות פרשנות יומית ב'קול ירושלים' ו'קול ישראל' - פרקי היום בתנ"ך, והיה שותף פעיל ומוביל ב'חידוני התנ"ך' הארציים, נוסף היה מראשי 'בית חינוך עורים' בירושלים ואף עסקן פעיל

הימנון לבנות הסמינר כנראה שנות השלושים

תקופה לא ארוכה לאחר מכן השתנו הרוחות בסמינר והוא הפך פחות ליברלי.

קטע העיתונות משנת 1935 בדואר היום המתאר את העבירה הקשה שעברו בנות הסמינר על קניית גלידה בשבת ואשר על כך היו מועמדות לסילוק מהמוסד – מדגים זאת.

עונש על קניית גלידה בשבת

תגליות מארכיונו של פייבל מלצר בארכיון העיר ירושלים

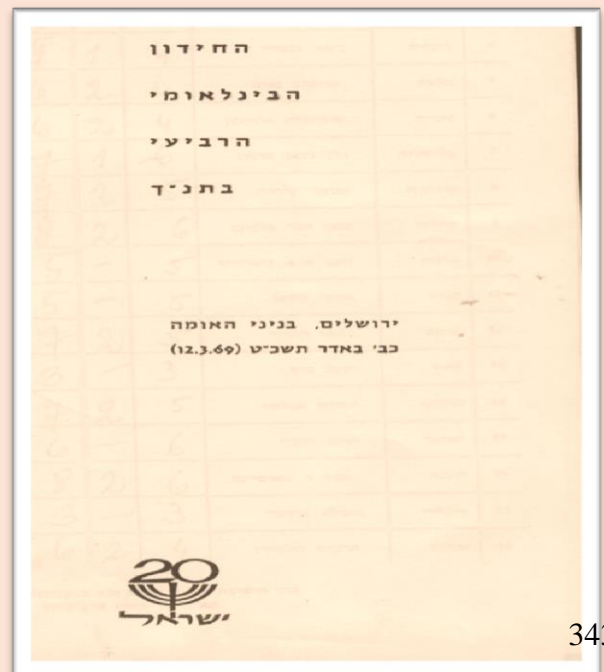
כתב - מיכה כרמון

עיתון: ??? - Davar תאריך: 15 ינו' 1973 עמוד: 5

פייבל מלצר מקבל בשנת 1973 את אות יקיר ירושלים

פניתי לחיפוש מקורות על פנינה בארכיון עיריית ירושלים. בארכיון נמצא הארכיון האישי של פייבל מלצר ובו מכלים רבים המספרים על פעולותיו המגוונות

מעבודתו ב'בית חינוך עורים' חידון התנ"ך ועוד... משתתפים מכל העולם בחידון התנ"ך העולמי - הנקודות שנתנו הן בכתב ידו של פייבל מלצר

תחומים הרבים שאוזכרו. שם גם היבטים מנהליים כמו מהנהלת " רוחמה ",

הארץ	שם הנבחן	סה"כ נקודות בחידון מוקדם	שלב א'	סה"כ נקודות מוקדם + א'	שלב ב'		סה"כ מוקדם + ב'	שלב ג' (זמנים)			סה"כ מוקדם + א' + ב' + ג'	הדרגה
					2	1		3	2	1		
1	אוסטריוה	3	0	3								
2	אתיופיה	4	2	6	8	2	0					
3	גאנה	5	-	5								
4	ליבריה	4	1	5								
5	מלטה	4	2	6	6	0	0					
6	ניגריה	4	2	6	9	1	2					
7	ניו-זילנד	6	1	7	28	8	6	3	11			
8	בוליביה	5	2	7	18	5	2	0	11			
9	פינלנד	6	2	8			9	1	0			
10	בלגיה	5	-	5								
11	קנדה	5	-	5								
12	צרפת	5	2	7	8	1	0					
13	שוויץ	3	-	3								
14	ארה"ב	5	2	7	9	0	2					
15	ישראל	6	-	6	87	10	8	9	10			
16	הולנד	6	2	8	28	8	4	4	12			
17	איטליה	3	-	3								
18	שווייץ	4	2	6	8	0	2					

באחד המיכלים נמצאו כשלושים חיבורי תלמידות. מתוך ניסיוני רב השנים כמורה אני סבור שמלצר המורה אסף חיבורים נבחרים או שכח להחזירם וייתכן שהתלמידות נעדרו מהסמינר ביום החזרת החיבורים.

לשמחתי המרובה, שניים מן החיבורים היו של פנינה שטמפר – אמי.

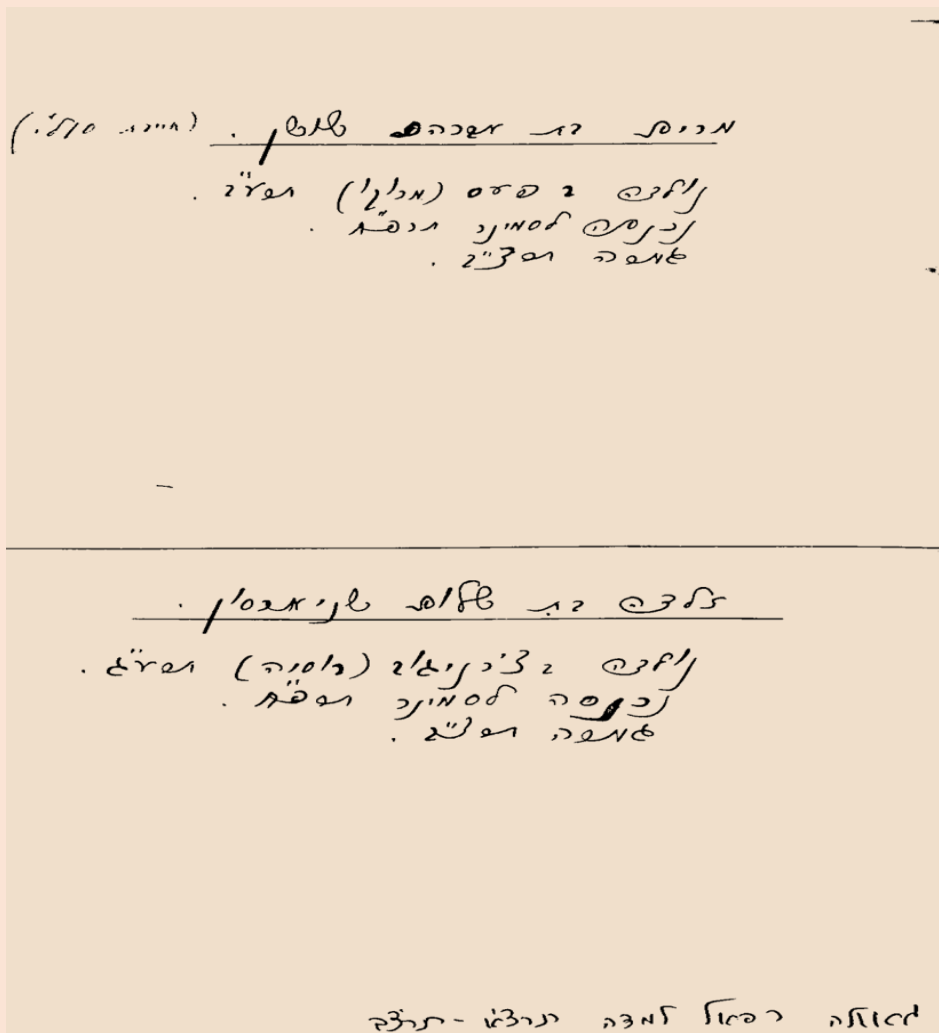
הנושא האחד: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ' למה נאמר ? " החיבור מאדר ב' תרפ"ט. החיבור השני נושא: "הרצל המנהיג".

שניים מן החיבורים נשאו את השם-זלדה.

לאחר בדיקה מעמיקה שערכתי ואשר מתוארת בכתבה שכתבתי באתר זה התברר מעבר לכל ספק כי אילו הם חיבוריה של זלדה המשוררת שהייתה בת 15 לערך.

המשוררת זלדה

זלדה ברשימת התלמידות בסמינר שם התלמידה לפניה הוא מרים שושן שהייתה חברת נפש של הדסה, אמה של בתיה.

דרכיהן של הדסה ופנינה הצטלבו פעמים רבות מה שהסביר גם את הקשר המיוחד ביניהן

אמי ספרה לא אחת שהכירה את זלדה משנות הלמודים בסמינר. נוסף לכך
ביקרה את זלדה בבית המשוררת שהיה סמוך לביתה.

זלדה התגוררה באחרית ימיה ברחוב 'הקליר' ואמא סמוך לשכונת 'כנסת-
ישראל' בירושלים.

ספר שירי זלדה "פנאי" שכן במקום כבוד ועל בין ספרי הורי ז"ל.

זלדה למדה ברוסיה בגן עברי וידעה לשיר בעברית. אחר כך למדה בבית ספר
רוסי.

פייבל מלצר המורה הבחין בסמינר בכישרונותיה הספרותיים. בשולי אחד
מחיבוריה כתב: 'אם יתנו לך זלדה לכתוב על מחיר הבצלים והשומים בשוק-
תכתבי גם על כך פואזיה'.

חיבוריה של זלדה נכתבו שנים אחדות אחרי עלייתה לארץ ובהם עוד ומעט
שגיאות כתיב.

החיבור האחד: " הכותל המערבי". והשני: " כרקטאריסטיקה
(קרקטאריסטיקה) של שתיים מחברותי".

הערכת המורה פייבל מלצר לראשון: 'תכן וסגנון טוב מאד'. כתיב. (ללא
תוספת).

לחיבור השני אין הערות. החיבורים לא נושאים תאריך.

תשובה .

המקום שהלוי תשובה צומצם אין צב"קים אמורים יבול"ם לצומצם" זה לאמר?
 צב"ק בכח הצב"ק הלבש השנה בתשובה, תשוב"ם אלתם האמצים שגם לאלקות
 של אדם . אלתם סדרת הירגשות הקנה הלבש, אלתם התחשבות והתלבטות קבול"ם הם אוק
 בחצונות השפוט של הצב"ק . אמנם אם הוא הצב"ק, יש וול"ו לזכר על אכזב"ם חמור"ם קי
 העומדים בקרב יש וול"ו גם להתקבר על אי אלו קשיים רוחני"ם, יש ופרו"ם י"ל האמצים
 למקום אינאמצ"ה . אך הוא (ול"ו) אינו צומצ על אלתו צומצ שגו צפכ"ם ל"ו לאדם כל
 הכוחני"ם, האלתו צמ"ן שחמ"י רוחו קמה והפכה וכל אלתם הער"כ"ם שרבו על יסודות חוצ"ו.
 היסוד ^{צומצ"ם להלבש} המעודד וכל אלתו הבנן השלם שגברה המעק כזה צמ"ן צומצ להתמלט . אמנם היתה
 גם קופ"ם לבן, אלתם לא היתה אלתם הגאה המהפכה, היא אי אלו ספקות, היו התלבטויות;
 אלתו רגז, הירגז המכריז שאדם מחלט הלבשו לעלות את כל ערכו בחונני"ם קשה הוא
 הבינו זאת האמרים קבול"ה תשובה "אמנם שאם הללו האמת למו שלמד אלוה"ו, e
 יכולה כלל להיות הסברה שכל פתחו הם מן השפה ולח"ל ובמק"ם שגו אכזרי כלל לחשב
 לשון אש"ם מלצומצ"ם אכ הלבו אלתו האדם הא"דיאל"י והאוסרי של"ו צברה התורה .

זכר יום הכבודים, היום הקדוש והנורא שאז באלו אנשינו תקופה, האלתו יום העפ"ו ו
 על צמ"נותיהם, הא"ש שהר"ש הקבוצת היום קשה את כל מצ"ו והלב"ם של צב"ר ו
 החל"ט דבכ"א את כל יצ"ו . האלתו יום, יום המדבר לבו הוא כאלו נל"ו אחד
 הוא חר"ש שהצ"ח להתקבר על לבו . האלתו יום אלו פונה אל החמ"ר, תש"ל חובותיו
 שפ"ו והוא לבנה כלל לפענויות, לרוחו וכל אלתו היום הוא נתון כלו אך ורק לחשב ול"ו
 מה דל"ו לתק"ו . אלתו הביטת הנשמות האלתו יום הכות העפ"ה מוצ"ות על המדע
 והקב"ה הרהר הפח"ש לצפנות הפודלות בו .

צ"ו שאמרו חכמ"ו . שאפ"ל יצ"ה תשובה יום אחד לפני המות גם אז מתכבדים צמ"ו
 האלתו יום שלפני המות הוא כזוה לפני את מלחמתו של צמ"ו אחד נל"ם טמ"ר ונל"ם
 והוא נר"צ ומתח"ל לחש ולצ"צ"ה התקן נפשו והוא מכיר ויל"ד בחט"ם, אז רבי"ם ק"י
 ש"מ"ר יסורים ממק"ם דו"ן, נפ"ו נטר"ה והאנכ"ש לנל"ם האמת הלבש מלצ"ה כ"ו
 יסורים ואז הוא חז"ל לסק"ק וחבל הר"ו לפני . וה"ם ח"כ"ה תשובה טל"ה
 ש"מ"ר"ו אפ"ל זכ"ר כל ימ"ו וצ"ה תשובה היום מית"ו כל דעות"ו נמת"ן"
 פ. ש"מ"ר .

חיבור נוסף של פנינה "תשובה"

חיבורים שכתבה זלדה כנערה (בת 15 לערך)

כ"ב

ברקטיסטיקה של שנים אחדות.
 אלגיה, כבשה, וסוף, או החיים של סיים החלה לחיות,
 קשה גלו תעלה פופת היתה את יביה לחוק אולם וגלאל
 פותחת היתה ל חבלי לבה לספרת החיים ומהללל בספרה סד צבי
 זלדה החושים. אך שותקת הנה ושקלה אינה נחה זלדה אמתק
 אלה, אלה את יביה כשחל פופת ולחן. שלר את פיה, מקפואה,
 יאן כבה, יאן זומת קופל אלה, לא יאן שחלי בתאים מצוקיים ..
 יאן שגלו כעש ושלזלם לא ידעה, יאן שלזל גמור עם לה לדבה,
 סבל חוק יכבה ל יעש שחה שחלקה שיה,
 יש שתייה הן החלטה העליונה תבשר אתן ופחאל איוו אקפלה
 אקלה נפתח קרואה אלה, הקלות נשים בלמים ולוחטים, מקלה
 פומת שגמו תעלה שלזל. אצחוק החלטה נדם פניה אלוילת
 ל זה שלזל אלה יאן... מקפלה מתקחת ופא שיה אתה קלה
 חוק וכס ופחאל שלזל וסכל הפלים שמתקיים אלה תמיד ופא נחיה
 ח'שיה קלה ושנה שיה, תגות החלטה, והיא תמיד ולו
 תדע יאן זלדה, ותנה תחיה את פניה התגלות יאן ל זה
 שלזלם, וקפואה בתק זלדה איתת אפורה, מזה היתה לספר
 קמונלטה ל ל זה שאתחמש בלמה יאן זלדה שנה, זלדה לל ילל
 לם לפתחם, וינה ילדה החלים נחיה לה פלות לא נחיה.
 סחיה ילדים נחשים זה והיא שותקת, זה גופה הסחיה
 תגלות אלמים הילדים תמיד שותקת תמיד שפופה, פניה שהפתח
 ילל פדם יאן שותקת ילדים ל הילדים, הם אפויים אי נחיה
 כהייתה הקלחת... יאן הילדות הנסתר אגיק בלזל של ל
 נדם והוא ילל תפיל יתחד לקלחת, יאן זה קשה את צוהיל
 נכרה נזאת, אינה נחה פחוי קיום ישיה נחה שילן לפעמים.
 היא אינה מתגדת נשים סחיה, אך הילדה נחיה ושונה כסחיה

זלדה

הכרתה הגדרה
התעוררה האה, הלילה, הלכתו, הפקדים, המאמצים, הכרתה התורה
אף לה שורה שחול ואני נסחפתי האהבה שזרם הצלילים הכהים
התוהים הכרתה. הלכתו חל רב יחם עם תקום האהבה
ולבו ונפשי הוא התקדם אלווה זה המטג צפיה ופאה
זהנה המעלה הכרתה, הפנייה רצתי להלו להבו הכרתה. אלו
עברו חלף רצון זה געני הרעשת ב ינו. חלק גהקם
האף הישחול שבצעת ופאה הם צדקת ופאה,
לבו אחשה, כל העשה שלי להולה גהחול האוחם;
האזנים חול אחרות סאנה אפוא, לו, נלחצתי אלוהן, חן
הולחול אפעות, אפני קלטה ינאה אהאזנים, סאול הפקם
האף חיל עולם עם האזנים נענה נלעה. ביאתי כל המעלה
תקדש את סגור השנים, תפוצץ את הלבאים...
אף שקט היה זעגים, שקט עם הקולות. הונשים סאול נכדג
זדעזעזת אנוחנים, יננה שלב סאול אנושים רעני - באז ופעות
וכרתה המזעזעז אשקעת הפאה, כל אלוהי האנושים
נלווי האודת שלא גצלו כל האהבה הפיה אקום
עם וצלו להטורז'אג להם אנוה הפקעות והיאלש ציתקל
לכרתה... הגדש היה זעין העגלה סאולו צרו כל
עם ושאלו, והכרתה השליח סאול נוב הפעות של כל עם
ישחול... שולה וכדה סא הגאן תיוסקויס, חול עלה נשפה
ונצרה את הפנים הנצויס והלוהלוים, חול תקלה ואלולה,
חול שחורה את האן תיוסקויס, וכך סצבו ישחול
גאלחבוים, טלחי לה זענייהם אהחירה התקלה...
לן לומר ושלכל הדעות.
לן לומר לסא ענדה הלבאים.
לדה לה האלגה והמאולה סא תלסא.
אנוק נכלי היאלש סכרה התקלה
זה סאול של ישחול.

תכן וסגטן: סאול ואלז
עיה:

שני חיבורים של זלדה זמן לא רב לאחר עלייתה ארצה.

ניכר כשרונה הנדיר.

החיבור הראשון מנסה זלדה לתאר כנראה את שני הכוחות הקיימים בתוכה בעת ובעונה אחת חיבורים מעניינים מאד ונדירים מהם ניתן ללמוד רבות על זלדה ואישיותה

ד. פנינה בהכשרה - "קבוצת השדה" ראשון לציון

1933-1930

פנינה בשנת 1932-בזמן שהייתה ב"קבוצת השדה"

לאחר סיום לימודיה בסמינר ציפתה המשפחה מפנינה כי תרתם לעזרת האם החולנית ויששכר אחיה ותמצא לה עבודה בהוראה.

כמורה מוסמכת ומוכשרת יכולה הייתה למצוא עבודה קבועה ולזכות בשכר נאה.

אלא שפנינה, יחד עם חברתה מהסמינר קוליה פרנקל, החליטה לצאת לקיבוץ.

קוליה הייתה אף היא ילידת העיר העתיקה חברת ילדות של פנינה.

המשפחות גרו בשכנות והיו מיוודדות מאד..

אחיה יהושע נפל על הגנת הרובע היהודי.

יהושע פרנקל ז"ל אחיה של קוליה

אימה באשקה הייתה חברתה של חיה –אימה של פנינה -והתגוררה בשכונת קטמון לאחר נפילת הרובע.

היה בהחלטה זו שלה סוג של מרדנות והרבה כעס ועצב על חיי המשפחה הקשים, על אביה האהוב שעזב את המשפחה, על אמה התלולית, ואולי על כך שהאם לא הסכימה להצטרף לנסיעה לאוסטרליה וכפתה למעשה גם על ילדיה להיפרד מהאב.

פנינה החליטה לפתוח בחיים חדשים, משוחררים יותר, קרובים לטבע ולרוחות החדשות שנשבו בארץ, הרחק מהעולם הסגור בירושלים.

פנינה הצטרפה ב-1930 לערך ל"פלוגת השדה"- קיבוץ הכשרה שישב בראשון לציון והכשיר עצמו לקראת עלייה לישוב הקבע ב"שדה נחום".

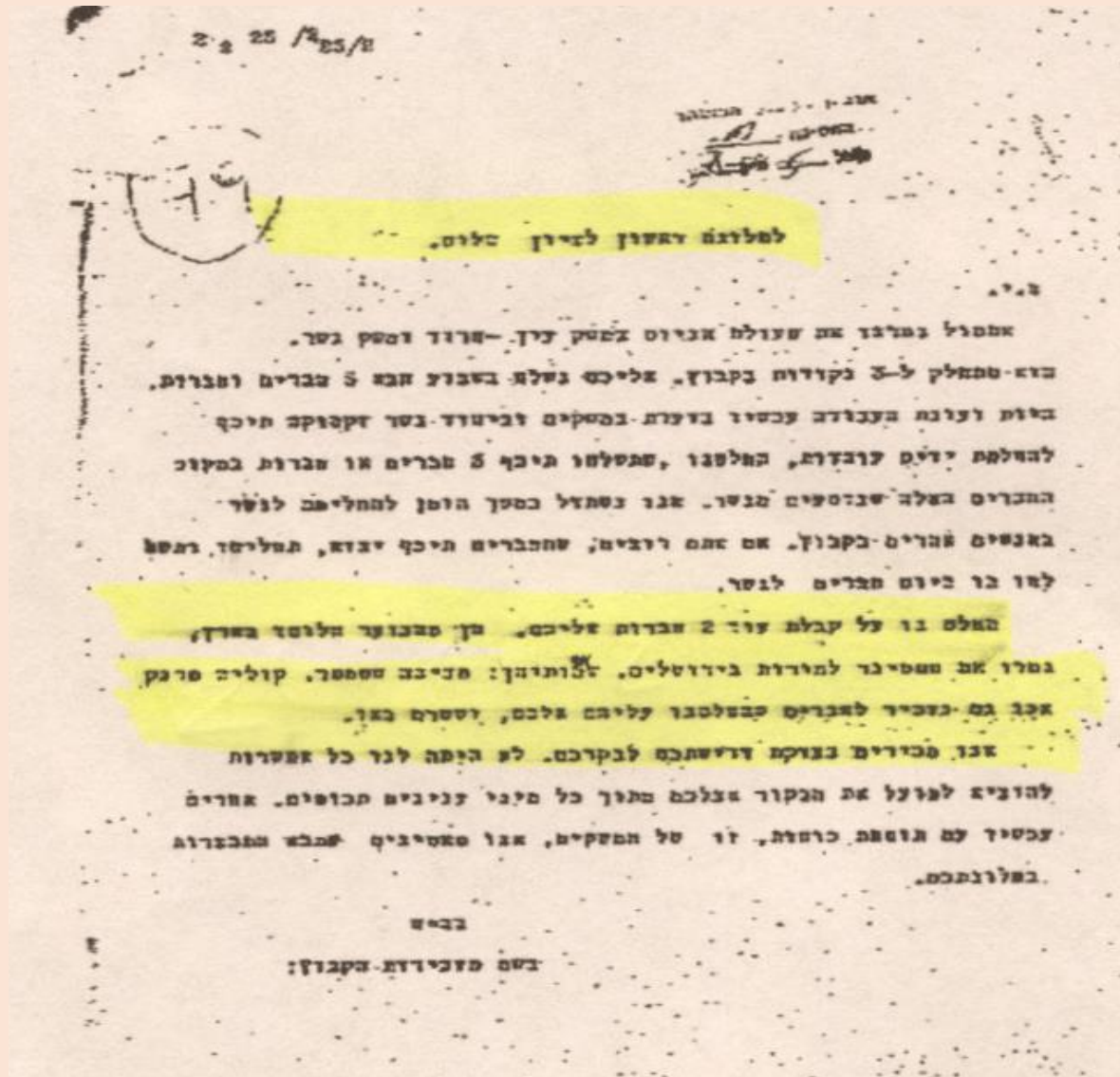
בקבוץ זה ישבה פנינה עד לחודש מרץ 1933.

הכשרה הייתה תהליך הכנתו של אדם להתיישבות בארץ ישראל על סמך הבסיס האידאולוגי הציוני- הסוציאליסטי. יש להבדיל בין ההכשרה בארץ ישראל, לבין ההכשרה בחו"ל, שהיוותה בסיס לעלייה והתיישבות בארץ ישראל,

פעולות ההכשרה נעשו בעיקר על ידי תנועת "החלוץ" ושיאן היה בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20.

קבוצות של צעירים וצעירות אשר התארגנו ל"גרעין" לקראת התיישבות חקלאית היו יוצאים לקיבוץ לתקופת הכשרה. היה זה תנאי מוקדם ליציאה להתיישבות ביישוב קיים וכל שכן ליישוב חדש. ההכשרה כללה הכנה מקצועית ואידאולוגית.

מסמך שאיתר מיכה- מכתב המופנה לפלוגת ראשון לציון על ידי הנהגת הקיבוץ המאוחד ובו הודעה על כך כי נשלחות אליהם שתי חברות מהנוער הלומד בארץ שגמרו את הסמינר למורות בירושלים- שמותיהן פנינה שטמפפר וקוליה פרנקל

שדה נחום- הוא הקיבוץ אליו עלו הצעירים לאחר תקופת הכשרתם בראשון לציון. פנינה חזרה לירושלים עוד קודם לכן.

קיבוץ שדה נחום שוכן בבקעת בית שאן, ונמנה עם יישובי מועצה אזורית עמק המעיינות. הקיבוץ נוסד ב-1937 הוא מראשוני יישובי "חומה ומגדל", מייסדיו היו בוגרי "מקווה ישראל" וחברי פלוגת הקיבוץ המאוחד שראשוניה - נוער חלוצי מאוסטריה. אליהם הצטרפו בהמשך חלוצים שעלו מפולין, רוסיה וגרמניה.

מקור השם "שדה נחום" הינו צירוף שמו של גרעין המייסדים - "השדה" - עם שמו של נשיא ההסתדרות הציונית העולמית נחום סוקולוב, שנפטר זמן קצר לפני הקמת היישוב

אחד המבנים הראשונים בקיבוץ "שדה נחום"
 בתמונה למטה, בני הכשרה מחו"ל שהגיעו אחר כך ארצה והצטרפו
 לקיבוץ "שדה נחום". עומדת מימין עם קלשון

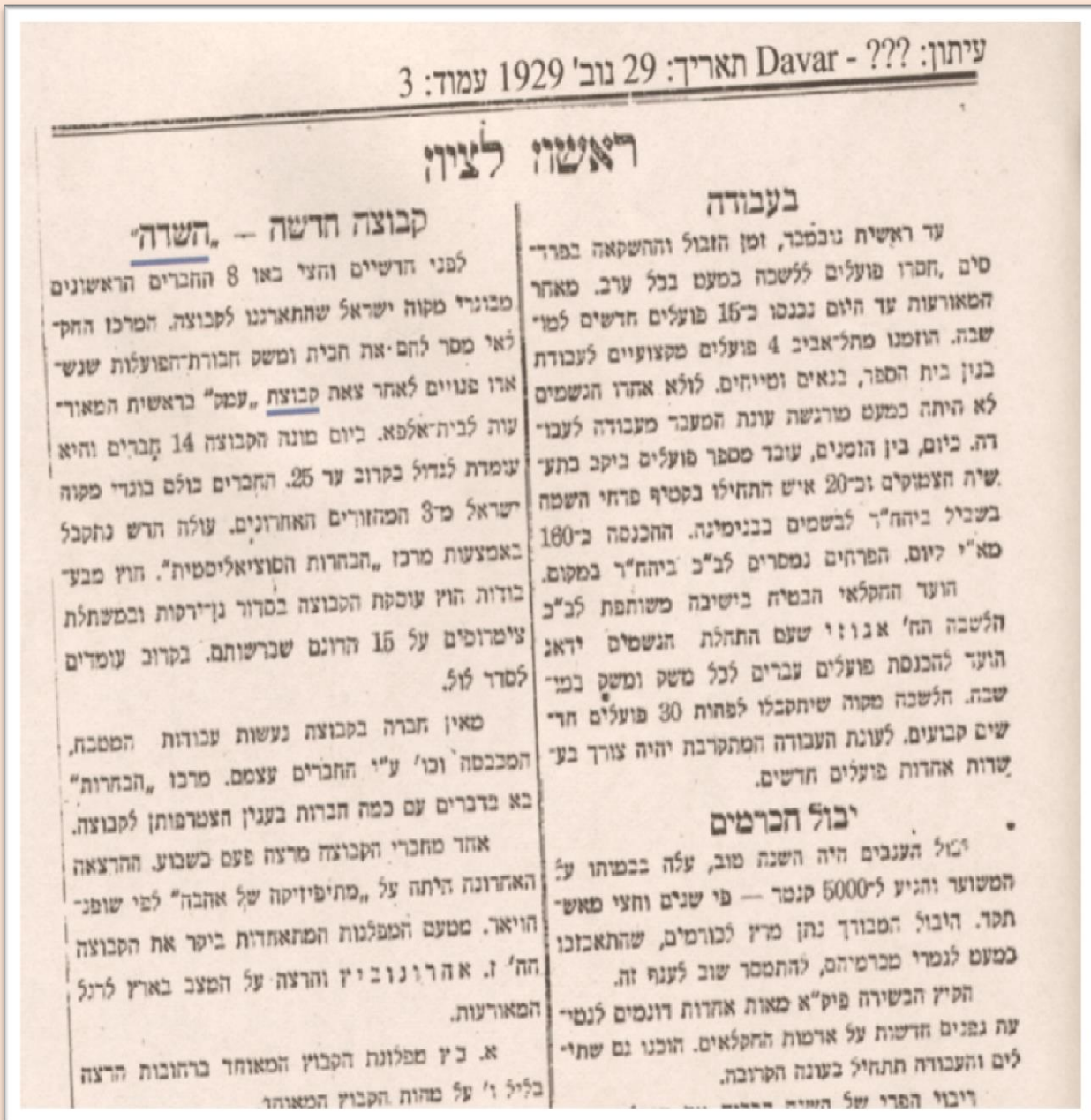

ביד ומטפחת על ראשה –חברתה של פנינה רבקה זנדמן.

בעלה יעקב שהיה נהג ב"המקשר" היה אחד מהרוגי השיירה להר - הצופים.

התמונות הועברו אלינו על ידי בנה של רבקה יעקב זנדמן

קיבוץ הכשרה תל-חי הוקם סמוך לי"א באדר תרפ"ז (1927), והיה אחד מחמשת גושי ההכשרה הגדולים בפולין. הקיבוץ מנה כ-40 פלוגות ב-40 ערים בפולין בהן הכשירו עצמם לחיי עבודה ושיתוף אלפי חברי "החלוץ".

עיתון "דבר" 1929 - הודעה על הקמת הקבוצה פירוט חבריה והפעילויות במקום

פלוגת הקבוץ המאוחד, "השדה" בראשון לציון

משמלת הדר שעברו בה רק חברות, הכניסה כ-450 מא"י ליום עבודה. השנה זשעו 5000 חישש לארמת זכרונות וזכרונות 15 אלק לזמן ו-18 אלה חישש. במשתלה נמצאים עוד 600 מורכבים של תפוחי זהב ואשכוליות. 30 אלה שתילי הדרוש בני שנה מצטיינים בגודל וביופי. אשי חקר נמכר כל הדרוש כ-10 מא"י השתיל.

הצי הזנב הות השדה נתן יכול רב וזכרים 17 לא"י. נמכר ברובו במחשבה על ידי "תנובה". עומדים להרחיב את שטח תיחול ההנה.

חלפת ארמיה גדולה מוקדשת לנידול מיני פרחים וצמחי ביה וגוי שונים. מוכרים את הפרחים בטלום וכת"א. עומדים גם בפיתוח שיתוי נוי ועמדי בית.

התדרוש נמכר בנין צריף לרפת. יחד עם הקניה ליתר הפלוגות שעוסקים בה ירכוש גם "השדה" 4 - 5 פרות חלביות.

הדגירה האחרונה הצליחה יפה. לא היו מחלות כלל כ-3000 עור. בחכמת רכישת מדרת.

אוטו השיא שניכש לפני שנה מיי ביל משאית בכבינה האוטו של הפי לנינו נצטרף לקואופרטיב של הקבוץ המאוחד, "התנועה", שעובדים בו גם 3 מחברי המגום.

המאפיה מיצאה ליום כ-50 דוטל לרם, לצורך הפלוגה עצמה ולחברות הפועלים" מיצאי גרמניה שנמושבה. 3

השיטה האחרונה היו מוקדשות לקרו הקבוץ ולאמנות פרולטריות. פעמים בשבוע לזכרים ערכות כ-25 חבר והבדה במקלה שיויא לעזרת למוכר להפצת מיניקה בעם משתתפים כ-30 איש. זה מנכרם אישר גם כניף, הפי על" וכו' 30 חברים פעילים. הספחם גדלה בעיקר על ידי הרכיבה על הוצאות הספרים (כל ברני, התקופה" וכו').

עגל חברים עסקו בשמירה בסידור התערוכה, מנהלמה כמלחמה. הוצעו בעזרתן של פלוגות אחרות של הקבוץ המאוחד, משק בית אלפא, הכפרות הלאומית ו"בצלאל". ביקורה כ-2000 איש.

הפלוגה עוזרת גם לחורי החברים. עם רכישת כפולין ואוכמרות, ארצות מוצי אם של החברים, מוכרמים הרוב רבים לעלות ארצה עם משפחותיהם. הפלוגה הקציבה לכך 150 לא"י לשנה זאת. וההליכה לקבל את ההורים בחברי הפלוגה.

כ-40 אחיו של החברים עוסקים בקי בעית בעבודות חינו שונות. בחדשי אוקטובר - יוני היתה התנסה משכר צבורה 2,315 לא"י. מאון הפלוגה מניתי תפובה זאת נמכר בעזרה של 800 לא"י. מתארגנת קבוצת בנין שתוכל בעצמה לקבל בנין ולרוצואו לפועל. בענפי המשק עוסקים 10%.

מניחילת הדרך מכרו בעונה הקי רפת ל"יבין" למעלה מ-1000 שתילים לשביל ראשו לציון, ין יבנה, הדר חל מונה ולפרטים כ-3000 שתי. נשי אלו עיר למסורה כ-5000 חישש.

אנפי שהפלוגר פלטה במשך הצי השנה האחרונה 20 חברים חדשים, כפלה מקובל עליו. 100 החברים שפלוגה אינם מספקים את הדישה העבודה, הן בעבודות חוז וזן הענפי המשק והיא זקוקה להוספת של 50 - 60 איש. החברים החדשים באו מן "החליץ" בפולין ומ"משמר העובדים" באוסטרית. מספר החברים כמספר החברות, מהם 14 משפחות ו-3 ילדים. לפני הדרוש ימים יצא חבר הפלוגה, מטעם ההסתדרות, למעלה ב"החלוצ" וב"החיה המוציא לוסמית" ביינא.

בחדשים האחרונים מהעונות נהלת הפלוגה בראנה להקלה ולשיפור חי הפרט. הוקם צריף הדר גדול של 12 חדרים שנמכרו לבעלי המשפחות. דרו שים עוד בנינו היתה יבועה חרה אובל. כסודות עצמיים נחשים בוסים הפרויבם להקים צריף משותף לחדר קריאה ולמבוקן נגרים. בהדר אובל משמשת עיר המרפסת הפתוחה של הבית ואין בה כדי לרכול 100 מועדים. הכוננות הבטיחה הקצוב לבעני אולם איכל.

לשם מנחת החברים הכרואה הני הונה הפלוגה הציג בית סנוחה בנהלת ולוחה. ניתנת להבי בימי הדיפש שלו האפשרית החסרות לטייל באיור הארץ, שהוא בודד לו.

60 לא"י לשנה מיצאים לפעולה התרבותית. מתנהלים השער יום לעבודת העולים החדשים לזכרים במיוחד קריאת עתון. מופיע עתון קיר.

פלוגת "השדה" בראשון לציון - "דבר" 1933-תיאור ענפי המשק וההתפתחות במקום יושבים כבר מאה חברים.

פנינה עזבה את המקום חמישה חודשים לפני פרסום כתבה זו

פנינה, שניה משמאל, עם חברות בהכשרה ("קבוצת השדה") ראשונה משמאל
רבקה זנדמן, שבנה יעקב העביר אלינו את התמונות.

רבקה זנדמן משמאל

פנינה שנייה מימין, הראשונה – רבקה זנדמן. פנינה נראית רע מאד וממש קשה לזהות אותה.

ככל הנראה לא הסתגל גופה לתנאי – החיים ולעבודה הקשה בקיבוץ

רבקה ראשונה מימין

פנינה שהיא חנה'לה בקיבוץ – חיבור שהתחילה פנינה לכתוב ולא השלימה.

בעיזבונה של פנינה נמצאו ארבעה דפים מצהיבים בכתב ידה .
פנינה המכנה עצמה "חנה'לה" מתארת את חייה בתקופה הראשונה של חייה בקיבוץ, את עזיבתה את האם החולה ואת אחיה הזקוק לה, את הידיד הטוב יוסק'ה, את העבודה הקשה ואת התקוות הגדולות לעתיד טוב יותר.

ארכיון ידי יצחק בן-צבי

היקב בראשון לציון 1927-ביקור הנציב העליון הבריטי ארתור ווקופ

פנינה הגיעה לראשון לציון ב-1930

כשלוש שנים שהתה פנינה בקיבוץ בתחילת שנת 1933 היא חוזרת לירושלים.

חיבורה של פנינה

I
אלה הן ימי נאומים ואשלמים. חנה
בת יוסקים הצנועה יצאה לקדוש. היא
עזבה את בית אמה האלמנה חיה וזאת
היתה, היא עצמה האנימ והאמה ילדה
כי רבת ימים היא אמה של חנה
ומדת אלהים לאלהים כלשהי לצרכי עצמה
ואף לצרכי אמה. בן זמנה חנה את תפקיד
כאם לזות, שכחה כי היא הכל, היא
האם הבית והאדניה יחשק הכל.
איצ'אל קדוש היה האם של חנה, האם
חקלאית, חיי שטל, חיי חברה, את היסוד
היתה חשה לתקן הבית את חיה ואת
היתה חיי חברה אשפים. חנה האם את
חיי המשפחה בקדוש השלמות ואש אלה
ישאף אדם, חנוך, האם, חזק האם
האם, הסבת באג, הכנס אבילות למס
יום יום והעבודה בתוך הכלל למן הכלל, חנה
כאורה ילדה הכל, אזי היתה אצורה האם
הצדקה אפס את חיי המשפחה ואצ'אל
אמה יצא האם, אמה שאנה תלוייה
חזרה.

פנינה מתארת בגילוי את תקופת שהייתה בקיבוץ. היא עזבה את אחיה ואמה החולה וניסתה לשנות את חייה

מנהלם באה לקהל בכל חמ אשה. היא מצאה
 יתר מאשר בקשה, היא מצאה אחים יקרים
 :ואחתי יקרות, היא אהבה את הכל ואם אלה:
 מנהלם לא היתה יפה, המורים אמרו אליה
 שיהי סופרים. הם שרעו אשה את התוספת
 אף בחית נקראה לך מנה. אלה היה קמים, עליה
 שמונת, אפיקות חמ אנג'לר, צמית אנכתי אשמולר
 התנוצצו על כתפיה הצרות, האים החמ היתה
 היא היחידה בצאת צמית בקהל והמורים אהבו
 את צמיתיה של מנהלם, בשפיתה אפצרת שורה
 יקרני השמש נאמנו. בין אזי נהסל אשה צה
 למשת. אלהדי הים אהלך ימשה נשאו
 הסגנות בקהל, יתר אבל אהבה מנהלם ארזי
 בין שפילי תפחיו-הצהב שמהו אז לקצאם. איות
 טוב היה עזורה יוסקה אלה. הטעז המשל.
 אפצמים השיבם בצירז אצלוצתם בפכרם
 איתק מתפצלים פד ימב'ו אהצכ השקיות,
 צת השמש צווצת האצמ כל ענן חולף, וצקת
 צהב בין בני העצים והוספת כל פשוט
 אנשכ. ולהלם הן אהאט צצציהם אלהתם
 אבל פכת אנג'לר אצצילן. יוסקה היה

פנינה מתארת את האהבה לטבע, לחברים ולעבודה

מסכיב לתת לה את כל פלאי הטבע. אולם
 היה אפשרות את הצמח לתת, וטפול כדור
 הספול התלוקות. מה תלוק זה שדין זיטעק אלו
 הצבניות ורק כן הצמח. מה תלוק זה זילק
 אמרו החתום כן מצוי להכסה, כשם שזילק
 השקות תלוקן חזק וצפוף ובלול כן זילק
 אצטיות אשתילק. כשם שזילק אטמוני זילק
 התלוק מהשפוט הקד והמס כן זילק אצטיות
 אשתילק יצוים. חזיק היה יוסקה זילק תתלה
 אגד היה זילק כל חזמו הקבול, אלא זה היה
 את תתלה כיוצו האכילים; כאכילת כן
 צביות, אם הוצינק אהיו סולת טלח
 זילק אטאל דפה אלא, ימן זה היה אצטיות
 חסכה של תתלה, אם כי היתה נקלה אהיו
 במאכילם, אהיו הישבה בין יוסקה וזרקה אצטיות
 זילק קטניות (הואכל הנולא זילק היורה זילק אצטיות
 אצטיות נאספות. וזרקה היה טלח זילק אכילה
 הנה כן נצטיות בת חיל, הנק אצטיות
 תתלה, סולת העלם תמי אמ יורה השק
 זילק סולת הזורה היתה תתלה, אהיו
 כהיו מן החמיים חזו להושיבה אהיו

קשריה עם יוסקה-הוא כנראה יוסף פייכמן - והניסיונות לשנות את אורחות חייה

IV

חשבונות ואף כי חיים היה הקצנה והיה
 או האישק בהצעה אך חנהלה לא נאלצה.
 או לאחוז בזט שאם לקבל, או ולא רק בחינה
 חפשי, אצות החקיקה בלב הסל נח כפנימ
 על כל מקדון פק. וחמסי כסף נשענים וזל
 כל אילון, כשמוח צונן אלסד את סנה הקליים,
 ורציו את עובי הצורה הנתיב האלום קל, ומש
 חקיקו קצרות, חלצה לקנה ומספחת על צבאות
 אראשה. מה רצונה החקיקה אלז את עצמה
 ומה וצורה הינה החקיקה כשהיא ומחירה
 נחפצים אלמז הפרזיסים, או לחסיות זמור
 השקמה, או לקשיית הכבלת ומו למוידי הצלים,
 החבורה נחפצת לזוכה, מיני אמצים הסדרה
 על השכח, האחרים מחזיקים בסל הגבולות.
 מה טובים יוצאים היומיים ההם, על אף
 העלבה הקשה, קשה גבי יאפככת לקופה פדק
 על חנהלה. חנהלה לא הינה פוזלת גניסה,
 היא עצמה בכל אשה, היא לא יוצרה אהאס צונן
 אפסנו רצה הינה חזק לטל כשחברות הטיב
 בידיה, השאם אהסתי גזל אהשה יציה וקליה
 שאר טחם לפדכו לצנו דחם. יצנו יצנו

חנהלה-היא פנינה - עובדת ומאושרת- פנינה לא המשיכה לכתוב על הקשיים שבאו בעקבות הימים הטובים

יוסף פיכמן בנו של המשורר הידוע יעקב פיכמן היה חברה של פנינה להכשרה ועם משפחתו שמרה על קשרי ידידות לאורך כל השנים.

כך גם עם חברי קיבוץ אחרים

יום יום אני הולך למעונך – כתב יעקב פיכמן, אביו של יוסף

הלחין ושר-מתי כספי

**יום יום אני הולך למעונך
ומילה על שפתי חרדה
בטרם עוד תוגד המילה
ואם תוגד יום אחד מי ידע
מי ידע.**

**יום יום על הדרך למעונך
אור אושרי על ראשי לזהט
ובשובי לי ילאט כוכבי
וכמוס סוד עצבו רועד יום יום.
יום יום אני הולך למעונך
ואלייך לא גונב עוד דבר**

יעקב פיכמן וביאליק

כתב יוסף פיכמן לפנינה

כצאת אלוטוק לראות ...
 כצאת אק כצאת אלוטוק לראות:
 נופתה כבד שפת
 עטית זמז האשנה
 מומית כאפול לשמ
 פולתה אזלה!

כצאת אק כצאת אלוטוק לראות:
 קאת המזל כצאת
 מזל כחכמי החיים
 יזרנה כלאו הקנה
 המולט כשקל ו

כצאת יק כצאת אלוטוק לראות!
 לפנינה, אלה יודולת רבר שנה -
 מילוס.

שנה טובה
 כאלוק, קרויאל, אולר
 וסלום, הדקה נמז מביסלום
 אנכי ביום מאגנת עם
 ניושור סלום סלום
 סלום
 מאחלת

קיבוץ שדה-נחום

ערה שחשי

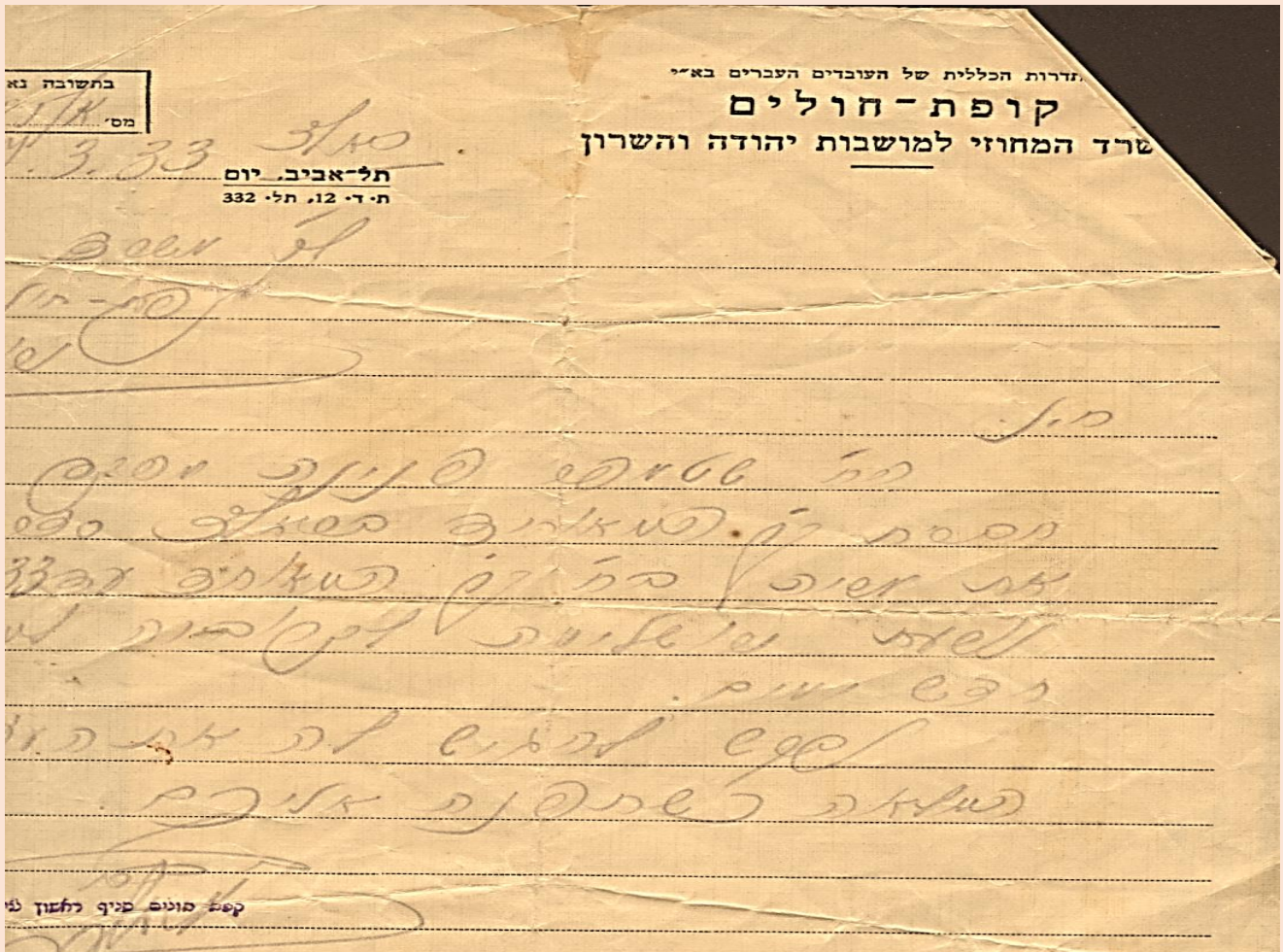
בן חובות שפוחת ל"בלעתי" תעלום • HEBEL "PALMIR" COPYRIGHT BY

11617

אזכור
 פנינה כרמון,
 ירושלים 94589
 נוהג יזרעאל 4

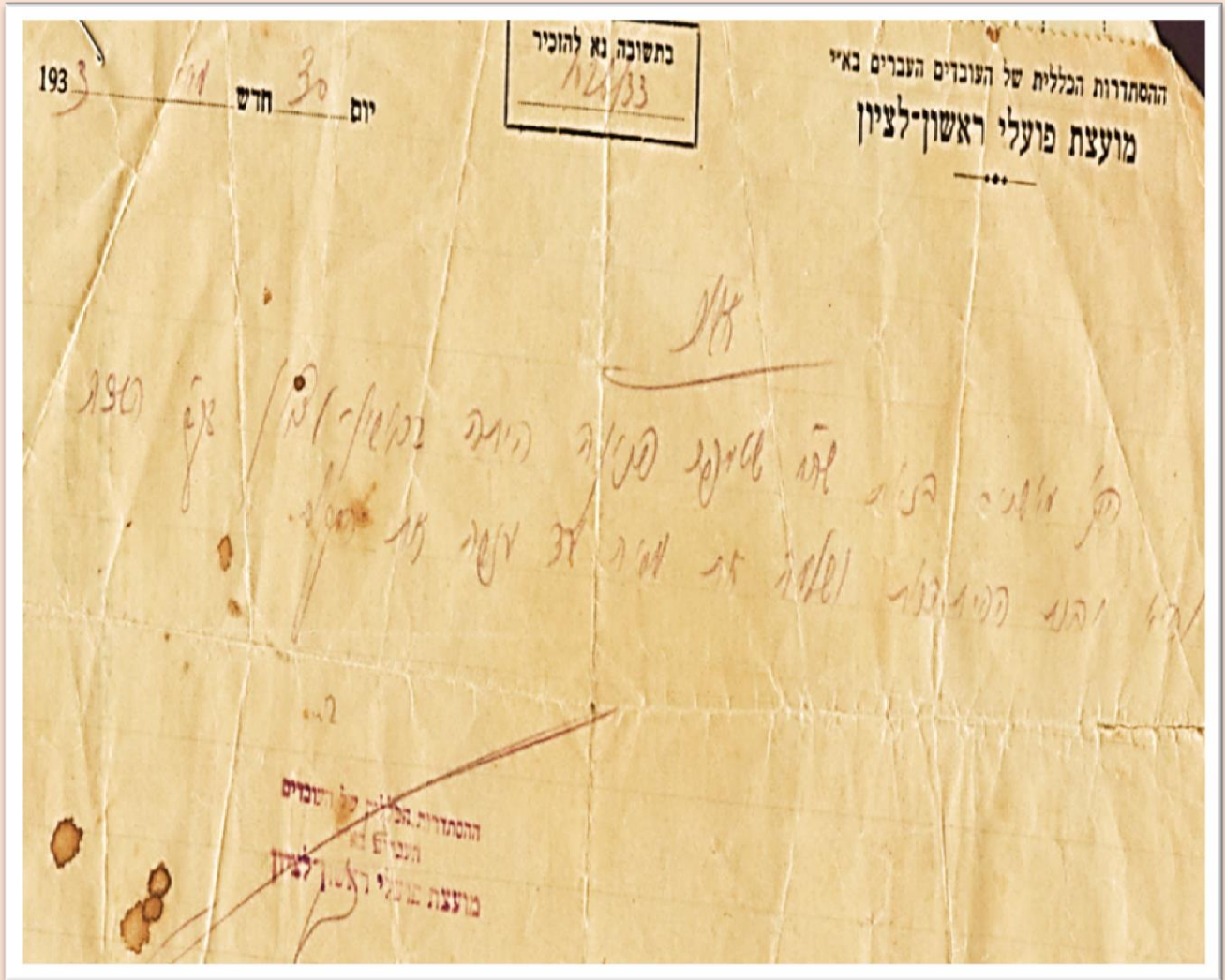
AFULLA
 1978
 תולדות אפולא

עוד ברכה מחברה בקיבוץ שדה - נחום

מרץ 1933 פנינה נוסעת לירושלים מדובר לכאורה בתחילה, על חופשה של חודש.

המכתב מהווה אישור לקבלת טיפול רפואי בקופת חולים אולם המכתב הנוסף מוכיח כי מדובר על עזיבת הקיבוץ.

אישור על עזיבת הקיבוץ

פנינה התגעגעה מאד לקיבוץ, לחברים לתקוות שהיו.

הייתה מזכירה תקופה זו הרבה מבלי לפרט יותר מדי .

תקופה זו כמו תקופת חייה בחדרה היו לדעתי המשמעותיות ביותר בחייה

ה. פנינה שוב בירושלים עובדת ומקימה משפחה.

פנינה הגיעה למסקנה כי המצב בבית אינו מאפשר לה להתנתק מאמה ומאחיה הצעיר, יששכר, שהיה זקוק לה מאד.

כנראה שגם העבודה בשדה קשתה עליה והיא לא הייתה מוכנה לקבל על עצמה עבודה שאינה חקלאית.

פנינה חזרה לירושלים והחלה לעבוד בעבודות מזדמנות ובמיוחד בטיפול בילדים ובמשק בית.

היא לא הרגישה בטחון לעסוק בהוראה ולא נתנה מעולם הסבר משכנע לכך. ולהזכירכם-כאשר פנינה נתנה שיעור לדוגמא בסמינר, התרשם המורה פייבל מלצר כי פנינה מעוניינת יותר בחינוך המבוגרים מאשר בחינוך הילדים ואולי זו הייתה הסיבה.

ותירוץ נוסף היה לה- פנינה נשארה חייבת סכום כסף לסמינר ועל כן לא נמסרה לה תעודת הגמר.

עבודות מזכירות לא משכו את ליבה, העבודה שבחרה בה הייתה טיפול בילדים וניהול משק ביתה של מש' דיסקין.

את המשפחה הכירה ככל הנראה עוד קודם לכך ועל כן היו היחסים ביניהם יחסי חברות יותר מאשר יחסי עובד מעביד.

אב המשפחה-בנימין - היה מוסיקאי, בספרו של יהושע בן-אריה המסתמך על מפקד האוכלוסין בשנת 1939 הוא רשום כנגן ב"קפה אירופה" שבכיכר ציון (היום מאכלס את המקום סניף בנק לאומי).

למשפחה היו ארבעה ילדים אחד מהם מאיר דיסקין שימש שנים רבות כצלם טלויזיה מוכשר.

למשפחה הייתה חנות מכולת וגם קיוסק עיתונים ליד תחנת אגד הישנה. אשר נחנכה בשנת 1932 שנה לפני חזרתה של פנינה לירושלים משדה-נחום.

בני משפחת דיסקין

במסגרת עבודתה שמשה פנינה גם כמוכרת בקיוסק העיתונים של משפחת דיסקין. ליד תחנת "אגד".

כאן היא מצולמת עומדת בפתח הקיוסק.

תחנת אגד ברחוב יפו

האדמות לאורך רחוב יפו, שנקנו בידי משפחת קוקיא, במיוחד בידי האח יוסף בנו של האח אפרים, שרכש את האדמות בחלקה הצפוני של דרך רחוב יפו, בשנת 1932 בימי המנדט הוקמה התחנה המודרנית לשרות הציבורי באמצעות אוטובוסים בחלקה שמאחורי בנין העמודים .

במרווח בינם הייתה הכניסה הראשית לתחנת האוטובוסים.

חברת "המהיר" נכנסה לשותפות עם האח דוד קוקיא הבנקאי והסוחר, להקמת התחנה ששרתה את הקווים לרמלה, תל אביב ובאר שבע, דוד קוקיא הוריש את עסקיו ורכושו לבניו פנחס ועזרא קוקיא, בניו של דוד הקימו גם בתי מלון בירושלים כמו מלון "תל אביב" (כיום מלון רון) ומלון "פלטין" הנמצא עד היום מול קולנוע עדן עליו השלום ברחוב אבן ישראל.

בחצר האחורית מאחורי בנין העמודים היה אולם המתנה לנוסעים, קופות משרדי חברת המהיר חדר מנוחה לנהגים ומסעדה לנוחות ציבור הנוסעים

חברת "המהיר" שינתה את שמה לחברת "המקשר" לאחר שאוחדו חברות ההסעות נקראה החברה המשותפת "אגד", כפי שהציע ביאליק.

בחברת אגד היהודית בקו לתל אביב התחרתה החברה הערבית "שירקי אל תמייה" שתחנתה הייתה מול בנין העירייה של היום בתחילת הרחוב שם היה המוסך לתיקון האוטובוסים.

פנינה מכירה את יעקב קרמר ומקימה משפחה

בתחנת אגד הישנה הכירה פנינה בחור צעיר בשם יעקב קרמר אשר נשלח לארץ על ידי הוריו מהעיר ביאלסק- פודלסקי שבפולין על מנת ללמוד

באוניברסיטה - העברית שעל הר הצופים. יעקב החל לעסוק בעניינים פוליטיים
וההורים חששו שמא יסתבך ועל כן החליטו להרחיקו מפולין.
כל המשפחה נרתמה למאמץ ואחותו הגדולה ציפורה תרמה את כל חסכוניתיה
על מנת לממן את הנסיעה. (על המשפחה נכתוב בקרוב בעבודה נוספת).

יעקב קרמר

אלא שבני המשפחה שקעו לתוך מצב כלכלי קשה ולא יכולים היו להמשיך
ולתמוך בבנם וכך נאלץ יעקב להפסיק לימודיו לצאת ולעבוד.

העבודה אותה מצא הייתה בתחנת "אגד" כסבל.

שם הכיר את פנינה מוכרת העיתונים בקיוסק – ופנינה אפשרה לו לקרוא
עיתונים ללא תשלום.

פנינה ויעקב נישאו בשנת 1938 באותה התקופה היו בני משפחתו של יעקב
עדיין בחיים מצבם הכלכלי היה קשה ביותר אחותו הגדולה בדקה בספריה
והתברר לה כי משפחת שטמפפר הינה משפחה ידועה בארץ ועל כן התחננו
ממש לעזרה כלכלית הם לא ידעו כי פנינה והוריה מצויים אף הם במצב כלכלי
קשה

פנינה - 1939

יעקב (מסומן) עם חבריו הסבלים בתחנת "אגד"

**יעקב – נוטר במשטרת הישובים העבריים מכאן עבר לשרת במשטרת
המנדט ולאחר מכן במשטרת ישראל**

למשפחתו של יעקב כותבת פנינה כי היא מבקשת שאחיותיו הצעירות של יעקב (שנספו אחר כך בשואה)-תהיינה לה לאחיות כי אחות אין לה. היא מנסה להרגיע את אמו של יעקב ומספרת שיעקב אומנם שוטר אולם תפקידו לשמור על משרדי ממשלה ואין התפקיד מסוכן ביותר. (נורא לחשוב

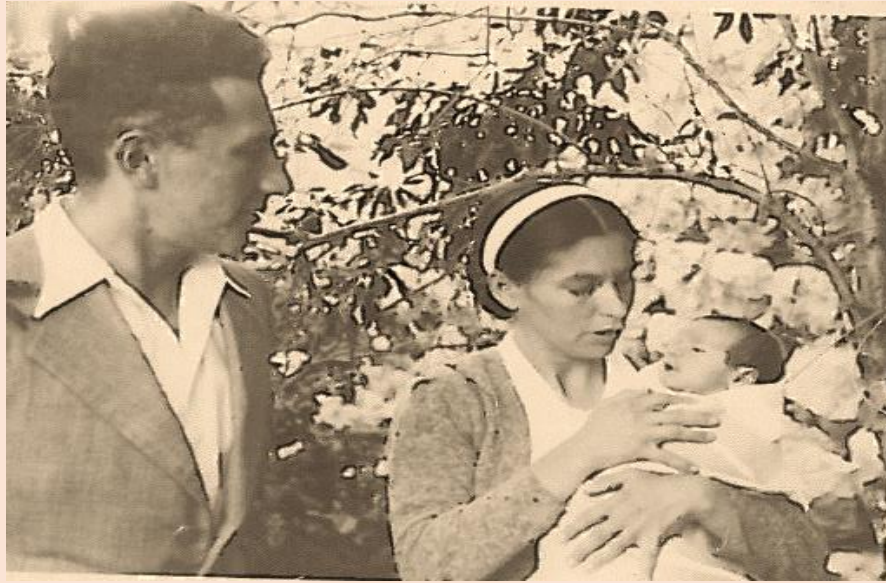
בני הזוג עברו להתגורר בשכונת הבוכרים ויעקב התגייס למשטרת המנדט.
בשנת 1942 נולד הבן הבכור והיחיד מיכה.

מיכה בן שנה וחצי

חצר בשכונת הבוכרים – שם התגוררה המשפחה

בשג בשכונת הבוכרים

**הבית בשכונת - הבוכרים ברחוב "ישא ברכה" מס' 37 כפי שהוא נראה היום
הבניין משמש היום בית - ספר חרדי. החלון הימני הקיצוני היה חלון הדירה
של המשפחה (המטבח והשירותים היו בחוץ).**

באותה התקופה נקרא המקום רחוב פינחס הכהן 13

מיכה ליד המקלט מלחמת השחרור

יעקב במשטרה, ראשית שנות ה-50

פנינה ויעקב בשנות נישואיהם הראשונות

קרמר לברמון
בנימון 1951

מספר הזוהר בפרטת התושבים	המקום	שם החדש		שם הקודם	
		השם הפרטי	שם המשפחה	השם הפרטי	שם המשפחה
476599	הל אביב	אלה	צדוק	דבורה	צאלה
476600	הל אביב	אורי	צדוק	אורי	צאלה
476601	הל אביב	אריאלה	צדוק	אריאלה	צאלה
7 8762	הל אביב	קפריה	צדוק	עשרה	צאלה
7 293243	ישו	לוטו	אזיקון	חלול	ציבור
7 293244	ישו	מלכה	אזיקון	מלכה	ציבור
920045	שדה אליהו	אמרים	נחשוני	אמרים	קובר
920117	שדה אליהו	מאולה	נחשוני	מאולה	קובר
920217	שדה אליהו	אביטל	נחשוני	אביטל	קובר
931437	שדה אליהו	הרטה	נחשוני	הרטה	קובר
7 081602	שדה אליהו	שארה	נחשוני	שארה	קובר
113920	בבתיים	רפאל	אנמן	רפאל	קוזמינסקי
119790	בבתיים	שושנה	אנמן	שושנה	קוזמינסקי
119781	בבתיים	דפנה	אנמן	דפנה	(קוברסקי)
119782	בבתיים	אפרת	אנמן	אפרת	קוזמינסקי
63648	ירושלים	יחיאל מאיר	נבון	יחיאל מאיר	קליגרמן
63097	ירושלים	פרידה נמסי	נבון	פרידה מאיר	קליגרמן
461184	ירושלים	מאיר	כבוד	יחיאל מאיר	קלישק
461185	ירושלים	חיה	כבוד	חיה	קלישק
598207	ירושלים	שרינה	אלקנה	שרינה	קוביץ
7 164270	רמת ישי	ישראל	בן יעקב	ישראל צבי	קרויסווד
7 164271	רמת ישי	שרה	בן יעקב	שרה גיטל	קרויסווד
7 164272	רמת ישי	לאה	בן יעקב	לאה	קרויסווד
39165	הל אביב	שאול	קריב	שאול	קריס
108905	ירושלים	יגאל	כרסון	יגאל	קריס
86820	ירושלים	פנינה	כרסון	פנינה	קריס
86821	ירושלים	סריה	כרסון	סריה	קריס

משפחת קרמר משנה את שמה לברמון-1951

במלחמת השחרור עזבו תושבי קטמון הערבים את בתיהם ותושבי שכונת הספר של ירושלים וכן תושבי הרובע היהודי בעיר - העתיקה פונו לשכונה זו.

חיה, אמה של פנינה התגוררה אז ב"בתי מחסה", היא לא הסכימה להתפנות מן הרובע היהודי כאשר עוד ניתן היה לעשות זאת.

לאחר הכניעה, יצאה מהעיר העתיקה כאשר רק מפתח הדירה תלוי על צווארה, חולה וכמעט עיוורת לחלוטין.

המשפחה קבלה דירה קטנה ברחוב ביל"ו שנקרא אז רחוב העמק.

תושבי השכונה היו תושבי השכונות שסבלו הפגזות קשות, רבים ממפוני העיר העתיקה, מאנשי כוחות הביטחון וחיילים משוחררים.

מיכה החל ללמוד בבית הספר על שם אליהו הכרמלי שברחוב עמק - רפאים שעשה אז עבודה לא רגילה בשילובם של ילדי עולים חדשים מארצות-המזרח וילדים ניצולי שואה - בחברה הישראלית.

מורתו המיתולוגית, שעל שמה קראנו את בתנו הבכורה תמר, הייתה תמר הלוי בתו של משולם הלוי מורה ידוע בישוב.

אחיה, יצחק, היה בין חללי הל"ה.

בספרו האוטוביוגרפי "אבני דרך" סיפר משה דיין על מורו מנהלל משולם הלוי, שהוליך אותו ואת חבריו בשבילי התנ"ך: "לתנ"ך - עדיפות ראשונה... אצל משולם למדנו תנ"ך... למדנו את הפרקים ובעיקר למדנו לאהוב את הספר... הכרנו את טבע הארץ כמות שהוא כיום, וכמתואר בתנ"ך".

תמר הייתה מורה צעירה שהשקיעה את כל כולה בחינוך הילדים ורבים רבים חבים לה את שילובם בחברה, את ההתגברות על קשיים ואת ההישגים אליהם הגיעו.

באותן השנים החל יעקב להיסחף לפעילות פוליטית ולאחר שנבחר וקבל משרה במועצת הפועלים – התפטר מהמשרה.

מהלך זה הביא על המשפחה קשיים לא קטנים באשר עברו שנים עד שהצליח אחר כך להשתלב ולמצוא עבודה קבועה כמנהל סניף בקופת חולים.

לאחר סיום לימודיו ביסודי המשיך מיכה ללמוד בבית החינוך התיכון לילדי עובדים בית ספר פועלי בהתאם לרוח ששררה בבית. את לימודיו סיים בגיל צעיר ולאחר שנת לימודים באוניברסיטה התגייס לצבא ושרת בחיל - האוויר.

לאחר שהשתחרר המשיך בלימודיו כשהוא מייעד עצמו ללימודי הוראה בה אומנם עסק.

הבית ברחוב יזרעאל 4

הדירה ברחוב ביל"ו הייתה שייכת לחברת "עמידר". בשנות השישים החליטה המדינה להציע לדיירים לרכוש את דירותיהם. יעקב חשש מאד שלא יוכל לעמוד בתשלומים וכאשר נודע הדבר לשכנים - הגישו הם בקשות לרכוש את הדירה. מיכה השתחרר מהצבא ועבד במקביל ללימודיו ואז הוחלט שהוא ירכוש את הדירה בתשלומים מכספו ויעבור לגור בה עם משפחתו לאחר שיינשא. ואומנם לאחר שנישאנו רכשנו עבור פנינה ויעקב דירה בדמי מפתח במרכז העיר ברחוב יזרעאל 4 שליד רחוב בצלאל, ועשינו מאמצים כבירים לרכוש את הדירה ברחוב ביל"ו.

רחוב ביל"ו בקטמון הישנה

המדרכות בחלק זה הן פרוייקט שלי . המדרכות נסללו לאחר שנים של כתיבת מכתבים לעירייה ובקשות לאפשר להוביל את עגלת - הילדים בבטחה (במקום המדרכות היו אבנים וסלעים).

ברחוב ביל"ו התגוררנו עד לשנת 1988 עד שהיה זה ממש בלתי אפשרי להתגורר בדירה בת 64 מ"ר עם שישה ילדים . הדירה אליה עברו פנינה ויעקב הייתה בתחילתו של רחוב שהסתעף מרחוב בצלאל - רח' יזרעאל.

דירה בת שלושה חדרים בקומה ראשונה עם מרפסת וגינה. כמעט ממול לבנין "בית-העם".

פנינה נהנתה מאד מהקרבה לספרייה, לשוק מחנה-יהודה ובכלל למרכז העיר ואפשרויות התחבורה משם.

בתחילת שנות השבעים נפטרו זה אחר זה יששכר ויעקב.

חייה של פנינה השתנו.

לאחר מותם היא הפכה להיות עוד יותר עצמאית ופחות מחוייבת.

פנינה יעקב ויששכר קבורים האחד ליד השני בהר המנוחות

יששכר נפטר בט"ו באלול תשל"ב.

יעקב נפטר בכ"ו בחשוון תשל"ג

חברותיה הרבות נהנו מאד מהאפשרות להגיע אליה בקלות ולנצל ביקורים במרכז העיר כדי לבקר באותה ההזדמנות גם את פנינה, לשתות משהו, לפטפט ולהשיח את הלב.

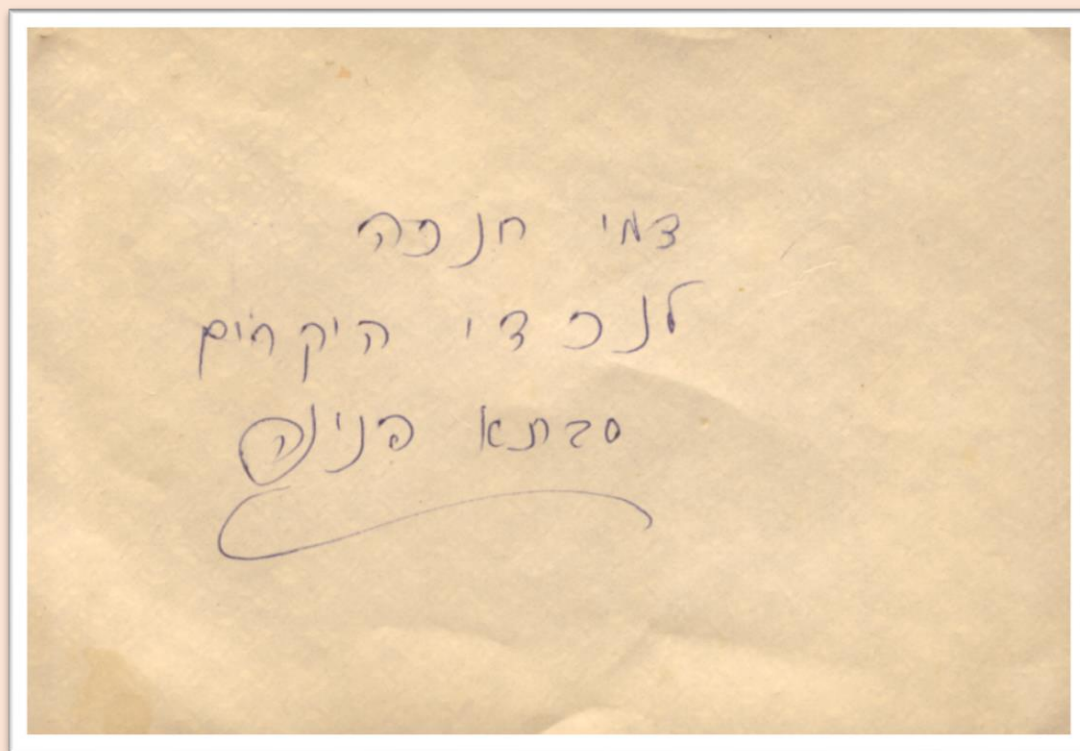
כשהילדים גדלו קצת הם כבר לא היו זקוקים ללווי שלנו כדי לבקרה והיו מנצלים נסיעות העירה כדי להגיע אליה, ולהתפנק קצת. פנינה גם היא לא ויתרה על ביקור שבועי קבוע אצלנו.

בדירה בביל"ו 8-פנינה יושבת מאחור.

על השולחן שלושת הנכדים הצעירים- איילת , תליק ויזהר לאחר ההמלטה של גורה הכלבה.

אחת הגורות גדלה להיות סוניה שגדלה אצלנו

פנינה אהבה והתגאתה מאד בנכדיה, הנכדים היו לה פיצוי על אחיה שלא נולדו או שנפטרו סמוך ללידתם, לילדי אחיה שלא נולדו, ולילדים שלא נולדו לה מלבד מיכה.

הנכדים היו קשורים אליה מאד היא הייתה משוחחת איתם כשווה מול שוים על נושאים רבים מאז היו קטנים.

מלבד יזהר שהיה צעיר ואינו יכול לזכרה –נשארה דמותה חקוקה בליבותיהם של כל חמשת הילדים הבוגרים יותר.

כתבה יזהר

הקמטים של סבתא

מילים: הרצליה רז
הפנים של סבתא כמו רשת חוטים,
כל קמט הוא חוט, המוני קמטים.
"לכל קמט - סיפור" כך סבתא אומרת.
"בקמטים אני סיפורים לך שומרת."

אני אוהבת לגעת לה בפנים,
שומעת סיפורים חדשים וישנים,
סופרת כל קמט, נוגעת, סופרת
וסבתא מספרת ומספרת.

אינני מבינה איך סבתא תופרת
לתוך הקמטים סיפורים למשמרת.
בלי קמטים מה הייתה אומרת?
בלי קמטים איך הייתה מספרת?

זיכרונותיי מסבתא פנינה:

- מבלי לראות מה כתבו אחיי: עומר, ישי, אילת ותליק (יזהר לבטח לא יזכור) על סבתא אני בטוחה כי הזיכרון הראשון שיעלה בראשם יהיה תיק ירוק קשיח בצבע ירוק זית עם פסים שחורים מלא בבמבה מעדן דני שוקולד, או וופל מצופה שוקולד. צריך היה להיות שם ולראות את הסתערותנו על התיק ונטילת השלל (ואל לקורא לחשוב כי ביתנו היה חסר בממתקים).
- פינת משחקים בסלון מלאה בבובות שסבתא סרגה להן את הגוף, קופסאות קרטון שצופו בטפט והפכו לקופסאות אחסון למשחקים וציור שלי מגיל 3 מתנוסס על הקיר.
- עישון:
סבתא עישנה המון, סיגריות שכנראה כבר לא קיימות היום בשוק. אהבתי מאוד את ריחן וגם ברגע זה ממש כאשר אני כותבת שורות אלו עולה באפי הריח המיוחד שנדבק וקשור כל כך לסבתא.
- בישולים:
 1. חצילים מטוגנים ברוטב עגבניות.
 2. עוגת שוקולד שנאפית בתנור שעומד על הגז (כן, כן שמעתם נכון)
 3. עוגת ביסקוויטים עם פודינג שוקולד.
 4. קציצות נורא טעימות שסבתא הכינה מכל שאריות האוכל שאבא בישל ללא הצלחה בזמן שאמא "בילתה" בבתי חולים בזמן שילדה את אחיי.
- סיפורים מרתקים על ספרי מתח שקראה או סרטי טלוויזיה שראתה. גם הסיפור הכי משעמם הפך אצל סבתא למרתק.
- תלתלים:
סבתא פנינה ספרה לי תמיד כי נולדתי מתולתלת ובתור ילדה לא הבנתי להיכן נעלמו תלתלי כשבגרתי ועליתי לכתה ז' החלטתי להסתפר וסבתא כל כך התלהבה " הנה חזרו שוב התלתלים" היא אמרה.

- חברות של סבתא:
לסבתא היו הרבה חברות וחברים, לילאן, חוה, לנה, דיצה, לאה, זכריה ודבורה את כולם הכרתי והתרשמתי מאוד מכולם.

- מזכרות מסבתא:
עדיין אני שומרת בבית מספר מזכרות מבית סבתא ולמרות שמזכרות אלו בלות וקרועות בחלקן אני לא מוכנה להיפרד מהן כמו:
שרפרף מנצרים נמוך
סבון עטוף בסרט עם פרח שסבתא קיבלה בעת שהייתה בבית החולים.
חולצה רקומה ברקמה תימנית שאני עדיין לובשת.

- סריגה:
אמא שומרת עדיין סוודרים שסבתא סרגה לנו עם דוגמאות גמלים וצורות גיאומטריות מיוחדות שעברו בין כל האחים בירושה ומהווים מוטיב חוזר בכל תמונות הילדות של נכדי סבתא פנינה.

לא התברכתי בכישרון הסריגה וכאשר הטילו עלי משימת סריגה בשיעור אומנות בבית הספר התגייסה סבתא לעזרתי (בשיתוף פעולה עם סבתא הדסה) וסיימה את העבודה במקומי.

את סבתא אהבתי מאוד, אהבתי את אמירותיה הישירות, והבוטות לפעמים ובמיוחד את סיפוריה על ילדותה בחדרה.

ביליתי עם סבתא זמנים טובים וזמנים קשים לעת ערוב ימיה כאשר שהתה בבית החולים לפני מותה.

את סבתא פגשתי בפעם האחרונה כמה שעות לפני מותה.

סבתא רצתה שאגזוז את ציפורני רגליה לקראת ניתוח אותו הייתה אמורה לעבור יום למחרת.

"לא יפה כי הרופאים יראו כי לא גזזתי את ציפורניי" אמרה

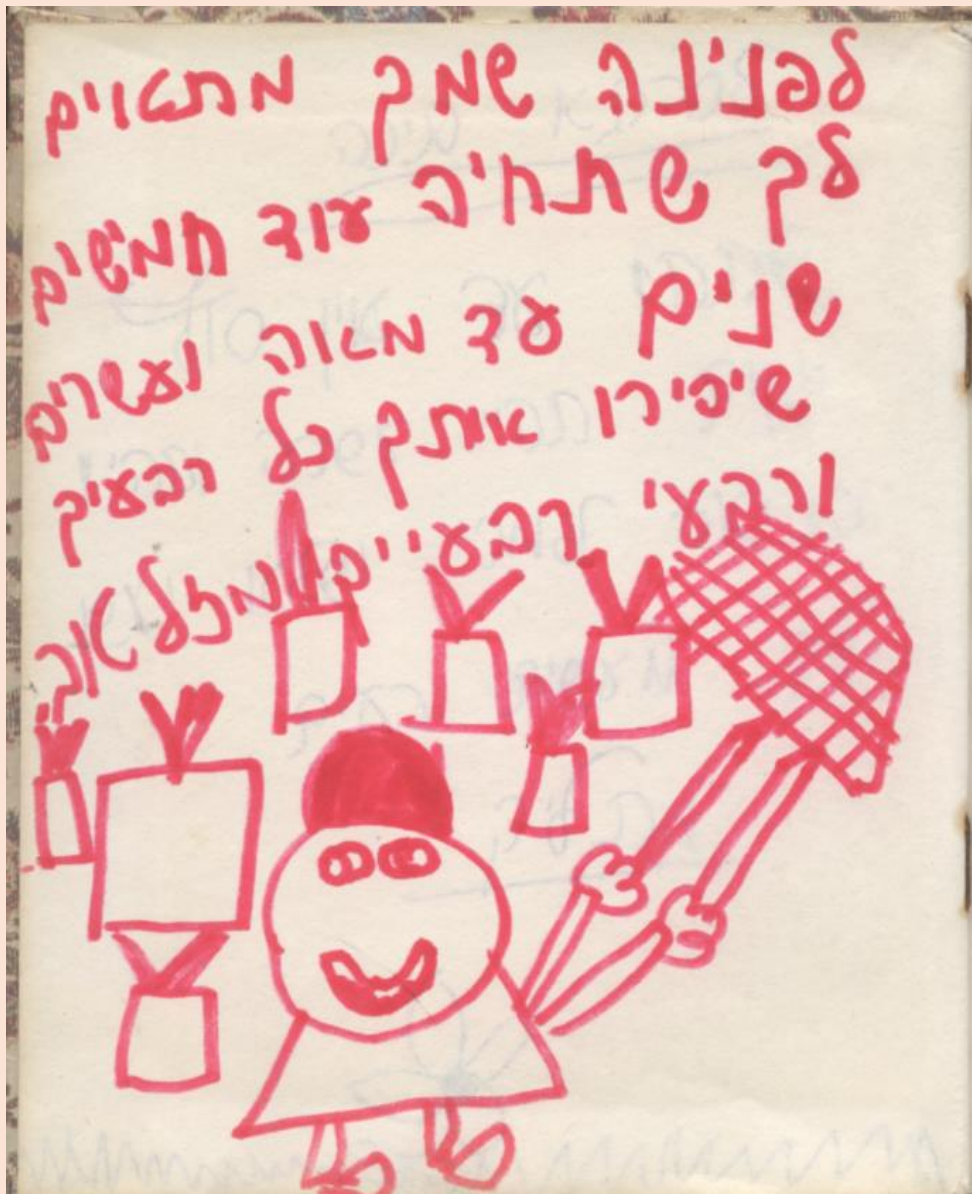
"תאספי את הציפורניים" הוסיפה "אחרת יבואו מלאכים ויאספו הם את ציפורניי" כך אמרה.

עד היום כאשר אני גוזזת ציפורניים נזכרת אני בסבתא וכמוכן נזהרת מאוד לאסוף את ציפורני כולן.

תמר

כתב עומר כתיב'

כתב אומר

סבתא פנינה

ראיתי את סבתא פנינה בפעם האחרונה בגיל שלא הבנתי בו הרבה. אבל אני חושב שעכשיו, 20 שנה לאחר שנפטרה, אני אולי מבין מעט טוב יותר עד כמה סבתא שלי הייתה חכמה.

סבתא פנינה לא התעניינה בסיסמאות גבוהות. היא כבר הייתה כאן מספיק זמן כדי להבין שהרקול פוארו ופרופ' מוריארטי יודעים על החיים ועל המוות טוב יותר משמעון פרס.

סבתא פנינה לא פחדה מהמוות. היא אהבה להתבדח על אנשים שמתאבלים על מות יקיריהם ולמעשה מתאבלים על עצמם. נדמה לי שסבתא פנינה רצתה להפיק את הטוב ביותר ממה שנשאר לה עם הנכדים שהיא כל כך אהבה, ולעבור לעולם הבא כשהיא משוחררת מדאגות.

אני חושב שלסבתא פנינה היו תוכניות מסודרות לגבי הטיול שלה בעולם הבא. בגלל זה היא הלכה לשם בעיניים פקוחות כשהיא צלולה לחלוטין. אני משוכנע שהיא עושה שם חיים משוגעים: מרוצה משפע הסדרות הבריטיות בטלוויזיה ומעשנת ללא הגבלה, בלי פילטר.

אני עצוב מכך שהיא הלכה כל כך מוקדם, לפני שהספקתי להכיר אותה באמת. אבל כמו שסבתא פנינה אמרה: אנשים לא מתאבלים באמת, הם רק מרחמים על עצמם. יכול להיות שאני מרחם על עצמי, אבל אני מתגעגע.

ישי ביום הבר - מצווה שלו עם שתי הסבתות

פנינה תמר מיכה ויזהר בדירת סבתא הדסה

התקשרתי לכתוב קצת קצר על סדרה של סדרה כיתה. את לא יוצא ביה מכתובתי הם מקו"מ היה המין שאר נאז נראה נא כאלו כאלו מהתקופה שנתנה לי איתו. הושגים אולם את האלה על הכתב הם מקוצר קורא האכסוואר. כנר לתבונה הולדת של האבן אחרים או אחרים שנים

כמה לבטוח 2 הן תפא' אצנריון קשה שילך מטא נצבד הקצת מהי כותב או סוף תב חק אצל סדרה תפא' אצנר חיי סטאק הם הפתרון. אם כנר קטנות הולנדיים אפילו היא למעשה הולדת של סדרה לונדון קולט אצנר האבן (אחרונה יש לבין) היותו הצרוא.

אם את צריך להגיד את סדרה כיתה קולו אחר הולקו תבויי 'אבס' קולו, קולו הכי חזק של הולקו. לא היתה יוצרים אחרים עם סדרה הולקו את זונה האבס' על כמא נא של ים (אזר קולו ק'תה) עם סדר קינז האלה (נצנ' סדר ק'יוס או אחר) וכוס קולו או סדרה אחר (סדרה סלון 2) קינז האלה

ספר שקינז עסק על חסן האבן הולקו היה על אלו האוסקטיליים שבנו שם סדרה והקורה קינז. קינז'יה של משנה הולקו ה-2 קינז'יה כי ביום האבן. שכנז אבן 'אצנ' קולו קינז. אבן קשה הוסס של הולקו הקורה אלו קינז'יה היו חזקה פקאיות אצנריון קינז'יה קאקזיה שצנז אבן הולקו הולקו היה הולקו הולקו-הולקו, אם ספורים מנאור'ים אבן אצנר' נבר הולקו

סדרה כיתה לא היתה קונפוזיציוני. קולו? קינז: הולקו של סדרה

זכר שכל הוא ואהבה שקולט אצל
סגמל פטנה חגש שקית קינה
ואיש אפולת אלול הון מצבת על
הנבנים קקבולת כולל אמת קקיקוח
שבת אזיל סיור קאר האתקה (זכר)
זוק לפני שולץ - זכר). קוסת
פא נמולת יחיקו היתה מוללת
נסוכיות אצלים לקחת קאר שכר
ואי אפער שלל אונביר את אלת ודיסקולס
המזרח היר

א קיאר קקולטאון השאר הון מותקם
אקרי, אפולו את סגמל נפדת
אז כל של נקרים ואל סתם קתור
כאיון או נשאו שקתה אלו קיוון
אלו הון אשם אליטי'ם עם שיר ונלעת
הוק אק יחפיים שויית על
תמיד יוצ כ'צק 'אצת' ספיה סגמל
הקנים שולל מהלות הם הון
כילת מהכס'ים

סגמל הפיר שכל גאון לויט
הנבנים צולת הון אלצים את
קילת ז'רתג וטל ה'תפ הקשק
קינאק כפינו מדיטאם קי ממוצת
ק'ת הסבר אולז הנכחלת
ואחחמט ש'י סגמל פטנה וטל מנסול
אפולו אורי מנן קקונצ'ט עם תללות
וולזר של יחפיים זא ה'תפ הפק
א'תלמידי קת-הסבר ה'סוד'ים קאר של

אסגמל פטנה הוק מה שקקל 'טל
פתי' ואל ה'תפ אמת, בולת
ממשקו אצולות וסקולת אצות שולת
א'צ'י לטל על הן קאדנה קקולת
אלא זמ קולנה א'תוק א'תולת מהמנו
זא ה'תפ סגמל צצק יתח מוק
כ'ים מנה קשק

מה של פאם על היה מנל אצ'י קסוק

צורת הגזרת 'אפי האוקי'

אני אומר את פניו של סמטא
הולמא גאון אומר נכונה הי' הנכונה

דמפולק הנכונה הימנית היחידה נכונות
מאותו היחידה הוא של סמטא פניו

יושרת קצרה הישרה היחידה קצרה
אלה קל-הוא מקרה קלוקים הצירים

מחנה קמטא סוף שנים עם סוף
פיר התקלום הוא קצונית של סמטא

אינו שונה הרבה קמטא לא נכונה
של התקלום סדרה מהל של הסמטא

הנחיה הנכונה והחזקה של התקלום
כשקמטא (קצרה בימנית) את נכונה

הנכונה של הנחיה הנכונה הנכונה
קמטא היה אצ'כונה של סמטא הנכונה

סמטא פניו הייתה הנכונה הנכונה
הנכונה של הנכונה הנכונה הנכונה

נכונה הנכונה הנכונה הנכונה
הנכונה הנכונה הנכונה הנכונה

הואם ושלל נכונה ע' הנכונה
נכונה איתו כמקור הנכונה הנכונה
עם צונית היום יום ואלה של קמטא
של אלה

מחנה עם הנה סמטא

הנכונה הנכונה

יש

נ.כ. הנכונה יש אספקה הנכונה
של סמטא הנכונה הנכונה

הנכונה

הנכונה הנכונה הנכונה הנכונה
נ' 1000 הנכונה הנכונה

כתבה וכתבה סוילת

האמת שהכותרת שלי מעט מטעה: "-מה פתאום ירוקה...ועוד מכושפת..?" - רחמנא ליצלן. אבל סבתא פנינה תמיד הצטיירה בעיניי כילדה כדמות קסומה מתוך אגדה דמיונית. הייתי מגיעה אליה לפעמים בצהריים, חמושה בחליל-צד, ומדוע חמושה? ..כי היה לשכנים שלה כלב מרעיש ואימתני, שענה לשם האלוהי אפולו. בתור ילדה חששנית, טיפסתי על גדרות רק כדי להתרחק ממלתעותיו הנבחניות. אבל ידעתי שכדאי לי לטפס...כי בתוך הבית תצפה לי הסבתא שלי. היקרה והאהובה. היא הייתה מקבלת את פני-זורחת מקמטים, עם חיוך ירוק ומסתורי, אפופה בעשן סגריות, אחרי שבלעה בעיניה בטח כבר כמה רומני מתח עסיסיים.. אני מתגעגעת אליה.. לתיק הירוק, לבגדים החומים אפרפרים, לציורים שלי שהיו תלויים מעל המיטה שלה, של אסתר המלכה ואחשוורוש, לקופסת הממתקים שעל השולחן, שבאורח-פלא תמיד הייתה עמוסה. ידעתי בוודאות שאקבל מידיה חבילת במבה קטנה וכיפכייף מתקתק (לפעמים גם עוגיית לקח נעימה...). וציפיתי להם, כמו לפרס ראשון בהגרלה. בבית שלנו תמיד היה ארון מלא ממתקים, שלא היה מבייש את עמי ותמי, אבל אצל סבתא, היה לממתקים טעם אחר. קסום. בכלל, מדהים כמה שטעמים, ריחות וצבעים חודרים לנשמה. מילדות. ואין כמו האוכל שלה. היה לו טעם מיוחד ומקורי. לפני שיעור החליל הייתי מתיישבת בחדר האורחים, ליד שולחן קטן ועמוס מאכלים. היו לה מרקים מהבילים עם כופתאות מפתיעות. חצילים עסיסיים ברוטב עגבניות. אח! ועוגת הביסקויטים עם הפודינג! מה לא הייתי עושה כדי לטעום אותה שוב. אחר כך הייתי מתאמנת קצת בחליל ומסתכלת תוך כדי על חדר האורחים הירקרק, על הויטרנה עם הבובות שאספה במדינות רחוקות ועל התצלומים המשפחתיים שהציצו מתחת ליריעת זכוכית. כשהייתי יוצאת לשיעור החליל, תמיד הרגשתי קצת יותר אמיצה ומחוזקת..נדמה לי שאפילו לא טפסתי על הגדר כדי להתחמק מאפולו המרושע...אבל אני לא בטוחה..כי זה היה באמת די מזמן...

שנים רבות חלפו מאז הצטרפה סבתא למלאכי השרת..אבל משהו במסתורין המכושף שלה עדיין מרחף אצלי בחלל וגורם לי להתגעגע אליה מהלב ולחלום..

הזכרונות שלי מסבתא פנינה... כתב תלויק

במרחק השנים מה שאני זוכר מסבתא זה בעיקר זכרונות של ילד קטן - חלקי סרטים שרצים לי בראש, תמונות וחפצים, טעמים וריחות...

למשל, כששתי הסבתות היו באות לבקר ביום ההולדת ומביאות איתן עוגת שוקולד חגיגית עם המון שכבות ועם קצפת טעימה ודובדנים כשעל העוגה הקדשה חגיגית "לנכדנו האהוב תלויק, לרגל יום הולדתך, אוהבות סבתא פנינה וסבתא הדסה" ... היום תלויה אצלי בדירה תמונה שכזאת של יום הולדתי השמיני שתי הסבתות יושבות ליד השולחן והילדים עומדים על השולחן במטבח ב'בית הישן' מציגים את העוגה החגיגית ואת גורי הכלבים שנולדה לכלבה גורית... בשנים מאוחרות יותר היו כבר מביאות עוגת גלידה לימי ההולדת שלנו ואז זה כבר היה פינוק אמיתי...

אני זוכר את השבתות כשעושים ביקורים של הסבתות - זה היה מסע של ממש עבור ילד קטן, כשהולכים ברגל מהבית ברחוב ביל"ו בקטמון הישנה, קודם לבית של סבתא הדסה ברחוב אלהריזי ומשם ממשיכים לדירה הקטנה של סבתא פנינה מול בית העם, הכלב אפולו האימתני היה נובח בחצר כשעוברים במסדרון הצר שמוביל לדירה ותמיד הוא היה קצת מבהיל אותי למרות שהיה קשור בשרשרת מאחורי הגדר...

כשמגיעים לבקר, סבתא הייתה תמיד מציעה עוגת גבינה עם ביסקוויטים שתמיד הייתי מחכה לה בציפיה דרוכה וכמובן שתמיד היה לה עוגיות עם ריבה, וחטיף דמוי במבה כזה בשם רונדו (שאפשר להודות אחרי השנים, אף פעם לא סימפטי במיוחד)

בחדר הקטן של סבתא, היה תמיד ריח חזק למדי של סיגריות, ריח שנדבק גם אליך כשנישקה אותך... לצד המיטה תמיד ספרי מתח בלשיים באנגלית וטלוויזיה קטנה שתמיד פתוחה...

בחדר האורחים - אני זוכר שהיו לסבתא כל מיני קישוטים שתמיד משכו לי את העין, העיר ניו יורק כלואה בתוך מיכל שקוף, כשהופכים אותו פתיתי שלג יורדים על כל העיר, אבל בעיקר נמשכתי אל קישוט העץ - עגלה של הנזיר הסיני המחייך, לעגלתו קשור שור, ובמרכולתו דגים שמתכוון למכור בשוק... הנזיר הסיני תמיד עורר לי בראש כל מיני מחשבות על עולמות רחוקים... עוד קישוט שאני שומר על המדף בבית ותמיד מעלה לי חיוך...

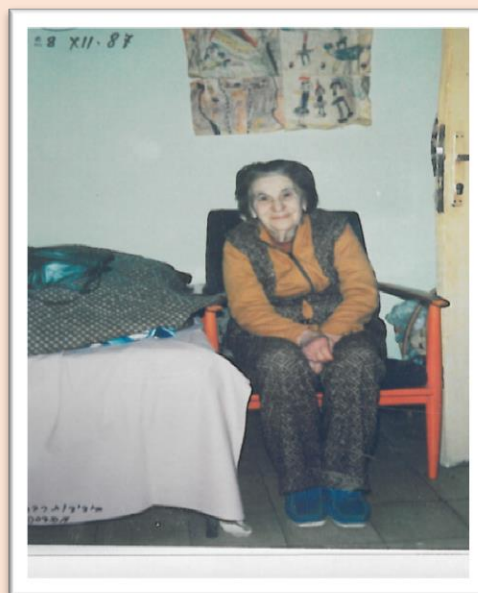
הייתי בכיתה השביעית כשסבתא פנינה נפטרה... אמא העירה אותי מוקדם בבוקר ואמרה לי שסבתא איננה, זו לא הייתה הפתעה כי הייתה חולה עוד תקופה קודם, אבל אני חושב שזאת הייתה הפעם הראשונה שהייתי צריך להתמודד עם מוות בצורה ממשית ואני זוכר שבעיקר תהיתי ביני לבין עצמי איך וכיצד מצופה להתנהג, הנחתי את הראש על הכר וקצת בכיתי, אני זוכר שאחר כך קצת התביישתי בעצמי שעוד העזתי להירדם...

הרבה שנים עברו מאז שסבתא נפטרה, אבל אני עדיין מאוד מתגעגע לשבתות שכל האחים הולכים לבקר אצל הסבתות...

סבתא פנינה
שתמו אצ און סוף
יוניס תכ"י זמרה ותכ"י
קריאק פנסי ופנסי יערי
פנסי נעמיס רמיס
מתלויק

פנינה (עם ישי על ידיה), מיכה, תמר ועומר - ליד הדירה ברחוב יזרעאל

**פנינה ליד מיטתה מאחוריה
צירי הנכדים**

קווים נוספים לאישיותה של פנינה

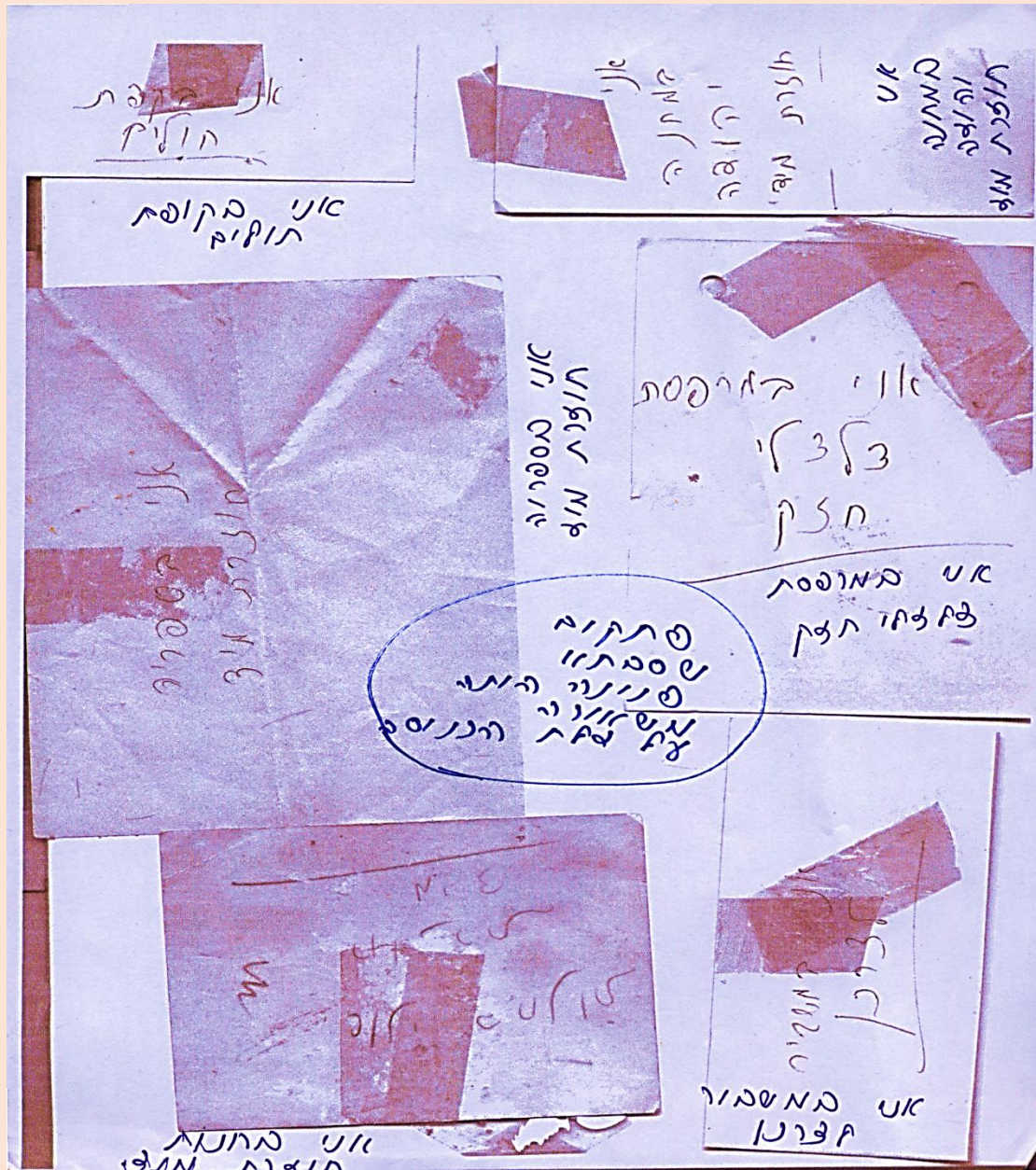
פנינה ההרפתקנית, מחליטה לטוס ללונדון כדי לחוש את האווירה בה צמחו גיבורי הספרות והספרים אותם הכירה והעריצה.

מדינת ישראל ETAT D'ISRAEL	
	
דרכון PASSEPORT	
No. 1530036 מס.	
השם	מרת פנינה כרמון
Nom	Mme. Pinna KARMON
בליית אשתו	/-
ילדים	לביית /-
Accompagné de son épouse	/-
née	STAMPER
et de	/-
enfants	
NATIONALITE ISRAELIENNE	אזרחות ישראלית

מדינת ישראל
משרד הפנים

אדון נכבד/גברת נכבדה,
נסיון השנים האחרונות מראה כי מספר הדרכונים שאבדו לבעליהם נמצא בתהליך של עליה.
עם יציאתך לחו"ל הנך מתבקש, איפוא, לשמור היטב על דרכונך לבל יאבד, ומוצע כי תחזיקו בכיס הפנימי של הבגד; כך שהגישה אליו תהיה קשה. רצוי גם לרשום בפנקס מיוחד פרטים על דרכונך, כגון: מספרו ומקום הוצאתו.
הענות להצעות אלה תמנע אי נעימויות, טרחה וסיכון בטחוני.
דרך צלחה!

5.76 (100,000) 29/דר

פנינה המארכת התמידית

מאחר וחברותיה פקדו את ביתה לאורך כל שעות היממה דאגה להשאיר תמיד פתק על הדלת כאשר יצאה מהבית.

היו אלה פתקים מקרטון שמאפשרים לנו להבין את סדר יומה .

"אני במרפסת צלצלי חזק"(תולה כביסה).

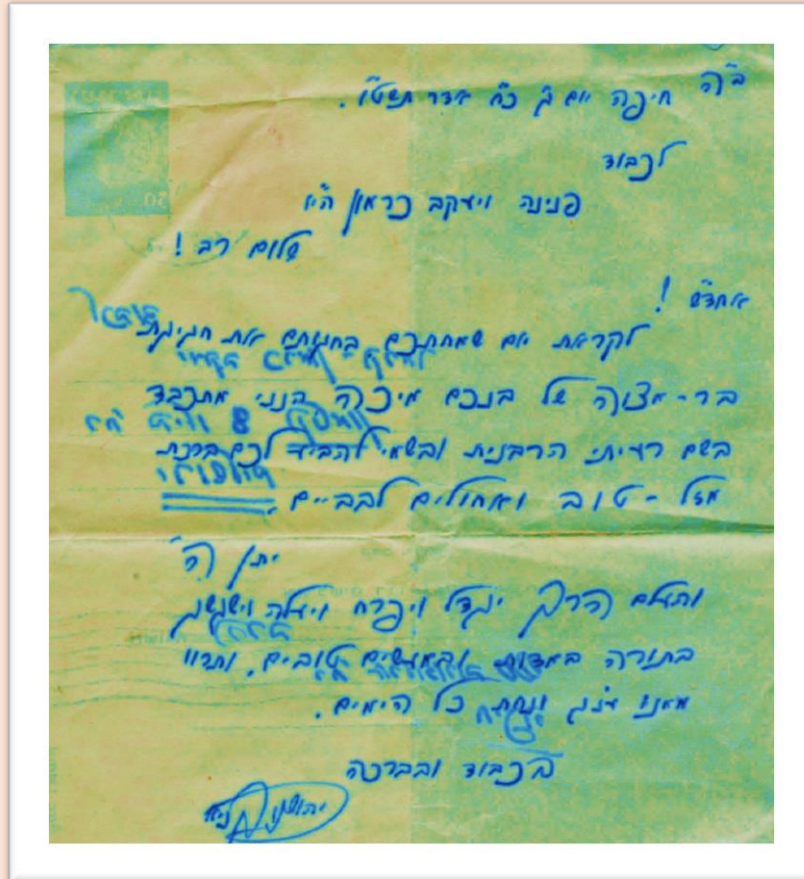
"אני בחנות חוזרת מיד", "אני במשביר לצרכן", "אני בספריה חוזרת מיד",

"אני במחנה יהודה", "אני בקופת חולים".

כך האורחים יכולים היו להבין מתי כדאי לחכות ומתי יאלצו לוותר על הביקור.

והמבקרים היו רבים, (אני מציינת את חלקם בלבד).

בני משפחתה העניפה מצד משפחת שטמפר ומצד משפחת אמה, משפחות לוי שפירא ושולמן.

בתה של אלקה שפירא נישאה למי שהיה לימים רבה הראשי של חיפה – הרב קניאל.

למעלה ברכותיו ליום בר-המצווה של מיכה

פנינה התיידדה מאד עם אלמנתו של בן דודה משה לוי- ליליאן לוי שגרה בשכנות ואפילו טסה עמה פעם לביקור בלונדון.

בת דודתה (השניה) שמחה אטינגר התגוררה גם היא בשכנות וכך היו גם בני משפחתה שלה מרבים לבקרה, אסתר ינובסקי, מרים שוחטמן וגם הילדים הצעירים שפנינה מאד אהבה.

אימי הדסה, שהתיידדה מאד אתה גם על רקע גילן הדומה וזכרונות הילדות המשותפים בירושלים. הדסה ופנינה חלקו חברות משותפות רבות.

ושלא להזכיר את הנכדים המשותפים.

חברותיה של הדסה הפכו להיות גם חברותיה של פנינה ונהנו מאד לבקרה.

הגיעו חברות ילדות: דבורה ארליכמן ואחיותיה, הגיעה הרבה השכנה מקטמון לאה יפת, מכרה ותיקה-לנה קלך, בתה של מכרה ותיקה-דיצה חרל"פ, בני הדור הצעיר של קרוביה שאהבו מאד לשוחח עמה בכל הזדמנות..

חברותיה מ"קבוצת השדה" בראשון לציון-רבקה זנדמן, שרה יהלום.

28 קבר הילדים
אמיכה קרית, אהבה לייל ציוס היוקרתי, שאלה כח!
פנונה ודכתי היקרה אלונני, לבי לי מאב ואצול הנלבי
לאו אולכל אהדיב אלה - נחמה, מיני אל סף צוהי
הקוקב אנחם, הזאת אהוסיל גבאוק, קשהל חפיותה ניותה
פנונה אוללן קשהר, ובהנו אהדיוק אית אפורתו
נושות, תנוה אפי אנחמה שגשיתם אלהנה כל אשר
ילתם, פותה משפית לי אל נכפיה יגל קינה אהוא
הפסה הטיקות, אהבה אהבם כולכס.
פנונה הפסונה סאיווק, שולחנה הבל הויה תמוש מכוסה
המשנה ויקאר כמו אשקת, החלון פתוח קקול אחריל
יותה מפליקה תנוק, לאו כוואוננה פנונה אל שום פדה
הארני אוליה כשאב וכלתי שמי קשקוד ופינה
אולרת אה לאנחנה משפחה אחרת.
אדה הויה פתוח, תקשידה לכל אהוב שקא אספר
מפליקתו, אה אשות, הסוקים והנאזים חסרום לנו.
לאו אוללן זקולת, הסליחה אהבם אל כל אה שנואר
אל יפוי, פשוט לאו מלארני אלים אלגי הנה
נקרה משוהדת אהבם.
אלו תשלו. חרל"פ 1914

מכתב תנחומים ששלחה החברה מ"קבוצת השדה" –רבקה זנדמן

חברות מהסמינר: קוליה, שהייתה גם חברה מהעיר העתיקה ואחר כך בקיבוץ ועדינה הומינר.

חברות ילדות: דבורה ארליכמן ובני משפחתה (אחותה האהובה על פנינה אסתר רוז ובעלה כבר לא היו אז בין החיים).

חוה כהן (וינקלר) שהייתה החברה האחרונה שנפרדה ממנה בבית החולים קודם פטירתה.

חוה כהן

**מתילדה – בתה של באשקה – השכנים מהעיר העתיקה, בביקור עם פנינה
בקבר הרצל**

פנינה מימין, עם לנה קלך, ודבורה ארליכמן

תחומי עניין

**פנינה שמרה גזירים אילו ואחרים מהנושאים שהיו קרובים לליבה
גזירי תמונות שגזרה פנינה מעיתונים ישנים. תמונות שמעידות על עולמה.
ארץ-ישראל ונופיה, הישוב הישן, עולם המקרא, פתח תקווה**

פנינה הקוראת הנלהבת ולא רק בספריה אחת

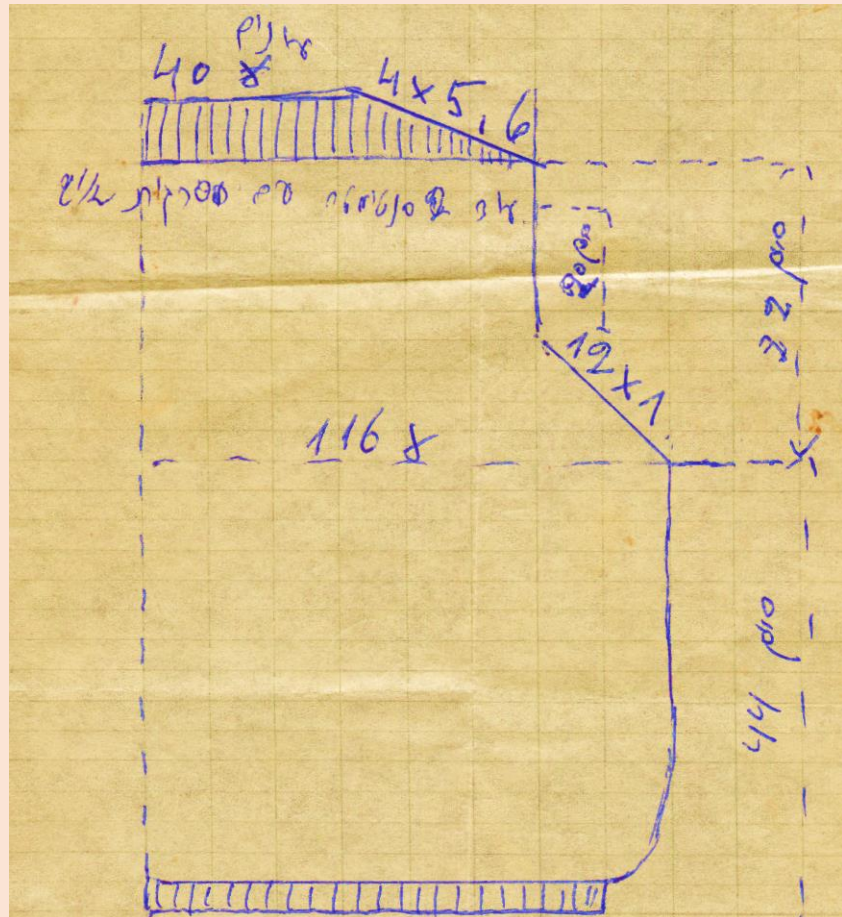

No. 0068
 KARMON, P.
 8 BILU St. Kertamon
 is entitled to draw books from the
U. S. CULTURAL CENTER Library
 and is responsible for all books taken
 on this card
 Tel. 27132
 Good Until.....

DUE	RETURNED	DUE	RETURNED
Ja 20	JAN 19	May 5	APR 28
Ja 20	JAN 11	May 12	MAY 5
Fe 2	MAR 27	May 12	MAY 5
Fe 2	MAR 17	May 18	MAY 19
Mr 31	MAR 27	May 18	MAY 1
Mr 31	MAR 31	May 8	MAY 26
Ap 15	APR 14	May 8	MAY 28
Ap 15	APR 14	Jun 9	JUN 1
Ap 20	APR 2	Jun 9	JUN 8
Ap 20	APR 2	Jun 9	JUN 16
May 5	APR 28	Jun 22	JUN 16

פנינה הפילוסופית-
כל יום הייתה תולשת דף מלוח
השנה כדי ללמוד עוד אמרה חכמה
וכדי לא לשכוח את התאריך.

פנינה החרוצה בעלת ידי הזהב-

סורגת לילדים סוודרים עם דוגמאות וציורים מיוחדים,רוקמת-

**והכל משיירי חוטים –את הכל שמרתי כולל אותו סוודר שהשקיעה בו שעות
ושבועות ואחרי כמה ימים הכנסתי אותו למכונת הכביסה מבלי להבין
שסוודר מצמר נקי צריך לכבס בזהירות.**

אחרי הכביסה הוא כבר לא התאים אפילו לבובה .

פנינה המתרגמת

פנינה אהבה אתגרים ואהבה ספרות היא לא יכלה לוותר על קריאת שום ספר שנפל לידיה וכאשר נפלו לידיה ספרים בגרמנית קראה אותם בעזרת מילון.

① פנינה
פנינה כרמון
אשכנזי קרקווי הוויים,
לשא שאי צעיר קויים,
אשכנזי אהויבונות אהמילא נסתה
אשכנזי תמיז התמלוטטה.

② שירת אלז
מאת לואיז מי אלקוט
אשכנזי החציר השלמות
קוקר נוקדזר צקות,
מתמת לכנף אמ רכה
אלז קטנה נולדה.

אשכנזי תיכף השקיעה אהקלפה
צד התולדה אהשקף ומסירה,
בקעקציה מיז אהקום תלאה
ואשכנזי בהכנה.

הו! אלז נא תמפצי, אלה תנה,
צבור סוקרטיט מתנה;
לא אמלת, אלה התמננה,
בהיז מלימ ובהתראה.

אזל אלזנת קטנה משתנה היתה,
ובהשתיקקות הקיתה,
נחמדות הן על כלפי
וצאי אשכנזי כדאי.

אשכנזי תינקולות, החלוצות, פכט וכלל
ליז השרבה אופצות
"ולדינו אשכנזי לאישתקו כה חפצי
יקיה, אשכנזי כה הוא סכא".

(1)

(2)

איכיות האפא, סביב התאפסו, היא יוצרה, כי אנה נאורה,
 יתר מכך בזו הציפא, אך אמרת לא היום הרע,
 "אי פצם נבנת, ביצה בת-הצאת אצור והננין האלם היא פתקוציה,
 מקן טכנסננט את"?

אוצים טאזים, פאטום געזשוציותם הא לא יכנה לאפא, הא לא יכל ערנין,
 אפרחים בנמוסיהם, אף לא להק בחן.
 אמזו אמז, אוצת צאדה בהמאותה כל חבר-החמה הלהורה
 מסרת חנוק היא בת-עליוה.

אשמות אקרו היו מרזים, אך שם חק ממנה בעצירה
 ולקחי אינם נאטים יצק: צצוי הלאה, הלאה!
 ארצות אל-פלא חפלותים כבי, "אף כי אף צנארה,
 אחי צברים מארכלים.

מנום קטים היו לה, כפי אפסו לעד כן מצאה ומטה אוצרת דארה האלם
 אצור צוי אפתנות, צפור צסקנות אלמה תחלת.
 אשר אז התבאמה מכך תפנות הכנה שנות נחזים אפויים חוקרת.
 אנכבתת אך באי קעצר.

(8)

(4)

אלהי צורם תקוצה אבסול4
 פורה יומב מכא נילוס,
 צפויים רוננות יטאות אשי, עטס,
 הינות אאיים מכסי צליים אסול4.

הטטי הקצול מרובה אלא יתר
 הקול אגפ אקראי,
 ומתע האפוחים מקרקר,
 האואי אפוחי צשו כה."

כאלו היא קן קטן בלונה
 ל'יב האים השקטים,
 בו תוכל אנום האם פלונה
 בא יפריצה בצאי מרטאום.

צבאותיהן תאבקות פרוט טאסות,
 באשון רכה בורטות,
 רצוננו להכיר, הצאת הכנולות
 אצלה יצאי, הקריה אשזות."

כאלו צמחה לתחילת נוצותיה,
 שהסתמרו מכא צרותיה;
 כשפתר קמה צומה,
 ביצו צהב אטילה צוי אוצה."

התצרכו ואחרו בצניעות ינאפים פקחים
 בחצות קאים, מתנפחים;
 מתמיד נוצצו צפויים צבויים
 "מטרנס צנטל קויים!"

בחצר-החור הכא אצום;
 לקקו החלו ברואים;
 בותרי קראו ציקני אסות קוינאה,
 "מצרי נא, מצרי נא, מצרי נא."

תבנאוי-הוצו צו לי חצעות אמארת
 אצו בתנאיים הצקות
 אבאצ אצבות אבנותות
 צא האאי אביצו-הצרה.

(4)

(5)

אולם טוב מכל, המאבות הפאטאים,
אצמ משתקים על המוד,
אפחמים קצ' פאומה רכה ואוננים צ'איונים,
ביצו "אוצה יקרה, הטילי אצ".

אולם טוב מכל, המאבות הפאטאים,
אצמ משתקים על המוד,
אפחמים קצ' פאומה רכה ואוננים צ'איונים,
ביצו "אוצה יקרה, הטילי אצ".

אלים, ~~אצמ~~ לצדוק המאיומית
מקטאים הוז צצרי יצ'יות,
הקוצ הקלות לספרים, מחוצים אפתטל
מזברי ספריות.

אבל אוננת מרוב טנות יקוצה
קצמא ככל נמלה,
וקציפה מאצ צתה הביצה,
"יקרי הקאטום, איני ילדה"

המלך המחושב הצדוקי זה
קספז הכרת תלזה,

"כשנצחתי, מצי זה הטפון
היה פאמארת חיונית,

איטה מכנפה נאזה ~~אצמ~~
ונתה שיר אונני צ'ה "אצה"

צתה שצרת מלאן
ככל אצה שטריסוקיות."

נכתב: בשוויצריה, אוקטובר 1870

אב מייצנים יתירום אלוס,
באי ~~המלך~~ ^{המלך} האתי נאוסיות,
לאקמ האטאנטי החליטה אלוס
אמאן חיה גמפושיות.

**תמונות מדירתה של פנינה כרמון אשר צולמו ערב פינוייה
לאחר פטירתה של פנינה.**

**הצלמת – הדסה ברלינסקי אשר דאגה תמיד להנציח כל
ארוע למען ההסטוריה המשפחתית**

**את רוב הרהיטים בדירה רכשה פנינה ממעט הכספים
שנותרו בחשבוננו של אביה באוסטרליה-לאחר מותו.**

פינה בסלון בדירת פנינה

הסלון, על המזנון תמונתו של יעקב ז"ל

חדר העבודה של יעקב ששימש גם לאירוח

חלק מן הסלון מהדלת שבתמונה יציאה למרפסת ולגינה

הכניסה לדירת פנינה בקומה הראשונה ברחוב יזרעאל 4 והמדרגות המובילות לקומה השניה בה התגוררו בעלי הבית מש' מיוחס

ישי נרדם בסלון הבית על החפצים בעת פינוי הדירה ברחוב יזרעאל 4 על הקיר ציורי הילדים.

למעלה השירותים למטה המטבח ברחוב יזרעאל 4

**פנינה נפטרה לאחר מחלה בכ"ב בטבת תש"ן .
נקברה בצמוד לקבריהם של יעקב ויששכר**